

HAASTE

Haasteltavana Päivi Nerg **s.4,**

Väkivaltainen ekstremismi **s.7**

Muslimit väkivaltaa vastaan **s.12**

Terrorismiturismi **s.32**

ASIAANTUNTEVASTI RIKOKSENTORJUNNASTA JA KRIMINAALIPOLITIIKASTA

Väkivaltainen radikalisoituminen

4 KRIMINAALIPOLITIIKAN VAIKUTTAJIA
Sisäinen turvallisuus murroksessa?
Riikka Kostiainen

Haasteltavana on sisäministeriön kansliapäällikkö **Päivi Nerg**. Hänen mukaansa sisäistä turvallisuutta haastavat monet ilmiöt. Turvallisuushkiin vastaamisessa tarvitaan eri viranomaisten tiiviimpää yhteistyötä, kumppaneita kansalaisjärjestöistä ja yrityksistä, paikallisia ratkaisuja sekä ennalta ehkäisevää otetta.

7 Väkivaltaista ekstremismiä torjumassa
Tarja Mankkinen

Väkivaltaisella ekstremismillä tarkoitetaan sitä, että väkivaltaa käytetään, se oikeutetaan tai siihen kannustetaan aatemaailmalla perustellen. Toimenpideohjelma väkivaltaisen ekstremismin ennalta ehkäisemiseksi on hyvässä vauhdissa.

12 Muslimiyhteisöt toimivat väkivaltaa vastaan
Riikka Kostiainen

Suomen Islamilaisen Yhdyskunnan imaami **Anas Hajjar** sanoo, että uskonnon-opetus on avainasemassa väkivaltaisen ääriajattelun ehkäisemisessä. Resurssit tarvittaisiin erityisesti nuorisotyöhön.

13 Ruotsissa panostetaan työhön ekstremismiä vastaan
Riikka Kostiainen

Ruotsin väkivaltaisen ekstremismin kansallinen koordinaattori **Mona Sahlin** kävi kertomassa kokemuksiaan suomalaisille.

14 Vankilat kiinnittävät huomiota radikalisoitumiseen
Ari Juuti

Radikalisoitumisriskit tiedostetaan Suomessa ja ollaan mukana EU-yhteistyössä.

16 Ekstremistinen väkivalta maahanmuuton lieveilmiönä
H. Boberg, P. Jukarainen & K. Laitinen

Vaikka maahanmuuttajien integroitumattomuus ja radikalisoituminen eivät ole Suomessa vielä vakava ongelma, on varoittavia signaaleja jo olemassa.

18 Radikalisoitumista on pyrittävä ehkäisemään – mutta miten?
Karin Creutz & Marko Juntunen

Tätä nykyä kaikki Länsi-Euroopan maat toteuttavat kansallisia versioita väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisystä. Se ei kuitenkaan ole yksinkertaista.

20 Muslimiperheet, väkivaltainen radikalismi ja arjen turvallisuus
Marja Tiilikainen

Tutkimus turvallisuuden kokemuksista somalialaisperheissä Kanadassa, Suomessa ja Somaliassa kertoo, että yhteisenä huolenaiheena on väkivaltainen radikalismi ja sen vaikutus muslimiyhteisöihin.

22 Kansalaiskasvatus koulujen välineeksi ääriajattelua vastaan
Minna Tikka

Jyväskylän yliopiston dosentti **Sakari Suutarinen** korostaa kansalaiskasvatuksen asemaa väkivaltaisen radikalisoitumisen ennalta ehkäisemisessä. Nuoren pitää voida opetella koulussa nykyistä enemmän yhteistyötä ja yhteisöllisyyttä.

24 Jenginuorihanke rikollisuutta ja radikalisoitumista vastaan
Timo Heikkonen

Jenginuorihankkeen tavoitteena on rakentaa ennaltaehkäisevä etsivän työn malli rikoksilla oireilevien nuorten tavoittamiseen. Saman kulttuuritaustan kokemusasiatuntijat ovat keskeisessä roolissa työssä.

26 Poliittinen väkivalta Suomessa
Anssi Kullberg

Kirjoittaja luo katsauksen suomalaiseen radikalisoitumisen historiaan ja arvioi nykytilannetta ja tulevaisuuden näkyviä.

29 Lähialueen konfliktit heijastuvat Eurooppaan
Teemu Sinkkonen

Kirjoittaja arvioi terrorimin nykytilaa Euroopassa ja pohtii ennaltaehkäisyä.

32 Terrorismiturismi
Mikael Lohse

Artikkelissa pohditaan rikosoikeusjärjestelmän suhtautumista vierastaistelijajailmiöön, milloin on kyse tavanomaisista rikoksista, milloin sotarikoksista ja milloin terrorismiturismista.

34 Terrorismin rahoittamisen torjunta Suomessa
Tapani Holopainen

Varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi annettu laki mahdollistaa sekä luonnollisten että oikeushenkilöiden asettamisen kansalliselle terroristipakotelistalle. Keskusrikospoliisin Rahanpesun selvittelykeskuksella on merkittävä rooli jäädyttämisspäätösten valmistelussa.

36 Rikoksen uhrin asemaan parannusta
Elina Ruuskanen & Mervi Sarimo

Uhripoliittisen toimikunnan loppuraportissa esitellään suunnitelma tukipalveluiden rakenteellisista ratkaisuista ja rahoitusmalleista. Lisäksi ehdotetaan jatkotoimia, joilla uhrin oikeudet turvata käytännössä EU:n uhridirektiivin tavoitteiden mukaisesti.

38 Nettivihje Suomessa
Nina Vaaranen-Valkonen

Nettivihjetoiminnalla torjutaan lapsiin kohdistuvia kohdistuvia seksuaalirikoksia. Verkon kautta toteutettaviin seksuaalirikoksiin liittyy useita lainsäädännöllisiä, lastensuojelullisia ja rikosentorjunnallisia haasteita.

40 NÄKÖKULMA
Juhani Ala-Kurikka & Henrik Elonheimo:
Sovittelulaki antaa tilaa konfliktin ulkopuoliselle vallankäytölle

42 KRIMINOLOGIA
Matti Laine: **Konnakriminologian klassikko**

44 AJASSA

HAASTE

ASiantuntevasti
Rikoksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

Julkaisijat

Oikeusministeriö
Rikoksentorjuntaneuvosto

Päätoimittaja

Juha Kääriäinen
Poliisiammattikorkeakoulu

Toimitussihteeri

Riikka Kostiainen

Yhteystiedot

Osoite: Mannerheimintie 4,
PL 25, 00023 Valtioneuvosto
Puhelin: 02951 50252
Sähköposti: haaste@om.fi
Internet: www.haaste.om.fi

Toimitusneuvosto

Sakari Melander (pj.)
Helsingin yliopisto
Janne Kivivuori (varapj.), Kriminolo-
gian ja oikeuspolitiikan instituutti
Päivi Honkatukia
Tampereen yliopisto
Aarne Kinnunen
Oikeusministeriö
Ulla Knuuti
Rikosseuraamuslaitos
Jaana Koivukangas
Rikosuhripäivystys
Juha Kreuz
Väitöstutkija
Robin Lardot
Keskusrikospoliisi
Leena Metsäpelto
Valtakunnansyyttäjänvirasto
Marjo-Riitta Pihlajamäki
Turun kaupunki
Olli Salin
Helsingin kaupunki
Jukka-Pekka Takala
Rikoksentorjuntaneuvosto

Taitto

Riikka Kostiainen

Kansikuva

Westend61 / Lehtikuva

Tilauhinta

Vuosikerta 25 euroa + alv. 10%
Irttonumero 6,50 euroa

**Tilaukset ja osoitteen-
muutokset**

Sähköposti: haaste@om.fi
Lomakkeet: www.haaste.om.fi

Painopaikka

Kirjapaino Uusimaa, Porvoo

15. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
ISSN 1458-0314 (Painettu)
ISSN 1458-2759 (Verkkojulkaisu)

Lehden kirjoitukset ovat kirjoit-
tajiensa kannanottoja.

Aatteellista väkivaltaa

Suomessa on julkaistu vuoden 2013 alusta puolivuositain väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsausta. Katsauksen laatimisesta vastaa sisäministeriön asettama poikkihallinnollinen väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyn kansallinen yhteistyöverkosto. Katsauksen tavoitteena on "antaa ajantasainen käsitys Suomessa toimivista väkivaltaisista ääriilikkeistä..., joihin ... liittyy väkivallan riski". Katsauksen mukaan väkivaltaisella ekstremismillä tarkoitetaan toimintaa, jossa väkivaltaa käytetään, sillä uhataan, se oikeutetaan tai siihen kannustetaan aatemaailmalla perustellen. Katsauksessa tarkastellaan esimerkiksi äärioikeistolaisia, ääri-islamistisia liikkeitä ja niiden aiheuttamaa uhkaa. Viime aikoina on esimerkiksi kannettu huolta Syyrian alueelle myös Suomesta houkutteluista taistelijoista, joista osa luultavasti jossain vaiheessa haluaa palata takaisin Suomeen.

Terrorismi tai väkivaltainen ekstremismi eivät ole millään lailla uusia ilmiöitä: väkivalta on ollut aina osa poliittista vaikuttamista ja vallankäyttöä. Uutta on kuitenkin se, että elämme nopeiden tietoverkkojen globaalissa maailmassa, jossa ihmiset ja ajatukset liikkuvat nopeammin kuin koskaan aiemmin. Tämä on luonut tilanteen, jossa aatteiden leviäminen ei noudata mitään maantieteellisiä rajoja. Esimerkiksi Syyriaan taistelijoiksi lähtevät nuoret suomalaiset eivät ole löytäneet Suomessa sellaista aatteellista identiteettiä ja yhteisöä, jota heille luvataan Syyriassa tai jossain muualla. Jos taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen integraatio Suomeen on heikko, houkutus lähteä voi olla suuri.

Uutta on myös se, että "taistelusta terrorismia vastaan" on tullut legitiimi keino perustella turvallisuusuhkia. Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsauskin voidaan nähdä yhtenä esimerkkinä turvallistamisen lisääntymisestä. Turvallistaminen tarkoittaa tässä tapauksessa sitä, että katsomme esimerkiksi maahanmuuttoa, tai osaa siitä, potentiaalisena turvallisuusongelmana. Kuten tilannekatsauskin osoittaa, väkivaltainen ekstremismi on Suomessa ilmiönä määrällisesti harvinainen. Kuitenkin asian saama julkinen huomio on huomattava ja on syytä miettiä tarkkaan, millaisiin toimenpiteisiin haluamme ryhtyä kysymyksen ratkaisemiseksi. On paljon esimerkkejä, kuinka liian pitkälle menevä maahanmuuttajien tai muiden ryhmien elämän kontrollointi turvallisuuden nimissä voi tuoda enemmän ongelmia kuin ratkaista niitä.

Sisäinen turvallisuus murroksessa?

Sisäministeriön kansliapäällikkö **Päivi Nergin** mukaan sisäisen turvallisuuden tilannetta haastavat nyt monet ilmiöt. Turvallisuusuhkiin vastaamisessa tarvitaan eri viranomaisten tiiviimpää yhteistyötä, kumppaneita kansalaisjärjestöistä ja yrityksistä, paikallisia ratkaisuja sekä ennen kaikkea ennalta ehkäisevää otetta.

Kun ensimmäinen sisäisen turvallisuuden ohjelma valmistui reilu vuosikymmen sitten, visio oli että, Suomi on Euroopan turvallisim maa vuonna 2015. Silloin tavoiteltiin turvallista, yhdenvertaista ja oikeudenmukaista Suomea. Sisäministeriön kansliapäällikkö Päivi Nergin mukaan monella mittarilla arvioituna olemme päässeet eteenpäin.

– Suomi on maa, jossa luottamus viranomaisiin on edelleen erittäin hyvä. Tilanteemme on muihin maihin verrattuna keskimääräistä parempi rikosten määrässä asukasta kohden ja ihmisten kokemassa turvallisuuden tunteessa. Mutta väkivallan

ja henkirikosten ja tapaturmien määrässä sekä tulipalokuolleisuudessa Suomi ei ole vielä kukaan saavuttanut hyvää tasoa, hän huokaa.

– Kuluneen vuoden aikana on tapahtunut iso muutos turvallisuuspoliittisessa ympäristössä, mikä on varmasti heikentänyt kansalaisten turvallisuustunnetta. Esimerkiksi Venäjän tilanne, terrorismi-iskut Pariisissa ja Kööpenhaminassa ja Syyrian taistelualueelle lähteminen tuovat epävarmuutta. Myös Suomen huono taloustilanne vaikuttaa turvallisuuteen, sillä kotoperäinen syrjäytyminen on kuitenkin suurimpia turvallisuusongelmiamme. Käsissämme on siis useita

ilmiöitä, jotka haastavat voimakkaasti sisäisen turvallisuuden tilannetta Suomessa.

Hän painottaa, että kaiken kaikkiaan sisäinen turvallisuus ja ulkoinen turvallisuus ovat aiempaa kiinteämmin yhteydessä toisiinsa ja kumppaneihin vaikuttavat samat tekijät.

ENNALTAEHKÄISY VOIMAKKAAMMIN TURVALLISUUSTYÖHÖN

Päivi Nerg näkee erityisen tärkeäksi panostaa ennalta ehkäisevään työhön. Sisäisessä turvallisuudessa turvallisuusviranomaiset ovat vain yksi toimija. He hoitavat mm. rikos-, kolari- tai tulipalotilanteet, mutta ajattelua

ja akuuttitehtäviltä jäävää työpanosta on käännetty entistä enemmän ongelmien ennaltaehkäisyyn ja kumppaneiden hakemiseen tähän työhön.

– Meidän täytyy saada kaikkien sektorien toimijat tekemään yhdessä syrjäytymistä ehkäisevää työtä. Tarvitsemme erilaisia yhteistyökokeiluja sosiaali- ja terveydenhuollon ja opetus- ja kulttuuritoimen kanssa, mutta kumppaneiksi tarvitaan myös kansalaisia itseänsä, järjestöjä ja yrityksiä. Malleissa täytyy lähteä kansalaisten – niin nuorten kuin vanhojen – avuntarpeesta.

Nerg muistuttaa, että eri puolella Suomea tarvitaan

Sisäministeriön kansliapäällikkö Päivi Nerg kertoo, että turvallisuusviranomaisten ajattelua ja akuuttitehtäviltä jäävää työpanosta on käännetty entistä enemmän ongelmien ennaltaehkäisyyn ja kumppaneiden hakemiseen tähän työhön.

erilaisia toimintatapoja. Paikallisesti on pohdittava, miten alueen turvallisuustilanne hoidetaan ja kuinka paljon ja keitä viranomaisia ja muita toimijoita siellä on käytettävissä. Esimerkiksi kun harvaanasutulla alueella Kainuussa tai Lapissa vanhus kaatuu, lähin toimija voikin olla rajavartiolaitoksen partio tai sopimuspalokunta.

– Viranomaisten resursseja ei saisi pienentää niin, että joutuisimme luovuttamaan ja toteamaan, että emme ehdi hakea paikallisia toimintamalleja ja kumppaneita. Myös lainsäädännön pitäisi

tukea erilaisia toimintamalleja ja erilaisia kokeiluja pitäisi uskalltaa ennakkoluulottomasti tehdä.

Kansalaiset ovat ottaneet tähän mennessä tehdyt kokeilut hyvin vastaan, mutta heille on tärkeää kaikkialla Suomessa, että poliisi näkyy asuinympäristössään. Tähän tarpeeseen teknologian kehittäminen ei vastaa.

– Toisaalta kansalaiset odottavat sitäkin, että he saisivat olla luvallisesti tekemässä jotain poliisin kanssa, vaikka nuoriso- tai liikuntajärjestön toiminnassa valvontatyötä tai jotakin muuta. Suo-

Vuoden aikana turvallisuustilanne on muuttunut.

malaisilla on edelleen vahva auttamisen halu, varsinkin lasten ja nuorten tukemisessa. Yhteistyö ei tarkoita sitä, että poliisi siirtää omaa työtään kansalaisille.

Nergin mielestä pitäisi nähdä myös se, että ennaltaehkäisyssä suuri ei välttämättä ole parasta. Hän on vaikuttanut moniammatillisista tiimeistä, joissa esimerkiksi opettajat, terveydenhoitajat ja koulupoliisit kokoontuvat yhdessä pohtimaan yhden nuoren tilannetta. Tiimissä nuoren mahdollisuuksiin ja kohtaamiseen saadaan monipuolista näkökulmaa eikä ajatella pelin olevan heti menetetty ja tyrmäty nuorta.

– Vielä olemme sellaisessa tilanteessa, ja haluamme pitää siitä kiinni, että nuoret voivat luottaa viranomaisiin. Poliiseilla ja pelastusihmisillä on tietynlaista auktoriteettia nuoriin, ja tätä pitää hyödyntää esimerkiksi tilanteissa, jossa nuori on tehnyt ensimmäisen rikoksensa. Auktoriteetin, koulun ja terveydenhoidon keinojen sekä tukevan aikuisen yhdistelmästä syntyy hyvää tulosta. Minusta on kosketettava, kun tiimeissä työtä tekevät poliisit sanovat, että usein nuori ei tarvitsisi muuta kuin yhden kunnan aikuisen rinnalleen. Kun meillä on jo ylisukupolvista syrjäytymistä, vanhemmista ei aina ole nuorille tukea vaan he ovat itsekin avuntarpeessa.

Hän korostaa, että jos koulussa tai sosiaali- ja terveydenhuollossa tehdään

vääriä ratkaisuja, se näkyy poliisipuolella viiveellä. Ja sitä kautta se kertautuu oikeuslaitoksen ja rikosseuramuslaitoksen kentälle. Ketjuajattelu on tärkeää sekä operationaalisen toiminnan että ennaltaehkäisyn kannalta.

SISÄISEN TURVALLISUUDEN STRATEGIASTA UUSI VÄLINE

Sisäministeriö valmistelee parhaillaan uudenlaista sisäisen turvallisuuden strategiaa, joka korvaa sisäisen turvallisuuden ohjelman ja sisäasiainhallinnon konsernistrategian. Taustalla on huoli juuri ennalta ehkäisevästä työstä.

– Ajatuksena on saada sisäisen turvallisuuden kovan ytimen toimijat voimakkaammin mukaan ennalta ehkäisevään työhön. Sisäisen turvallisuuden ohjelman kokonaisuudessa olemme tehneet pioneerityötä poikkihallinnollisten syrjäytymiseen ja turvallisuuteen liittyvien kysymysten ja rakenteiden etsimisessä, mutta oman kenttämme väki ei ole ollut kovin vahvasti työssä mukana. Toinen iso tavoite on saada opetus- ja kulttuuri-, sosiaali- ja terveys- ja oikeushallinnon toimivaltaiset toimijat ottamaan voimakkaammin itse vastuuta. Tähän mennessä liian paljon asioita on tullut sisäisen turvallisuuden rakenteiden hoidettavaksi ja varsinaiset toimijat ovat jääneet vähän ulos, Nerg harmittelee.

– Tavoitteena on myös rakentaa yhdessä ja johdetus- ➔

Yhteinen tekeminen ja uusien ratkaisumallien etsiminen voi vaatia kipeitäkin ratkaisuja, toteaa sisäministeriön kansliapäällikkö Päivi Nerg.

→ ti yhteistyömalleja kentälle saakka. Silloin pääsisimme siitä, että välillä annamme täältä valtioneuvostotasolta kentälle vähän ristiriitaisiakin viestejä. Yhteinen tekeminen ja uusien ratkaisumallien etsiminen voi vaatia kipeitäkin ratkaisuja, ja niiden tekemiseen tarvitaan johtajuutta. Tähän meidän kansliapäällikköiden täytyy olla valmiita.

Nergin mukaan sisäisen turvallisuuden strategian valmistelu on lähtenyt hyvin käyntiin. Sisäisen turvallisuuden ohjelman ulkoisessa arvioinnissa käytiin läpi hyvät ja huonot puolet, ja niinpä kehitettävistä asioista ollaan laajalti yhtä mieltä. Jo nyt on nähtävissä hyviä alkuja yhteiseen tekemiseen, esimerkiksi väkivaltaisen ekstremismin ehkäisemiseen Opetushallitus on tullut aktiivisesti mukaan.

MAAHANMUUTTAJIEN KOHTAAMINEN HAKEE MUOTOAAN

Päivi Nerg näkee, että väkivaltaisen ekstremismin torjunnassa koulun, sosiaali- ja terveydenhoidon ja turvallisuustoimijoiden on vielä aikaisemmassa vaiheessa tunnistettava ilmiöitä, jotka voivat johtaa siihen. Tarvitaan myös toimintamalleja, joilla väärille poluille lähtenyt nuori ihminen saadaan takaisin. Merkittävää on viranomaisen ja eri uskontokuntien välinen yhteistyö.

– Viranomaiset tekevät yhteistyötä uskontokuntien johtajien kanssa luottamukseen

perustuvan toimintamallin rakentamiseksi. Onhan selvää, etteivät kaikki maahanmuuttajat taustansa vuoksi suhtaudu heti positiivisesti ja luottavaisesti suomalaiseen poliisiin. Meidän pitää pystyä pitämään ennakkoluulot mahdollisimman pieninä ja purkamaan niitä. Uskontokuntien johtajat voivat avittaa luottamuksen syntyä ja ymmärrystä oikeusvaltion periaatteista ja siitä, kuinka suomalainen viranomainen toimii.

Väkivaltaisen radikalisoitumisen ehkäisemisessä olennainen kysymys on, miten yhteiskunta kantaisi nuoria ihmisiä niin, etteivät sen paremmin maahanmuuttajat kuin kantasuomalaisetkaan radikalisoituisi. Tämä työ kytkeytyy vahvasti hyvinvointivaltioon ja siihen, onko Suomi maa, joka osaa oikealla tavalla monimuotoistaa.

– Ihmisten kokemus oikeudenmukaisuus on olennainen kysymys. Nyt käydään keskustelua siitä, saavatko kantaväestö ja maahanmuuttajat yhdenvertaiset palvelut vai saako joku enemmän kuin joku toinen. Valitettavasti maahanmuuttajaväestön kotoutuminen ei ole kaikilta osin onnistunut, sillä heidän työttömyytensä on paljon suurempaa ja opiskelemaan pääsemisensä vaikeampaa.

Eri puolilla Suomea maahanmuuttajien määrä on hyvin erilainen ja monikulttuuristumisen osaaminen Nergin mukaan testataan siellä, missä massoja on enemmän.

Erilaisista kulttuureista tulevissa ihmisissä on kuitenkin valtava innovaatio, jos heidät osataan ottaa oikein vastaan ja he itse ovat kiinnostuneita Suomen kehittämistä.

– Toivon hartaasti, että osaisimme välttää Ruotsissa tapahtuneet virheet. Olen kyllä luottavainen, sillä Suomessa maahanmuuttajien määrä on edelleen pieni eikä kasvuvauhti ole suuri. Meillä on aikaa sopeutua ja löytää toimintamuodot – jollei tilanne äkillisesti muutu jostain syystä.

TIETOJÄRJESTELMÄT OVAT PULLONKAULOJA

Sisäisen turvallisuuden ja oikeudenhoidon kestohaasteena ovat resurssitarpeet. Niistä parlamentaarinen työryhmä jätti mietintönsä maaliskuussa. Työryhmä katsoi, että näille ydintehtäville on turvattava riittävät resurssit ja peruttava viimeksi tehdyt säästöt mutta samalla toimintatapoja on kehitettävä voimakkaasti. Erityistä huomiota työryhmä kiinnitti tietojärjestelmäohjelmien etenemiseen.

– Sekä oikeus- että poliisihallinnossa on menossa isoja tietojärjestelmä uudistuksia. Uudet järjestelmät mahdollistaisivat sen, että tietoja ei tarvitsisi syöttää moneen kertaan, tietojen siirtyminen viranomaisten välillä toimisi aukottomasti ja kun jokin prosessin vaihe olisi valmis, juttu siirtyisi automaattisesti seuraavalle. Siellä on vielä huikkea tuottavuuspotentialia-

li, Päivi Nerg arvioi.

Työryhmässä nostettiin esille myös rakenteellista näkökulmaa. Tehtyjen uudistusten jälkeen poliisi- ja oikeushallinnon rakenteet tukevat toisiaan, mutta jos niitä edelleen kehitetään, se pitää tehdä yhdessä samanaikaisesti.

– Edelleen kannattaa etsiä rikosprosessiin loppuunsaattamista helpottavia ratkaisuja ja käydä eri ketjuja läpi. Esimerkiksi Rikosseuraamuslaitoksen ja poliisin ketjuissa on tarkastelemista vaikkapa poliisivankiloiden suhteen. Myös ulkomaalaisasioiden käsittelyssä voi löytyä pullonkauloja, joissa asiat seisovat. On puhuttu myös hallinnollisista maksuista ja sakotuskäytäntöjen yksinkertaistamisesta. On paljon pieniä asioita, joissa voimme edelleen tehostaa, mutta osa vaatii lainsäädännön muutoksia. ■

Kuvassa vasemmistoanarkistien Luokkaretki lähiöst linnan -mielenosoitus itsenäisyyspäivänä 2014.

■ T A R J A M A N K K I N E N

Väkivaltaista ekstremismiiä ehkäisemässä

Väkivaltaisella ekstremismillä tarkoitetaan sitä, että väkivaltaa käytetään, se oikeutetaan tai siihen kannustetaan aatemaailmalla perustellen. Hallitus päätti vuonna 2012 toimenpideohjelmasta väkivaltaisen ekstremismin ennalta ehkäisemiseksi. Sen otsikko ”Tavoitteena eheä yhteiskunta” kuvaa hyvin ohjelman tavoitteita ja sisältöä.

Ekstremistinen väkivalta lisää itse itsensä. Samanmieliset rohkaistuvat ja hyökkäykset kostetaan uusilla hyökkäyksillä, jolloin syntyy väkivallan laajeneva kierre. Ekstremistinen väkivalta kohdistuu varsinaisen uhrin lisäksi koko demokraattiseen järjestelmään sekä ihmis- ja perusoikeuksiin. Väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisy vahvistaa

ihmisten turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta, ylläpitää yhteiskuntarauhaa ja ehkäisee terrorismia.

Terrorismi on aina väkivaltaista ekstremismiiä, mutta kaikki väkivaltainen ekstremismi ei ole terrorismia. Terrorismin tavoitteena on aiheuttaa vakavaa pelkoa väestössä laajasti. Ekstremistinen väkivalta ei välttämättä ole kumouksellista, eikä se

kohdistu suoranaisesti valtioon tai kansainväliseen järjestöön vaan usein viholliseksi määriteltyyn ryhmään tai yksilöihin. Se aiheuttaa pelkoa ja turvattomuuden tunnetta paikallisesti, esimerkiksi yksittäisissä kaupunginosissa. Tästä syystä ekstremistinen väkivalta voi jäädä viranomaisilta piiloon silloinkin, kun yksittäisistä rikoksista tehdään ilmoitus poliisille.

→ Toimenpideohjelma väkivaltaisen ekstremismin ennalta ehkäisemiseksi laadittiin laajassa yhteistyössä 2011–2012. Mukana oli asiantuntijoita sisäministeriön lisäksi mm. ulkoministeriöstä ja Ulkopoliittisesta instituutista, puolustusministeriöstä, opetus- ja kulttuuriministeriöstä, Etnisten suhteiden neuvottelukunnasta, Poliisihallituksesta ja Suojelupoliisista. Valmisteluryhmä kuuli työnsä aikana tutkijoita ja muita asiantuntijoita sekä tutustui Tanskan Århusissa poliisi-sosiaalityöntekijä-kouluyhteistyöhön. Tämä SSP-yhteistyömalli on ollut laajasti esillä myös Suomessa viime aikoina. Lisäksi valmistelussa otettiin huomioon mm. Britannian Prevent-strategia. Toimenpideohjelma valmistui Norjan joukkosurman jälkeen, mikä vaikutti myös sisältöön.

Suomen toimenpideohjelma on saanut laajasti kiitosta siitä, että se kattaa väkivaltaisen ekstremismin eri muodot: väkivaltaisen äärioikeiston ja äärivasemiston, uskonnolla perustellun väkivaltaisen ekstremismin ja yksinäiset tekijät. Laaja näkökulma vahvistaa yhteiskunnan eri ryhmien luottamusta siihen, että viranomaiset toimivat oikeudenmukaisesti eivätkä määrittele väkivallan vakavuutta tekijän tai hänen taustaryhmänsä mukaan.

Yhteensä 12 toimenpiteen ohjelman keskeiset tavoitteet ovat: yhteistyön kehittäminen viranomaisten välillä ja kansalaisyhteiskunnan kanssa, nopea puuttuminen tilanteisiin, joissa väkivallan uhka on suuri, sekä tiedon, tietoisuuden ja osaamisen lisääminen.

VIRANOMAISET YHDESSÄ JA KANSALAISSYHTEISKUNNAN KANSSA

Väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisy edellyttää yhteistyötä ja yhdessä tekemistä sekä eri toimijoiden tiedon keräämistä yhteen. Väkivallan torjumiseksi on oltava käytössä laajasti erilaisia keinoja, ja tämä vaatii viranomaisten välistä ja järjestöjen kanssa tehtävää yhteistyötä. On myös tärkeää, että ehkäisytyötä tehdään niin, että se koetaan yhteiskunnan yhteisenä väkivaltaa vähentävänä ja yhteiskuntarauhaa edistävänä toimintana.

Sisäministeriö asetti kansallisen verkoston väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyn koordinoitua ja edistämistä varten. Verkostossa on edustajat eri ministeriöistä, Poliisihallituksesta, Suojelupoliisista sekä paikallisista yhteistyöverkostoista.

Onko väkivaltainen ekstremismi uhka Suomessa?

Väkivaltaisen ekstremismin uhka Suomessa on varsin pieni verrattuna useisiin muihin Euroopan maihin. Tarkkaa tietoa ilmiöstä ei ole, koska kyseessä on oikeudellinen käsite eikä tällaisia rikoksia ei tilastoida virallisesti.

Sisäministeriö on julkaisut vuodesta 2013 lähtien väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsauksen kaksi kertaa vuodessa. Syksyllä 2014 julkaistun katsauksen mukaan uhka Suomessa on kolmijakoinen. Arjen turvallisuuteen vaikuttavat eniten toistuvat, pääosin uusnatsien ja skinheadien tekemät väkivaltaiseen äärioikeistoon liittyvät väkivaltarikokset. Suurimman terrorismin uhan muodostavat väkivaltaisen, uskonnolla perustellun väkivallan kannattajat. Todennäköisimmän laajamittaista, kuolonuhreja

aiheuttavaa väkivaltaa käyttävät koulusurmien tyyppisiä tekoja valmistelevat yksinäiset toimijat.

Suojelupoliisin arvion mukaan poliisin tietoon tulee vuosittain noin sata rikosta, joiden voidaan katsoa jollakin tavoin ilmentävän väkivaltaista ekstremismia. Yleensä rikokset ovat rasististen skinheadien tekemiä pahoinpitelyitä ja asianomistajana on kantaväestöön kuuluva henkilö. Rikosten taustalla ei näytä olevan laajempaa suunnitelmallisuutta, vaan kyse on tilannesidonnoista, spontaaneista teoista. Tällaiset pahoinpitelyt ovat hyvin tyyppisiä rasistiseen skinheadkulttuuriin liittyviä rikoksia. Poliisiammattikorkeakoulu laatii vuosittain selvityksen poliisin tietoon tulleesta viharikollisuudesta. Viharikosten määrä on vuositasolla 700–1000. Näistä

rikoksista vain pienen osan arvioidaan liittyvän suoraan väkivaltaiseen ekstremismiin.

Syyrian ja Irakin alueen konfliktiin liittyvien ilmiöiden johdosta Suojelupoliisin kesäkuussa 2014 laatimassa uhka-arviossa väkivallantekeiden uhan arvioidaan kohonneen myös Suomessa. Suomesta on matkustanut Syyrian ja Irakin alueelle viranomaisten tietojen mukaan yli 60 henkilöä. Yksittäisten matkustajien lähdön motiivit voivat olla erilaisia. Syyrian ja Irakin alueen tilanteen vuoksi on todennäköistä, että he joutuvat osallistumaan taisteluihin tai osallistumaan toimintaan, jolla suoraan tai välillisesti tuetaan taistelua. Ei ole yksiselitteistä näyttöä siitä, että nämä henkilöt Suomeen palattuaan pyrkisivät käyttämään väkivaltaa täälläkin, mutta altistumisen sotakokemuksille ja radikaalin

järjestön vaikutuspiirille voidaan olettaa nostavan tätä riskiä.

Suomessa on tehty kaksi koulusurmaa, joiden tekijät perustelivat tekoaan ihmisviihalla. Tutkijat ovat löytäneet useita yhtymäkohtia koulusurmaajien ja Anders Breivikin Norjassa tekemien joukkosurmien välillä. Näitä ovat mm. tavoite surmata mahdollisimman monta uhria, pitkä ja yksityiskohtainen teon suunnittelu, toiminta internetissä sekä tavoiteltu laaja huomio ja maine. Koulusurmien tapahtuma-aikaan tekoja ei yhdistetty väkivaltaiseen ekstremismiin, mutta nyt ne usein nähdään varsin tyypillisinä yksinäisten tekijöiden tekemänä joukkosurmina, joilla on ekstremististä aatteellista taustaa.

Kansallisen verkoston työ on saadun palautteen perusteella koettu hyödylliseksi. Se on koonnut eri toimijat kehittämään työtä yhdessä, vaihtamaan kokemuksia ja hyviä käytäntöjä sekä levittämään tietoa niin eri toimijoiden välillä kuin myös laajemmin. Kansallinen verkosto on järjestänyt seminaareja ja muita tilaisuuksia, joiden kautta yhä laajempi joukko on tullut mukaan työhön.

Paikalliset väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyn yhteistyöverkostot toimivat Helsingissä, Turussa ja Oulussa. Ne ovat tehneet työtä paikalliset tarpeet ja uhkat lähtökohtanaan ottaen samalla huomiioon kansalliset tavoitteet ja painopisteet. Helsingissä toiminta on poliisin johtamaa, muissa kaupungeissa vetovastuussa ovat kaupungin edustajat. Helsingissä käytännön interventiotyötä tekee ennalta estävän työn toimintalinja ja sen yhteydessä toimiva Ankkuritiimi. Ankkuritiimin muodostavat poliisit, sosiaalityöntekijät, psykiatrinen sairaanhoitaja ja jatkossa myös nuorisotyöntekijä. Tiimi toimii yhteisissä tiloissa Helsingin poliisilaitoksella. Vaikka ryhmä toimii yhdessä, jokainen heistä on samalla osa omaa organisaatiotaan. Ankkuritiimin asiakkaina on ollut myös Syyrian ja Irakin taistelualueille lähtöä harkineita ja sieltä palaavia henkilöitä.

NOPEA PUUTTUMINEN VÄKIVALLAN UHKAAN

Ekstremitisen väkivallan ehkäisyn haasteena on, miten ratkaista tilanteet, joissa väkivallan uhka on ilmeinen, mutta kyseessä ei ole vielä rikos, sen yritys tai valmistelu. Poliisi voi ottaa kiinni henkilön, johon liittyy korkea väkivallan uhka. Tämä on kuitenkin päästettävä vapaaksi viimeistään 24 tunnin kuluttua, ellei pidättämiselle ole edellytyksiä. On tapauksia, joissa henkilö on vapauttamisen jälkeen tehnyt vakavan väkivaltarikoksen. Poliisi on kehittänyt osana väkivaltaisen ekstremismin toimenpideohjelmaa uhkarviointityökalun, jota käyttämällä poliisi saa nopeasti mielenterveyden asiantuntijan arvion henkilön väkivaltapotentiaalista. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että poliisi tekee ensin henkilöstä uhkarvion, jonka jälkeen hän pyytää täydentävää asiantuntija-apua ja konsultaatiota psykiatrilta tai muulta asiantuntijalta. Arviota ei tehdä potilassuhteessa.

Työkalua on pilotoitu Helsingissä ja Oulussa, ja siitä saadut kokemukset ovat olleet hyviä, sillä väkivaltaa on pystytty estämään. Haasteena on saada henkilö nopeasti palvelujen piiriin, esimerkiksi mielenterveyspalveluihin. Tämän ns. nopean kaistan kehittäminen tilanteissa, jossa väkivallan uhka on korkea, vaatii vielä työtä. Toinen haaste liittyy terveydenhuollon ammattilaisiin, jotka toimivat asiantuntijoina uhka-arvion tekemisessä. Käytännön kokemukset ovat osoittaneet, että on tärkeää, että nämä ovat oikeuspsykiatreja.

Kaikissa tapauksissa ei ole tarpeen ohjata henkilöä terveydenhuollon palveluihin, mutta hän tarvitsee tukea. Näissä tapauksissa järjestöjen tuottamat, väkivallasta irti auttavat palvelut ovat tärkeitä. Väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyn toimintaohjelmassa asetettiin tavoitteeksi järjestöjen ja viranomaisten yhteistyön lisääminen ja palveluja tarjoavien järjestöjen määrän lisääminen. Tämä on tärkeää myös alueellisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Järjestöjen määrä onkin lisääntynyt, sillä useat järjestöt kokevat hyödyllisenä laajentaa osaamistaan myös ideologialla perustellun väkivallan ehkäisyyn.

TIEDON, TIETOISUUDEN JA OSAAMISEN LISÄÄMINEN

Yleistä tietoisuutta väkivaltaisen ekstremismin ja sen ilmenemisestä on levitetty kaksi kertaa vuodessa julkaistavalla tilannekatsauksella. Helmikuun tilannekatsaus käsitteli sitä, miten opettajat ovat havainneet väkivaltaiseen ääriajatteluun liittyviä ilmiöitä lukioissa ja ammattikouluissa.

Katsaus perustui 16 suurimmalle kaupungille tehtyyn kyselyyn. Vastaajista (yhteensä 96) 60 prosenttia oli tehnyt havaintoja väkivaltaisen ääriajattelusta. Eniten sitä opettajien havaintojen mukaan näkyi opiskelijoiden asenteissa, heidän välisissään ristiriitatilanteissa sekä fyysisenä ja henkisenä väkivaltana. Neljännes vastanneista opettajista oli havainnut oppilaissa radikalisoitumista. Huolta herättävän käytöksen ja väkivaltaisen ääriajattelun välinen yhteys oli kuitenkin opettajille epäselvä; he odottivat väkivaltaisen ääriajattelun olevan selvärajaisempaa ja helpommin tunnistettavaa. Mielenterveysongelmien ei nähty liittyvän väkivaltaiseen ääriajatteluun. Usein ajateltiin, että ne pikemminkin sul-

kevat sen pois. Vastauksista kävi ilmi, että opettajat usein näkivät hyvän poistavan paikan eli että positiiviset asiat kumoaisivat sen seikan, että yksittäiset oppilaat hyväksyivät väkivaltaisen ääriajattelun ja toimivat sen mukaisesti. Kysely oli varsin pieni, mutta se on kuitenkin ensimmäinen, joka antaa tietoa väkivaltaisen ääriajattelusta oppilaitoksissa. Opetushenkilökunta on ottanut tilannekatsauksen hyvin vastaan ja näyttääkin siltä, että se on edistänyt ehkäisevän työn kehittämistä oppilaitoksissa. Olisi tärkeää, että aiheesta saataisiin jatkossa tutkimukseen perustuvaa tietoa.

Sisäministeriö on valmistellut myös verkkosivustoa, johon tulee tietoa väkivaltaisen ekstremismin ja siitä, miten sitä voidaan ehkäistä ennalta. Sivusto on käytännölläheinen ja tavoitteena on, että se auttaisi esimerkiksi opettajia, sosiaalityöntekijöitä, poliiseja tai järjestöjen työntekijöitä löytämään keinoja toimia tilanteessa, jossa he kohtaavat työssään henkilön, joka on radikalisoitunut tai vaarassa radikalisoitua.

Eri toimijoille on järjestetty aiheesta laajasti koulutusta. Helsingin poliisilaitos on kouluttanut koko henkilöstönsä, kaupungin ja myös muiden poliisilaitosten henkilöstöä väkivaltaiseen ekstremismiin liittyvissä asioissa. Tämä koulutus on perustunut pitkälti EU:n COPPR-hankkeeseen. Myös Poliisiammattikorkeakoulu on järjestänyt useita koulutus-tilaisuuksia. EU:n radikalisoitumisesta tietoisuutta lisäävän verkoston (RAN) järjestämiin seminaareihin on Suomesta osallistunut ankkuritiimiläisiä, poliiseja, sosiaalityöntekijöitä ja opettajia.

SANAT OVAT TÄRKEITÄ

Viestinnän merkitys on lisääntynyt. Isiksen ammattitaidolla luotu brändi sekä hyvin suunniteltu ja taitavasti kohdennettu propaganda ovat osoittaneet viestinnän merkityksen rekrytointikeinona. Viranomaisten kyky vastata tähän on melko rajoitettu. Tietoon perustuva viesti on harvoin yhtä vaikuttava kuin tunteisiin ja tarpeisiin vetoava.

Suomi on mukana EU:n tänä vuonna käynnistyneessä SSCAT-hankkeessa, jonka tavoitteena on kehittää strategisen viestinnän osaamista jäsenmaissa. Tämä voi tarkoittaa viranomaisten viestintäkoulu- →

Vaikka vierastaistelijakysymykset ovat nyt laajasti esillä, myös muihin väkivaltaisen ekstremismin muotoihin on kiinnitettävä huomiota.

→ tusta esimerkiksi käsitteiden ja sanojen merkityksestä eri kohderyhmille. Myös kansalaisyhteiskunnan kykyä ja viestintäosaamista voidaan lisätä, ja näin luoda edellytyksiä eri kokemusten esille tuomiselle. Esimerkkinä tästä ovat kampanjat, joissa esimerkiksi Syyriaan matkustaneiden taistelijoiden äidit ovat kertoneet siitä, miltä tuntuu kun oma poika tai tytär ennalta arvaamatta lähtee taistelualueille ja kuolee siellä.

Viestinnällä ja käytettävillä käsitteillä voidaan parhaimmillaan vähentää väkivaltaisen ekstremismin vetovoimaa ja pahimmillaan lisätä radikalisoitumista. Sanat ovat tärkeitä, sillä ne luovat yhteisyyttä ja eroja ihmisten välille, jakavat ihmiset meihin ja muihin ja osoittavat, millainen arvo asioilla on. Useissa maissa, esimerkiksi Britanniassa ja Yhdysvalloissa, on ryhdytty yhä tarkemmin linjaamaan sitä, miten viranomaiset kertovat väkivaltaiseen ekstremismiin ja terrorismiin liittyvistä asioista. Jonkin ihmisryhmän leimaaminen terroristeiksi voi tapahtua myös vahingossa, sillä viestin vastaanottajat voivat tulkita sen aivan eri tavalla kuin puhuja on tarkoittanut.

Ohjelmaan liittyen on pidetty tähän mennessä kaksi pyöreän pöydän tapaamista median edustajien kanssa. Ensimmäisen aiheena oli, miten väkivaltaisista ääriliikkeistä tulisi kirjoittaa mediassa, jotta julkisuus ei houkuttelisi niille lisää kannattajia mutta samalla ihmiset saisivat tietoa näistä liikkeistä. Toisen pyöreän pöydän teemana oli Syyrian ja Irakin taistelualueille matkustaminen. Seuraava keskustelu on elokuussa.

Suomalainen nettipoliisitoiminta on herättänyt kiinnostusta myös kansainvälisesti. Nettipoliisitoiminta eli virtuaalinen lähipoliisitoiminta on tehokas keino myös väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyssä. Toimenpideohjelmassa päätettiin, että lisätään nettipoliisien valmiuksia reagoida keskusteluihin, joissa levitetään väkivaltaista ekstremismia.

TOIMENPIDEOHJELMAN PÄIVITYS KÄYNNISTYMÄSSÄ

Väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyyn toimenpideohjelman päivittäminen käynnistyy lähiaikoina. Hyväksi osoittautunutta työtä jatketaan ja ohjelmaa täydennetään uusilla toimilla, joita tarvitaan toimintaympäristössä tapahtuneiden muutosten johdosta. Yksi tärkeimmistä kysymyksistä jatkossa on, miten saamme taistelualueille matkustavien määrän kääntymään laskuun. Samalla on tärkeää muistaa, että vaikka vierastaistelijakysymykset ovat nyt laajasti esillä, myös muihin väkivaltaisen ekstremismin muotoihin on kiinnitettävä huomiota. Väkivaltaiset ääriliikkeet toimivat samassa ympäristössä ja vaikuttavat toisiinsa. Jonkin liikkeen toiminnan aktivoituminen voi lisätä vastakkainasettelua, joka johtaa myös väkivaltaisiin yhteenottoihin.

Keskeinen tavoite tulevalle toimenpideohjelmalle on osallisuuden ja laajan omistajuuden vahvistaminen. Poikkialinnollisesta työskentelystä on puhuttu vuosikaudet, mutta edelleen strategisten toimintasuunnitelmien omistajuus jää usein sille taholle, joka on aktiivisin asian käynnistämässä. Kuitenkin ennaltaehkäisy ja monet muutkin asiat toteutuvat vain, jos niitä toteuttamassa on laaja joukko eri tahoja, jotka aidosti kokevat asian omaan.

Ohjelman päivityksessä kiinnitetään erityistä huomiota tavoitteisiin ja toimiin, jotka kohdistuvat nuoriin. Nuoret ovat monella tavalla riskiryhmässä joutua väkivaltaan yllyttävien liikkeiden ja ryhmien piiriin. Sellaiset nuoret, joilla itsellään tai joiden perheessä on ongelmia ja joilla on vähän sosiaalisia suhteita tai heikko turvaverkko, ovat suuremmassa riskissä etsiä elämälleen tarkoitusta ja turvaa ääriliikkeiden piiristä. Siinä vaiheessa kun väkivaltaisen ääriliikkeen jäsenyyden ikävät ja vastenmieliset puolet tulevat esille, voi olla jo liian myöhäistä irrottautua ryhmän vaikutuspiiristä. Nuoret itse ovat parhaita

asiantuntijoita, kun mietitään, mitä tulisi tehdä, jotta nuoret eivät tuntisi vetovoimaa väkivaltaisiin ääriliikkeisiin.

Väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyyn painopiste on paikallisessa työssä. Vain paikallisesti toimivat asiantuntijat tietävät, millaista väkivaltaista ääritoimintaa alueella on ja mihin ja miten ennalta ehkäisevät toimet tulee kohdistaa. Tarvitaan myös yksilöinterventioita, joilla voidaan estää yksilön osallistuminen väkivaltaiseen toimintaan.

Poliisi kehittää ennalta estävää toimintaa ja väkivaltaisen ekstremismin ehkäisemistä. Esimerkiksi Helsingin poliisilaitos on perustanut ennalta estävän toiminnan linjan, ja myös muut poliisilaitokset pohivat miten työ tulisi organisoida. Neljällä poliisilaitoksella ennalta estävään toimintaan liittyy myös moniammatillinen Ankkuritiimi. Poliisi on asettanut tavoitteeksi, että jatkossa kaikilla poliisilaitoksilla on Ankkuritoimintaa. Poliisin ennalta estävän toiminta ja Ankkurityö muodostavat valmiit rakenteet väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisylle ja interventioille. Kokonaisuutta on kuitenkin tarpeen täydentää laajemmalla yhteistyöverkostolla, jossa ovat edustettuina kaikki asian kannalta keskeiset tahot, mukaan lukien järjestöt. Näin saadaan kokonaiskuva väkivaltaisen ekstremismin tilanteesta ja kaikki tarvittavat resurssit ovat käytössä sen ennaltaehkäisyyn.

MUIDEN MAIDEN HYVIÄ MALLEJA KÄYTTÖÖN

Monessa maassa on jo tarjolla väkivaltaisten ääriliikkeiden vaikutuspiiristä irrottautuville palveluja, joita kutsutaan Exit-toiminnaksi. Tavoitteena on, että osallistuja luopuu tai pidättäytyy ääriajatteluun perustuvan väkivallan käytöstä. Tähän pyritään vaikuttamalla henkilön käyttäytymiseen, ei välttämättä ideologiaan. Osallistuminen perustuu yleensä vapaaehtoisuuteen. Exit-toimintaa on käynnistetty yleensä siksi, että on havaittu, että

rikosoikeudelliset puuttumiskeinot eivät ole riittäviä vähentämään ekstreemisen väkivallan uhkaa muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Viranomaiset, tutkijat sekä järjestöjen ja yhteisöjen edustajat laativat maaliskuun seminaarissa yhdessä ehdotukset siitä, millaista Exit-toiminta voisi olla Suomessa. Järjestöt, jotka jo tekevät työtä väkivallan vähentämiseksi, päättivät yhdessä tehdä ehdotuksen Exit-toiminnan kehittämiseksi Raha-automaattiyhdistykselle.

Viime vuosina eräät maat ovat kehittäneet yhden luukun periaatteella toimivaa neuvontaa väkivaltaiseen ekstreemismiin liittyvissä käytännön kysymyksissä, johon henkilö itse, hänen perheenjäsenensä tai muu lähipiiri sekä viranomaiset voivat ottaa yhteyttä. Esimerkiksi Ranskassa

on saatu erittäin hyviä kokemuksia tästä palvelusta, ja viranomaisten mukaan se on auttanut estämään yksilöiden lähdön taistelualueille. Ruotsissa mietitään parhaillaan, miten neuvontakanava voidaan toteuttaa.

Suomessa neuvontakanavan toteuttaminen olisi tärkeää, sillä väkivaltaisen ekstreemismien erityispalveluja on vain harvoilla paikkakunnilla. Neuvontakanava voisi ohjata tehokkaasti palveluihin sekä jakaa muuta neuvoa ja opastusta koko maan alueella. Haasteena on palvelun järjestäminen niin, että se pystyisi kokoamaan tiedon sekä järjestöjen että viranomaisten tuottamista palveluista niin valtakunnallisesti kuin myös alueellisesti.

Edellä on kuvattu toimia, joita on jo tehty ja joita ollaan käynnistämässä vä-

kivaltaisen ekstreemismien ennalta ehkäisemiseksi. Monet toimista kohdistuvat yksilöön. On kuitenkin tärkeää tarkastella myös yhteiskunnan rakenteita ja varmistaa, etteivät ne edistä yksilöiden liittymistä väkivaltaisten ääriliikkeiden toimintaan. Esimerkkinä rakenteellisista kysymyksistä voidaan mainita nuorten työllistyminen ja koulutus. ■

Kirjoittaja on kehittämisspäälikkö sisäministeriössä ja Kansallisen väkivaltaisen ekstreemismien ennalta ehkäisyn verkoston puheenjohtaja.

Tilannekatsaukset ovat saatavilla verkossa osoitteessa www.sisainenturvallisuus.fi.

Uskonnolliset yhteisöt mukana torjumassa väkivaltaista ääriajattelua

Sisäministeriö ja Kirkon Ulkomaanapu tekivät viime joulukuussa yhteistyösopimuksen. Tavoitteena on saada kansallisen työn tueksi osaamista ja tietoa, jota Kirkon Ulkomaanapu ja sen yhteydessä toimiva perinteisten ja uskonnollisten johtajien verkosto ovat saaneet toimiessaan rauhan edistäjänä kriisialueilla. Jo nyt nähdään, että yhteistyö on avannut kokonaan uusia näkökulmia viranomaisten työhön.

Yhteistyön yksi konkreettinen tulos oli Yhdysvaltoihin hutiakuussa tehty tutustumismatka, jonka tarkoituksena oli saada tietoa väkivaltaisen ekstreemismien ennaltaehkäisystä ja viranomaisten ja yhteisöjen välisestä yhteistyöstä. Mukana matkalla olivat luterilainen ja ortodoksinen kirkko, juutalainen seurakunta ja useita imaameja sekä viranomaisia. Jotkut osallistujat kokivat matkan sen alkuvaiheessa hieman ristiriitaisena, mutta matkan edetessä osoittautui, että kansalaisyhteiskunnan, eri uskontokuntien ja viranomaisten työ turvallisen yhteiselämän puolesta on aivan muuta kuin Yhdysvaltain ulkopoliitikasta voisi päätellä.

Tiivis ohjelma sisälsi käynnit mm. ulko- ja oikeusministeriöissä, Senaatissa ja Valkoisessa Talossa. Lisäksi matkalla tutustuttiin useiden moskeijoiden ja juutalaisen seurakunnan toimintaan ja yhdistyksiin. Järjestöistä kiinnostava oli esimerkiksi Amerikan muslimien yhdistys CAIR, jonka keskeinen tavoite on lähentää muslimeja ja muuta yhteiskuntaa. Matkalla saatiin tietoa myös Minnesotan somalialaisten yhteisön yhteiskunnallisesta osallis-

tumisesta ja nuorten tukemisesta koulutukseen ja työelämään hakeutumisessa. Matkaraporttiin kootaan keskeiset ideat ja ajatukset siitä, miten matkan oppeja voidaan hyödyntää väkivaltaisen ekstreemismien ennaltaehkäisyssä Suomessa.

Suomessa poliisi on tehnyt jo pidempään yhteistyötä muslimiyhteisöjen kanssa. Kuluneen vuoden aikana muslimiyhteisöt ovat järjestäneet useita tilaisuuksia, joihin poliisi ja muita viranomaisia on osallistunut. Viranomaiset ovat vierailleet moskeijoissa. Kaikki tämä on tärkeää yhteistyötä, josta hyötyvät kaikki osapuolet. Viranomaisten on tärkeää tuntea paremmin muslimiyhteisöjen tarpeet ja huolenaiheet ja muslimiyhteisöille on tärkeää saada tietoa viranomaisten toiminnasta. Muslimit ovat uusi ja kasvava väestönosa, ja tästä syystä on tärkeää tukea sitä. Yhdysvaltojen kokemukset sekä hyvässä että pahassa osoittavat, miten tärkeää on vuorovaikutus yhteisöjen ja viranomaisten välillä.

Yhteisöt ovat keskeisessä asemassa esimerkiksi Syyrian ja Irakin taistelualueille lähtemisen ennalta ehkäisyssä, tilanteen hoitamisessa silloin, kun perheenjäsen on taistelualueella ja palaa sieltä. Perhe ja lähipiiri tarvitsevat tukea, sillä taistelualueille lähtenyt perheenjäsen aiheuttaa usein stigman koko perheelle. Kansainvälisesti yksi tärkeimmistä ennaltaehkäisyn kysymyksistä tällä hetkellä on, miten perheitä ja lähipiiriä voidaan tukea silloin, kun he havaitsevat väkivaltaisen ekstreemismien merkkejä läheisissään. Suomessa esimerkiksi Helsingin kaupunki on suunnittelemassa tukitoimia perheille. /TM

Muslimiyhteisöt toimivat väkivaltaa vastaan

Suomen Islamilaisen Yhdyskunnan imaami ja Suomen Islamilaisen Neuvoston (SINE) puheenjohtaja **Anas Hajjar** sanoo, että uskonnonopetus on avainasemassa väkivaltaisen ääriajattelun ehkäisemisessä. Resursseja tarvittaisiin erityisesti nuorisotyöhön.

Imaami Anas Hajjar pitää tärkeänä, että väkivaltaisesta radikalisoitumisesta puhuttaessa käytetään tarkkoja oikeita termejä. Erityisesti tämä on mediakeskustelun ongelma. Hän vertaa, että esimerkiksi lainsäädännössä määritellään ensin termit ja sitten vasta pohditaan, miten ongelmat korjataan. Väkivaltaisen ekstremismin käsite kuvaa ongelmaa paremmin kuin radikalismi.

– Väkivalta on se ongelma, johon pitää puuttua, sen sijaan ajatuksia ei voi rajoittaa. Ja kun puhutaan rikollisesta tai väkivaltaisesta ääriajattelusta, ei aina pidä sotkea uskontoa siihen. Äärioikeistolaisuuden ja anarkismin piirissä esiintyy myös väkivaltaa. Eikä uskonnollinen väkivaltainen ääriajattelu liity nimenomaisesti islamiin; Keski-Afrikka ja Burma ovat tästä ajankohdaisia esimerkkejä. Kaikkialla maailmassa uskonnon retoriikalla houkutellessa nuoria ja muita väkivaltaan. Olen-

naista on tunnustaa uskonnon hyväksikäyttö poliittisiin tarkoituksiin ongelmaksi, johon pitää puuttua.

Lisäksi Hajjar muistuttaa, että jos käytetään islamiin liittyviä termejä, se ikään kuin voimaannuttaa väkivaltaan ryhtyneitä muslimeja. Esimerkiksi jihad-sanaa käytetään islamissa puolustussodasta, kun on kyseessä oma yhteisö ja oma maa. Kun sitten väkivaltaisia ryhmiä kutsutaan jihadisteiksi, heidän toiminnalleen annetaan oikeutus, vaikka he eivät toimi oikealla tavalla.

– Termien kysymys on myös rajanveto väkivaltaisen ekstremismin ja terrorismin välillä; niille on olemassa tarkat määritelmät. On epäoikeudenmukaista, jos terroristi-sana varataan muslimille. Ei IRA:stakaan puhuttu väkivallan aikoina katolilaisena vaan pohjoisirlantilaisena terroristijärjestönä.

Hajjar kertoo, että ilmapiiri on ollut kireä kevään aikana

Suomessakin ja muslimit tuntevat elävänsä paineen alla Charlie Hebdon tapauksen jälkeen. Julkisessa keskustelussa helposti kaikki muslimit leimataan pienten ryhmien teoista.

– Maailmassa puolitoista miljardia muslimia ja heidän tavoitteenaan on hyvä, oikeudenmukainen ja vauras elämä, lasten kasvattaminen ja mahdollisuus harjoittaa uskontoaan rauhassa kuten kaikilla muillakin.

NUOREN IDENTITEETTIÄ PITÄÄ VAHVISTAA

Hajjarin mukaan on tärkeää, että islamilainen yhteisö tunnustaa väkivaltaisen ekstremismin ongelmaksi ja ryhtyy korjaamaan asioita omalta puoleltaan kykyjensä mukaan. Työssä on paljon haasteita.

– Monesti ne, jotka lähtevät väkivaltaiseen ekstremismiin, eivät kulje meidän yhteisöjemme kautta vaan ovat saaneet oppinsa esimerkiksi internetin välityksellä. Opet-

taminen on todella tärkeä kysymys. Sen sijaan että vähennetään islamin oppia, pitää lisätä nuorten tietoa omasta uskonnostaan – vahvistaa siten sekä nuorten että muiden identiteettiä. Kun nuoret tietävät, keitä he ovat ja mitä heidän uskontonsa todella sanoo näistä asioista, he pysyvät vastaamaan houkuttelijoille, Hajjar sanoo.

– Muslimien uskonoppiineet ovat jo pitkään puuttuneet ääriajatteluun ja vastanneet oikeita todisteita käyttäen. Monet ovatkin muuttaneet mieltään ja perääntyneet tällaisesta uskonnollisesta ääriajattelusta, kun asiat on selvitetty. Vaikeus saada nuori takaisin on siinä, että houkuttelijat pyrkivät eristämään nuoren omasta perheestään ja yhteisöstään, jotta tämä olisi kokonaan heidän vallassaan. Lahko-mentaliteetti tulee esiin tässä kysymyksessä. Avoimuus keskustelussa on tärkeää, jotta tunnustetaan ongelma

ja lähdetään korjaamaan sitä. Yksin ei voi toimia, vaan se vaatii yhteistyötä kaikkien tahojen kanssa.

Hajjar korostaa, että opetustyö on uskontolähtöistä: kukaan muu ei voi kertoa, mitä teidän uskontonne sanoo, vaan muslimien on itse tehtävä tätä työtä. Islamin kunnollisesta opettamisesta on käyty keskustelua eri yhteisöissä ja uskonnonopetuksen tukemiseen on löytymässä mahdollisuuksia. Se edellyttää resurssien lisäksi, että yhteisöstä löytyy myös halukkaita opetukseen koulutettavia.

PÄIVITYS SOME-AIKAAN

Väkivaltaan houkuttelijat tavoittavat nuoria internetissä ja sosiaalisessa mediassa, ja tähän vastaaminen on Suomen islamilaisten yhteisöjen suuri haaste, Anas Hajjar myöntää. Viestintää tarvitaan enemmän. Hän kuvaa sosiaalista mediaa uuden sukupolven omaksi maailmaksi, joka tuntuu vähän vieraalta vanhemmalle sukupolvelle, joka ei ole ollut siellä mukana alusta lähtien.

– Oikea viestintätapa on nykymaailmassa hyvin tärkeää. Uskonnolliset ääriyhmät ovat pystyneet käyttämään sosiaalista mediaa vahvasti. On tunnettua, että ne ovat pystyneet houkuttelemaan ihmisiä, jotka eivät ole koskaan käyneet yhdessäkään moskeijassa. Käytännössä sosiaalinen media pystyy saavuttamaan paljon ihmisiä verrattuna yhteen saarnaan. Jos saarna moskeijassa pysyy kahdensadan hengen piirissä, niin yksi viiden minuutin YouTube-pätkä saavuttaa tuhansia, jopa miljoonia.

Hän kertoo, että yhteisösä on kuitenkin nuoria, jotka toimivat internetissä ja sosiaalisessa mediassa ja pystyvät antamaan siellä niitä toisia näkökulmia. On tärkeää, että nuoriin vaikutetaan ympäristössä, jossa he pitkälti elävät.

Hajjar oli mukana suomalaisten väkivaltaisen ekstremismin torjuihin opintomatalla Yhdysvalloissa huhtikuussa. Siellä häneen teki vaikutuksen moskeijoiden yhteydessä olevat toimintakeskukset koripallokentti-

neen. Sellaisista Suomessa voi vain haaveilla, mutta olisi tärkeää, että moskeijoilla olisi täälläkin tarjota nuoria paikalle houkuttelevaa toimintaa ja aktiviteetteja, jotka pitävät pois huonoilta ja rikollisyyden johtavilta teiltä.

– Nuoret haluavat, että asiat tapahtuvat nyt ja he tuntevat turhautumista siitä, että kukaan ei tee mitään. Epäoikeudenmukaisuuden kokeminen tuo ääriajatuksia. Toki tulosta on vaikea odottaa kärsivällisesti, kun ihmiset kuolevat jossain päin maailmaa. Meillä on kuitenkin paljon tehtävää nuoremme eteen täällä Suomessa – yhteisö tarvitsee heitä ja heidän voimavarojaan täällä eikä muualla. Nuorille on tarjottava mahdollisuuksia toimia.

RESURSSIEN VÄHYYS HAITTAA TOIMINTAA

Imaami Anas Hajjar kertoo, että muslimiyhteisö pääsee nykyään aika hyvin vaikuttamaan ja tuomaan näkökulmiaan esiin erilaisissa neuvottelukunnissa ja työryhmissä. Esimerkiksi Helsingin kaupungilla on ollut vuoden aikana kiitettävästi työtä väkivaltaisen ekstremismin torjunnan eteen sekä sisäministeriön ja oikeusministeriön eri työryhmillä. Myös lausuntopyyntöjä tulee paljon ja välillä niin tiukassa aikataulussa, etteivät voimavarat riitä vastaamaan niihin kunnolla. Hän toivookin lausunnonpyytäjien varaavan hieman enemmän vastausaikaa kuin usein on tilanne.

Suurimmat toiveet yhteiskunnan tuesta liittyvät voimavarojen lisäämiseen koulutukseen, muun toiminnan rahoitukseen ja toimitiloihin.

– Ylipäätään uskonnollisilla yhteisöillä Suomessa ei ole riittäviä tuloja paitsi kirkolla.

Uskonnon piirissä toimivat järjestöt eivät saa riittävästi tukea. Tukihakemus hylätään heti, kun jossain kohtaa mainitaan uskonto. Tämä käytäntö täytyy muuttaa, sillä uskonnollisissa yhteisöissä tehdään paljon sosiaalista, nuoriin ja lapsiin kohdistuvaa työtä ja estetään heitä päätyvästä äärijärjestöihin. Nuorisotoiminta vaatii enemmän rahoitusta. Välillä meidän imaameilta ja moskeijoilta vaaditaan enemmän kuin kykenemme antamaan, koska voimavarat ovat todella vähäisiä. Tulot riittävät yleensä hädin tuskin tiloihin ja imaami joutuu tekemään palkkatyötä jossain muualla elääkseen.

Islamilaisten seurakuntien verotusoikeutta on pohdittu yhtenä mahdollisuutena. Hyväntekeväisyyden puolella islamiin kuuluu tätä käytännössä vastaava Zakrat, joka on 2,5 prosenttia varakkaiden säästöistä. Hajjar uskoo, että melko nopeassakin aikataulussa sitä varten voidaan tehdä järjestelmä.

Hän haluaisi nähdä Suomen islamilaisten yhteisöjen voimaantuvan Yhdysvaltain Minneapolisin esimerkin taapaa. Siellä muslimiyhteisö johtaa itse toimintaansa, neuvoo päättäjiä ja valvoo kansalaisoikeuksien toteutumista. Eri virastoissa, poliisissa, tullissa ja maahantulossa on töissä paljon muslimitaustaisia amerikkalaisia. Somaliyhteisö on toiseksi koulutetuin ryhmä osavaltiossa ja he ovat hyvin aktiivisia kaupanteossa – yhteisö on perustanut Minneapolisiin kaksi yli 400 kaupan kauppakeskusta. Hän huomauttaa, että Yhdysvaltain lainsäädäntö tukee enemmän yrittäjyyttä kuin Pohjoismaissa, mikä on täällä yksi ongelma maahanmuuttajien kotoutumisessa. ■

Uskontojen välinen yhteistyö on tärkeää väkivaltaisen radikalisoitumisen ehkäisyssä. Ortodoksisen srk:n rovasti Heikki Huttunen, luterilaisen kirkon piispa Irja Askola, Helsingin juutalaisen srk:n puheenjohtaja Yaron Nadbornik ja Suomen Islamilaisen Yhdyskunnan imaami Anas Hajjar ystävyyskävellä kolmea pyhäkköä yhdistävällä reitillä Helsingissä maaliskuussa.

Ruotsissa panostetaan työhön väkivaltaista ekstremismää vastaan

Suomi ja Ruotsi ovat aktivoituneet väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyssä, mutta toimintatavat vaihtelevat. Vuoden alussa allekirjoitettiin myös pohjoismainen sopimus ekstremismin ehkäisyverkostosta. Sisäministeriö ja Ruotsalais-suomalainen kulttuuriyhdistys järjestivät keskustelutilaisuuden ekstremistisen väkivallan torjunnasta Suomessa ja Ruotsissa maaliskuussa Espoon Hanaasaressa.

Tilaisuuden pääpuhujana oli Ruotsin väkivaltaisen ekstremismin torjunnan kansallinen koordinaattori Mona Sahlin. Hänen tehtävänä on demokratian turvaaminen väkivaltaa ihannoivalta ääri-liikkeiltä kansallisella ja alueellisella tasolla.

– Ongelma ei ole vain ekstremistinen väkivalta vaan myös siitä syntyvä pelko ja hiljaisuus, joka on uhka demokratialle. Ei ole väärin ajatella radikaalisti tai olla vihainen, mutta on väärin turvautua väkivaltaan uskonnon tai ideologian nimissä, Sahlin korostaa.

– Niin ääri-islamilaista, äärioikeistolaisesta kuin ääri-rivasemmistolaisesta ajattelusta kumpuavaa väkival-

taa pitäisi ehkäistä samankaltaisesti eikä keskittyä yhteen väkivallan muotoon kerrallaan. Tämä on ollut ongelma ruotsalaisessa keskustelussa.

VIERASTAISTELIJAT KESKUSTELUN KESKIÖSSÄ

Keskustelu tiivistyy tällä hetkellä vierastaistelijailmiöön. Ilmiöön on törmätty Pohjoismaissa aiemminkin, muttei koskaan näin laajana. Sotatantereelle on lähdetty Ruotsista paitsi islamilaisiin maihin myös Ukrainaan; lähtijöitä arvellaan olevan 130–300. Taistelualueilla on kuollut 32 sinne Ruotsista matkustanutta ja 40:n on vahvistettu palanneen Ruotsiin. Lähtijöitä on ollut kaikenikäisiä ja molempia sukupuolia. Syrjäytyneet nuoret miehet ovat silti olleet keskiössä, Mona Sahlin kertoo.

– Jos Isisin värvääjät onnistuvat löytämään nuoren, miksi viranomaiset eivät pysty siihen? Tämä kysymys kuvaa hyvin tehtäväni sisällön. Nuorten lähtemiseen liittyy paljon häpeää ja perhe voi kohdata syytöksiä, joten tilanteesta ei yleensä tahdota puhua julkisesti, mikä vaikeuttaa ratkaisujen löytämistä. Näin ollen perheitä myös

tuetaan liian vähän vaikeassa asiassa.

Vaikka Ruotsissa on jo pitkään tehty yhteistyötä islamilaisen yhdyskuntien kanssa, niiden omassa työssä ja keskustelun avoimuudessa olisi Sahlinin mielestä vielä kehitettävää. Toisaalta hän kertoo ymmärtävänsä maahanmuuttajien vaikeudet luottaa viranomaisiin.

PAIKALLINEN TYÖ ENSISIJAINEN

Ruotsissa väkivaltaisen ekstremismin torjunnan kansallinen koordinaattori vahvistaa yhteistyötä ja tiedonvaihtoa eri viranomaisten ja kuntien välillä, tuottaa ja välittää tietoa aihepiiristä, kouluttaa sekä tukee paikallista työtä. Koordinaattorin toimistossa työskentelee kymmenen ihmistä. Joka puolella maata toimivissa paikallisissa verkostoissa on mukana opettajia, sosiaalityöntekijöitä, poliiseja, kansalaisjärjestöjä, uskonnollisia yhteisöjä, urheiluseuroja ja muita vapaa-ajan toimijoita.

Mona Sahlinin mukaan on tärkeää keskittyä työhön lähiöissä ja nuorten parissa. Ruotsissakin nuorten työttömyysaste on korkea. Hän muistuttaa, että väkivaltai-

sen radikalisoitumisen syyt ovat moninaiset. Samassa perheessä kasvaneet sisarukset voivat tänä päivänäkin päätyä hyvin erilaiselle polulle elämässään: toinen joutuu kamppailemaan työttömyyden kanssa, kun toinen opiskelee yliopistossa hyvillä uranäkymillä. Erityisen tärkeää on hänen mielestään vahvistaa maahanmuuttajaperheiden naisia. ■

Lisätietoa toiminnasta Ruotsissa www.samordnarenmotextremism.se/

Vankilat kiinnittävät huomiota radikalisoitumiseen

Vaikka väkivaltainen radikalisoituminen ei ole Suomessa vakava ongelma ja riski Suomen joutumisesta terrori-iskujen kohteeksi on pieni, niin väkivaltaisen ekstremismin torjuminen koetaan Suomessakin erittäin tärkeäksi. Rikoslakiin on 2000-luvulla lisätty terrorismirikoksista erillinen luku ja sitä on täydennetty viime vuosina. Vuonna 2012 sisäministeriö julkaisi ensimmäisen kansallisen toimenpideohjelman väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisemiseksi osana sisäisen turvallisuuden ohjelmaa.

Radikalismista, ekstremismistä ja terrorismista puhutaan usein synonyymeinä. Kun väkivaltaa käytetään, sillä uhataan, se oikeutetaan tai siihen kannustetaan aatemaailmalla perustellen, on kyse väkivaltaisesta ekstremismistä. Radikalisoituminen tarkoittaa henkilön aatemaailman muuttamista mustavalkoisemmaksi. Henkilö voi radikalisoitua osana ryhmää tai erillään muista. Sille on kuitenkin tunnusomaista käsitys oman toiminnan ja maailmankuvan paremmuudesta. Tämän johdosta muiden uskontojen, ideologioiden ja aatteiden kannattajat nähdään vähempiarvoisina tai vääräuskoisina. Varsinainen väkivallan hyväksyminen ja sen käyttö, eli väkivaltainen radikalisoituminen, tapahtuu tämän ohella tai seurauksena. (Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 2/2013)

Suomen Rikosseuraamuslaitos (Rise) on vuodesta 2013 lähtien ollut mukana eurooppalaisessa radikalisaatiotyöryhmässä RAN P&P (Radicalisation Awareness Network Working group on prison & probation), jossa jaetaan kansainvälisellä tasolla kokemuksia radikalisoitumisen tunnistamisesta ja torjumisesta rikosseuraamustyössä. Risen edustajat ovat mukana myös kansallisissa yhteistyöelimissä.

RAN-työryhmässä jaetun kokemuksen mukaan yksittäisen toimijan yritykset

vaikuttaa radikalisoituneeseen henkilöön eivät ole johtanut toivottuun lopputulokseen. Häneen vaikutetaan tehokkaimmin paikallistasolla eri viranomaisten, sosiaalitoimen, uskonnon edustajien, sosiaalisen yhteisön ja perheen yhteistyöllä. Vankiloissa on tärkeää tunnistaa radikalismien edustajat ja sille helposti altistuvat vangit. Tämä edellyttää henkilöstön kouluttamista, jotta heillä on tehtävään riittävä ammattitaito. Lisäksi vankilassa tehtävällä tiedonhankinnalla, viranomaisyhteistyöllä ja sijoittelutoiminnalla pystytään ehkäisemään radikalismien leviämistä.

VERKOSTOTYÖ TARPEEN

Väkivaltaiseen radikalismiin vaikuttaminen yksilötasolla vaatii laajaa verkostoyhteistyötä. Rikosseuraamuslaitos tai poliisi eivät ole yksin tämän ilmiön kanssa, vaan väkivaltaisen radikalismien uhkaa on varauduttu torjumaan monella taholla. Muun muassa kuntatasolla tehdään vaikuttavaa ennaltaehkäisevää työtä ja tästä on hyvänä esimerkkinä Helsingin kaupungin yhteistyöverkosto, jossa on mukana myös Risen edustaja.

Risellä on perinteisesti hyvät ja tiiviit suhteet poliisiin ja sosiaaliviranomaisiin, joten siltäkin osin yhteistyö toimii. Suojelupoliisi kouluttaa suljetuissa vankiloissa henkilökuntaa radikalisaation tunnistamisesta ja yhteistyöstä viranomaisten kanssa.

ERITYISIÄ KUNTOUTUSOHJELMIA EI SUOMESSA VIELÄ OLE

Varsinaisia kuntoutusohjelmia väkivaltaisesta ekstremismistä irtautumiseen ei Risessä vielä ole käytössä. Esimerkiksi Tanskassa on käytössä exit-ohjelma väkivaltaisesta ekstremismistä irrottautumiseksi. Olemassa olevat rikoksesta irtaantumista edistävät ohjelmat voivat toimia riittävän hyvin, jos radikalisoituneella henkilöllä

on riittävästi motivaatiota muutokseen. Haasteellisinta on vaikuttaa väkivaltaiseen ekstremismiin johtaneisiin asenteisiin ja ajatteluun. Henkilön oma motivaatio on muutoksen lähtökohta. Motivaation lisäksi kun kuusi A:ta toteutuu eli ihmisellä on ammatti, asunto, auto, aviopuoliso ja AA-yhteisön tuki, hänellä on harvoin motivaatiota rikoksen tekemiseen. Silloin perustarpeet ovat tyydytetty ja perheyhteisö ja sosiaalinen verkosto tukevat rikoksetonta elämää. Tätä metodia on kokeiltu ainakin Saksassa, jossa väkivaltaisesta radikalismista eroon pääsemiseksi rangaistuksen suorittaneelle nuorelle järjestettiin sosiaalisen verkoston tuen lisäksi asunto, auto ja työpaikka. Vaimosta tai AA-yhteisöstä ei esityksessä mainittu, mutta kokeilu oli ainakin esitykseen mennessä onnistunut.

Todennäköisesti lievimpiin terrorismirikoksiin syyllistyneitä tuomitaan Suomessa yhdyskuntapalveluun, kuten on tapahtunutkin, jolloin heidän asenteisiinsa vaikuttaminen ja käyttäytymisen seuraaminen ja muutoksen todentaminen on haasteellisempaa kuin vankilassa viranomaisen valvonnassa 24/7 olevien rikoksesta tuomittujen. Toisaalta vapaudessa rangaistusta suorittavilla ei ole mahdollisuutta radikalisoita muita vaikutuksille alttiita vankeja. Käytännössä siviilissä rangaistusta suorittavien valvonta uusintarikollisuuden näkökulmasta jää yleistä järjestystä ja turvallisuutta valvovalle poliisille. Terrorismista tuomittujen rikoksen tekijöiden toimintaa seurataan onneksi myös muidenkin viranomaisten toimesta. ■

Kirjoittaja on Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuudesta vastaava ylitarkastaja.

Lisätietoa RAN-verkoston rikosseuraamusryhmästä: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/about-ran/ran-p-and-p/index_en.htm

Ekstremistinen väkivalta maahanmuuton lieveilmiönä

Maahanmuutto tuo myönteisen yhteiskuntakehityksen lisäksi mukanaan erilaisia kielteisiä lieveilmiöitä. Näistä ilmiöistä vakavin on väkivaltainen ekstremismi, joka voi äärimmäisessä muodossaan johtaa laajasti yhteiskuntaturvallisuutta vaarantavaan terrorismiin. Maahanmuuttajan radikalisoitumisessa on kyse kotoutumisen täydellisestä epäonnistumisesta, yksilön vieraantumisen yhteiskunnasta ja jäämisestä demokraattisen poliittisen vaikuttamisen ulkopuolelle.

Vaikka maahanmuuttajien integroitumattomuus ja radikalisoituminen eivät ole Suomessa vielä vakava ongelma, on varoittavia signaaleja jo olemassa. Tällaisia ovat esimerkiksi konfliktialueille, erityisesti Somaliaan ja Syyriaan matkustamisen lisääntyminen; osa lähtijöistä, joskaan eivät kaikki, ovat lähtöisin maahanmuuttajataustaisista perheistä. Toinen ongelmallinen ilmiö on vankilassa radikalisoituminen. Kolmas ajankohtainen haaste on maahanmuuttovastainen liikehdintä ja siihen liittyvä viharikollisuus, jotka niin ikään saattavat edistää vihan kohteiden radikalisoitumista.

RADIKALISOITUMISESSA MONTA VAIHETTA

Yksilön tai ryhmän radikalisoituminen nähdään usein prosessina, jossa tietyt vaiheet seuraavat toisiaan. Väkivaltaiseen radikalisoitumiseen motivoivia syitä on luokiteltu taustatekijöihin, laukaiseviin ja mahdollistaviin tekijöihin. Motivaatiotekijöitä on etsitty sekä yksilön kokemusmaailmasta että yhteiskunnallisista rakenteista. Tuorein taustavaikuttaja on globaalin tiedonvälityksen ja internetin myötä muotoutunut eräänlainen ”online-tietoisuus”, joka vahvistaa ja nopeuttaa eri ilmiöiden esille tuloa sekä reaktioita niihin.

Ruotsin turvallisuuspalvelu on tunnistanut neljä erilaista tietä radikalisoitumiseen: rikollisen, vetäytyvän, perhetaustan ja seuran kaipaajan polku. (Ranstorp et al. 2015).

1) Vaikeista taustoista tulevan rikollinen ajautuu mustavalkoisen ajattelun myötä ja yksinkertaisten vastausten toivossa helposti radikaalijatusten kannattajaksi.

2) Vetäytyjä etsii vastauksia elämän suurin kysymyksiin, etsii tietoa ja päätyy älyllisen pohdiskelun tuloksena kohti ekstremismia.

3) Perhepolulla oleva kasvaa radikaalisti ajattelevien keskelä ja pitää sitä normaalina. Hän myös viihtyy vain samanmielisten kanssa.

4) Seurankaipuun polulla oleva ei ole niinkään kiinnostunut radikaaleista ajatuksista vaan enemmänkin hyväksynnästä, läheisistä ihmissuhteista ja kuulumisesta joukkoon. Hän usein ajautuu yhteensattuman kautta radikaalien joukkoon.

VANKILAT TORJUNNASSA AVAINASEMASSA

Khosrokhavar (25.1.2015, New York Times. The Mill Muslim Radicalism in France) puolestaan tiivistää ranskalaisen islamistin polun neljään askeleeseen: 1) henkilö syrjäytyy valtakulttuurista syrjinnän ja surkeiden asuinolosuhteiden ja työttömyyden takia, 2) pikkurikollisuus johtaa vakavampaan rikollisuuteen ja vankilakierteeseen, 3) tapahtuu uskonnollinen herääminen ja radikalisaatio, 4) henkilö tekee initaatiomatkan islamistiseen maahan kuten Syyriaan, Afganistaniin tai Jemeniin koulutautuakseen jihadiin. Toisaalta tuoreen englantilaisen tutkimuksen mukaan terroristiset teot koettiin hyväksyttävämpanä taloudellisesti hyvin toi-

meentulevien opiskelijoiden kuin työttömien keskuudessa, ja useammin Isossa-Britanniassa syntyneiden kuin ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajien keskuudessa (Bhui, Warfa & Jones 2014).

Laaja kokoava tutkimus 15 eri maasta vahvistaa näkemystä siitä, että vankilat ovat avainasemassa radikalisoitumisessa terroristiseen ajatteluun. ”Haavoittuvuuden tila” tuottaa identiteetin ja turvallisuuden etsijöitä sekä kapinallisia, joka on lähes täydellinen asetelma uskonnollisävytteiselle ideologialle kukoistaa. Avainasemassa onkin tarkka tilanteen tarkkailu sekä henkilökunnan koulutus. (Neumann 2010). Ranskalais-tutkimuksen mukaan uskonnollinen syrjintä vankilassa ruokki vihafantasioita, jolle tuhoa ja kuolemaa julistava jihadismi on oivallinen kasvualusta. Pitkälti näiden suositusten pohjalta Ranskan senaatin tutkimuskomitea esitti huhtikuussa 2015 laajan toimenpideohjelman jihadistien ja terroriverkostojen toiminnan estämiseksi. Toimenpideohjelmassa vankila- ja rangaistusjärjestelmän muutokset olivat laajin osio, pelkäänsä vankeinhoitoon oli

Euroopassa radikalisaatiota ruokkii etenkin maahanmuuttajavastaisten asenteiden leviäminen ja niiden aiheuttamat vastareaktiot maahanmuuttajayhteisöissä.

kohdistettu 16 toimenpideehdotusta.

VÄKIVALTAINEN RADIKALISAATIO LEVIÄÄ EUROOPASSA

Euroopassa radikalisaatiota ruokkii etenkin maahanmuuttajavastaisten asenteiden leviäminen ja niiden aiheuttamat vastareaktiot maahanmuuttajayhteisöissä. Monien muslimien kokemana osattomuus ja näköalattomuus yhdistettynä muslimien kansainvälisen yhteisön kokemaan nöyryytykseen ovat synnyttäneet laajasti väkivaltaista radikalisoitumista. Norjalaisen Anders Breivikin vuonna 2011 tekemä joukkomurha on puolestaan esimerkiksi maahanmuuttajavastaisuuteen liittyneestä radikaaliteoista. Voidaankin ajatella, että radikaali islam, jihadismi oli synnyttänyt vastajihadismin, joka puolestaan johti norjalaista yhteiskuntaa vastaan kohdistuneeseen terrorismiin.

2000-luvulla keskusjohdoisen al-Qaidan toiminta marginalisoitiin Yhdysvaltain johtaman koalition massiivisin sota- ja tiedustelutoimin Afganistanissa ja Pakistanissa. Tämän seurauksena al-Qaida muuntui ns. franchise-terroristijärjestöksi, joka on tarjonnut aatteen, motiivin ja ohjeistusta terroristisiin toimintatapoihin. Irakin sodan aikana alueelle syntynyt al-Qaidan osasto muuntui nykyiseksi ISIL:ksi. Sunniheimojen tuella ISIL on kyennyt perustamaan alueelle kalifaatin, jonka tarjoamaa islamistista utopiaa markkinoidaan tehokkaasti

verkossa videoin, tarinoin ja sosiaalisen median viestein. Tämän tuloksena Eurooppaan on syntynyt nyt tuhansien potentiaalisten väkivaltaisten ekstremistien joukko. Islaminvastaisessa ilmapiirissä kasvaneet identiteettiään etsivät nuoret etenkin Euroopan maista ovat virranneet laajoin joukoin tukemaan kalifaattia vierastaistelijoina. Toisaalta vierastaistelijailmiö ei ole uusi. Jo vuonna 2008 arvioitiin Suomessa, että islamististen maiden konflikteihin osallistuvia ryhmiä tuetaan myös Suomesta käsin. Ilmiö on ollut tunnettu aikaisemminkin 1990-luvun Jugoslavian hajoamisodista lähtien, mutta nyt sitä pidetään erityisen pelottavana ISIL:n raakojen toimintatapojen sekä länsimaita vastaan tehtäviä terroristiskuja kannustavien viestien takia. Vierastaistelijailmiö ei myöskään kosketa vain maahanmuuttajia. Suojelupoliisin viimeisimmän arvion mukaan Suomesta on lähtenyt yli 60 henkilöä, joiden taustat ovat hyvin heterogeenisiä. Norjassa havahduttiin talvella 2015 siihen, että yhdestä kaupunkikorttelista oli lähtenyt peräti kahdeksan nuorta miestä Syyriaan. Erilaisista etnisistä ja uskonnollisista taustoista koostunutta nuorisojoukkoa yhdisti asuinalueen lisäksi paikallisen jalkapallotähden ihailu. Hänen matkustamisensa Syyrian taisteluihin ja myöhempää kuolemansa siellä arvioitiin innostaneen nuoria lähtemään. Poliisin mukaan nuoret olivat olleet kannabista käyttäviä pik-

kurikollisia, joiden yhtäkkistä katoamista poliisin silmistä oli pidetty hyvänä asiana. Nuoria yhdistävä tekijä oli myös syrjäytyminen. Nuoret halusivat näyttää kykenevänsä johonkin ja olevansa jossakin hyviä. Radikaali islam ISIL:n muodossa tarjosi tähän mahdollisuuden. Vierastaistelijailmiö saattaa kuitenkin vahvistaa myös maahanmuuttovastaista toimintaa Suomessa. Esimerkiksi Abu Huraihah Finlandia on epäilty terroristisessa tarkoituksessa tehdystä laittomasta uhkauksesta maahanmuuttokriittisiä perussuomalaisen puolueen edustajia kohtaan. Hänen nimissään lähetetyissä viesteissä on myös uhkailtu Afganistanin kriisinhallintajoukoissa palvelevia. Henkilö on pakistani-laistaustainen, Suomessa varusmiespalveluksen käynyt n. 20-vuotias mies, jonka otaksutaan lähteneen Porista Syyriaan tai Irakiin syksyllä 2014.

YKSINKERTAISIA RATKAISUJA EI OLE

Väkivaltaisen radikalisoitumisen estämiseksi on kehitetty erilaisia toimintatapoja; tunnetuin niistä lienee Tanskan Århusin malli, jossa poliisi ja muut viranomaiset ottavat suoraan yhteyttä radikaaleja suunnitelmia omaaviin henkilöihin. Mallissa on myös sovittu yhteistyöstä paikallisen moskeijan kanssa. Mallia on nyt tarkasti tutkittu ja sovellettu mm. Ruotsissa, Norjassa, Ranskassa ja Suomessa. Olennaista on pyrkiä välttämään ”epäilyttävien yhteisöjen” syntyminen ja näiden stigmatisoituminen.

Viranomaisilla ja palveluiden tuottajilla on vastuu maahanmuuttajien integroitumisen tukemisesta ja sitä kautta radikalisoitumisen ennalta estämisestä. Maltillisilla uskonnollisilla yhteisöillä ja näiden johdolla on myös keskeinen rooli radikalisoitumisen tunnistamisessa ja ehkäisyssä. Myös yksilöllisillä menestystarinoilla ja onnistumisilla on tärkeä merkitys. Koska uskonnolliset tai ideologiset ryhmittymät eivät ole homogeenisia, väkivaltaista ekstremismia synnyttävistä tekijöistä tarvitaan lisää tietoa ja eri tahoille suunnattua koulutusta. Erialaisten toimien lisäksi on selvää, että tarvitaan kriittistä ja moniulotteista yhteiskunnallista keskustelua erilaisista ääri-ilmiöistä ja väkivaltaisesta radikalisoitumisesta niin kouluissa kuin laajemmin yhteiskunnassa. Julkisessa keskustelussa tulisi varoa leimaamasta muutaman yksilön teoilla koko yhteisöä. Poliisin kyky luoda ja ylläpitää hyviä suhteita eri ryhmien kanssa on välttämätöntä. Yleisesti ottaen edistymisen edellytyksenä on, että väärinymmärryksiä ja epätietoisuutta poistetaan sekä muslimiyhteisön sisältä että ulkopuolelta. ■

Kirjoittajat työskentelevät Poliisiammattikorkeakoulun Maahanmuutto, turvallisuus ja ennakointi -hankkeen parissa, jota rahoittaa Valtioneuvoston kanslia.

Lähteet saa nettiversiosta www.haaste.om.fi.

Radikalisoitumista on pyrittävä ehkäisemään – mutta miten?

EU-maissa on havahduttu vasta hiljattain siihen, että terrorismin vastaisen toiminnan tulisi olla ennen kaikkea ennalta ehkäisevää. Ennen vuotta 2005 tämänkaltaiset toimintaohjelmat olivat harvassa. Tätä nykyä kaikki Länsi-Euroopan maat, Suomi mukaan lukien, toteuttavat erilaisia kansallisia versioita ohjelmista. Väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisy ei ainoastaan säästä inhimillistä kärsimystä, vaan se on myös kustannustehokasta.

Tuore ruotsalaisekonomistien tutkimus jengirikollisuuden ja ääri-liikkeiden aiheuttamista kustannuksista osoittaa, että yksi ainoa jengirikollinen maksaa 15 vuoden rikosuransa aikana yhteiskunnalle noin 2,5 miljoonan euroa. Norjan hallituksen mukaan Oslon ja Utøyen iskut maksoivat 116 miljoonan euroa yksinomaan vuonna 2011. Väkivaltaisen ekstremismin ehkäisemiseen ja rikollisten sopeuttamiseen tähtäävät ohjelmat ovat puolestaan kannattava sijoitus. Ruotsalaisen Fryshuset-kansalaisjärjestön vastuulla olevat kolme ohjelmaa maksavat kukin 800 000 euroa vuodessa. Jos projektit onnistuvat irrottamaan yhdenkin äärijärjestön jäsenen väkivaltaisesta toiminnasta, yhteiskunta säästää satoja tuhansia euroja. Väkivaltaiseen radikalisoitumiseen olisikin reagoitava ajoissa; Pariisin terrori-iskujen jälkimainingeissa Ranskan hallitus käynnisti kansallisen islamofobian ja antisemitismin vastaisen ohjelman, johon varattiin 100 miljoonaa euroa.

Väkivaltaisen radikalismien vastaisten ohjelmien kehittäjien on oltava tietoisia siitä, että ehkäisevällä työllä on riski kääntyä itseään vastaan. Terroristien sosiaalinen

profilointi tuottaa helposti tilanteita, joissa uhka kollektivisoidaan – uskonnollinen, etninen tai muutoin sosiaalisilta olosuhteilta samankaltaiseksi koettu ryhmä asetetaan kollektiivisesti vastuulliseksi ja pahimmassa tapauksessa syylliseksi tiettyjen yksilöiden radikalisoitumisesta. Kaikkialla Euroopassa viranomaisten katse kohdistuu ennen kaikkea musliminuoriin. Ohjelmia kehitettäessä on ymmärrettävä, että muslimit eivät muodosta Euroopassa kollektiivista toiminnallista yksikköä, jota voidaan asettaa kokonaisuudessaan vastuuseen tai tilivelvolliseksi jihadistisesta väkivallasta. Islam näyttäytyy Suomenkin muslimien arjessa ennen kaikkea jännitteisenä normatiivisena ja poliittisena keskusteluna, jota tuotetaan kaikkialla globaalissa tilassa.

MUSLIMIEN USKONNOLLINEN IDENTITEETTI VAIHTELEE

Toki muitakin jakolinjoja löytyy. Jotkut Suomeenkin ulottuvista muslimimaailmaa läpäisevistä keskusteluista ovat vahvasti kytköksissä etnisyyteen ja alkuperään, mutta samalla etenkin taivaskanavien ja internetin islamia sävyttää paikallisista ja kansallisista traditioista irti revitty uskonnollisuus. Siinä

korostuu pyrkimys rakentaa maailman muslimien yhteisöllisyys globaalien haasteiden edessä. Islam on tästä näkökulmasta katsottuna ennen kaikkea yleismaailmallinen ja yksilölliseen valintaan perustuva vakaumus, joka puhuttelee osaa Suomen muslimeista, etenkin nuorempaa polvea.

Muslimien käsitykset uskonnon ja politiikan suhteista vaihtelevat myös Suomen kontekstissa tavattomasti. Joillekin uskonto on puhtaasti yksityisasia. Toisille taas uskonnollisuus on vahvasti politisoitunutta, mutta käsitykset uskonnon ja poliittisen toiminnan suhteista, prioriteeteista ja poliittisen toiminnan strategioista saattavat vaihdella suuresti. Islam ei myöskään näyttyä koskaan tyystin riippumattomana yksilön koulutuksesta, iästä, sukupuolesta ja perhe- ja sukutaustasta. Muslimit eivät yksinkertaisesti puhu Suomessakaan uskonnollisesta identiteetistään ilman monenkirjavia lisämääreitä, jotka heijastelevat puhujan yhteiskunnallista asemaa ja taustaa.

Väkivaltaiseen jihadistiseen toimintaan osallistuneiden eurooppalaisten taustalta löytyy hyvin kirjavia tekijöitä. Valtaosa terroritekoihin osallistuneista tai niiden suunnittelusta tuomituista eurooppalaisis-

Väkivaltaisen radikalismien vastaisten ohjelmien kehittäjiä on oltava tietoisia siitä, että ehkäisevällä työllä on riski kääntyä itseään vastaan.

ta on täällä syntyneitä maahanmuuttajien lapsia tai lapsena Eurooppaan saapuneita. Huomattavan suuri osa – jopa neljännes – on islamiin kääntyneitä henkilöitä. Oli pa kyse muslimitaustaisista tai islamiin kääntyneistä, valtaosa on kokenut varhaisaikuisuudessa voimakkaan uskonnollisen heräämisen ja irtaantumisen vanhempien ja perhepiirin uskonnollisista käsityksistä. Vastoin yleistä käsitystä vankka lapsuuden kodissa omaksuttu identifioituminen uskontoon suojelee nuorta radikalisoitumiselta. Selkeä enemmistö väkivaltaiseen radikalismiin ajautuneista nuorista onkin ollut kosketuksissa perhepiirille vieraan islamin muodon salafismin, konservatiivisen, kirjaimellisen ja nopeasti globalisoituneen islamin tulkinnan kanssa reaalielämän ja virtuaalisten verkostojen kautta.

Myös radikalisoitumisen syyt ovat monimuotoisia. Sosiaaliseen tai rakenteelliseen syrjintään liittyvät taustatekijät eivät yksin riitä selittämään väkivaltaan ajautumista – esimerkiksi huono-osaisuus, työttömyys, syrjintä ja päihdeongelmat koskettavat tuhansia nuoria, jotka eivät koskaan radikalisoitu. Yhdistäviä tekijöitä kuitenkin löytyy: ilmiö koskettaa nuoria ja turhautuminen ruokkii ääriajattelua. Esimerkiksi suomenkielisessä sosiaalisessa mediassa radikaalein aines vaikuttaisi koostuvan suhteellisen hyvin koulutetuista ja rakenteellisessa mielessä integroituneista henkilöistä.

ISLAMIN VASTAINEN RETORIikka VOIMISTUNUT EUROOPASSA

Länsi-Euroopassa huoli ei ole kiinnittynyt ainoastaan musliminuoriin vaan viime vuodet ovat todistaneet rasististen, islaminvastaisten ja länsimaiden ”islamisaatiota” vastustavien liikkeiden nousua. Terrori-iskut ja äärijärjestöt ovat ylläpitäneet kuvaa islamista uhkana. Esimerkiksi vuonna 2006 yli puolet suomalaismedioissa julkaistuja islamia koskevista raporteista liittyi väkivaltaan ja käsitteli väkivallan dynamiikkaa kapea-alaisesti (Raittila ym. 2006). Niinpä islam nähdäänkin helposti

erilaisia turvallisuushukia yhdistävänä nimittäjänä, ja muslimit väkivaltaa ja sortoa edustavina toimijoina.

Euroopassa toimivien islamin vastaisen liikkeen retoriikka rakentuu Ranskan äärioikeiston jo 1960-luvulla kehittämien maahanmuuttoa vastustavien argumentteihin varaan. Kymmenen viime vuoden aikana uudet populistiset puolueet ovat valtavirtaistaneet islaminvastaisen retoriikan niin Suomessa kuin muuallakin EU-maissa. Perussuomalaiset-puolueella on vahvat kytkökset ääriationalistiseen ja avoimen islamvastaiseen Suomen Sisu -järjestöön. Islamvastaisen retoriikan juurtumisesta julkiseen keskusteluun käy malliesimerkiksi julkisen sanan neuvoston johtajan Risto Uimosen näkemys, jonka mukaan Pariisin terrori-iskussa ”kohtaavat kaksi demokratiakäsitystä, länsimainen ja islamilainen, jotka eivät ole yhteen sovitettavissa” (Helsingin Sanomat 8.1.2015).

Monet eurooppalaiset uskontoon kiinnittyneet musliminuoret kasvavat näin ollen ilmapiirissä, jossa heidän uskonnollinen identiteettinsä esitetään Euroopalle vieraana. Syrjintä, yhteiskunnallinen ja taloudellinen marginalisoituminen sekä islamofobia tuottavat tyytymättömyyttä, vieraantumista ja uhriuden tunnetta riippumatta muslimiväestön etnisestä taustasta. Monet Suomen muslimiväestön jäsenet – käännynäiset (joiden arvioidaan olevan 1500–2000 henkilöä) tai maahanmuuttajataustaiset – kokevat, että hyväksyntä edellyttää assimilaatiota ja omasta identiteetistä luopumista. Tämänkaltaiset syrjäytymisen ja uhriuden tuntemukset on syytä ottaa vakavasti myös Suomessa.

TUTKIMUSTA TARVITAAN

Useat viime vuosina julkaistut tutkimukset – joista osa EU:n ja kansallisten hallitusten tilaamia – ovat pyrkineet vastaamaan kysymykseen, miten ja miksi ihmiset radikalisoituvat väkivaltaiseen ekstremis-

miin. Tutkimus onkin syventänyt radikalisoitumisprosessia koskevaa ymmärrystä monin tavoin. On havaittu että, ideologinen radikalisoituminen ja väkivaltaisen radikalisoituminen eivät välttämättä kulje käsi kädessä. Vaikka radikalisoitumiseen kytkeytyykin joukko kulttuurisia, sosiaalisia ja taloudellisia haasteita on samalla selvää, että niillä on ainoastaan rajallinen selitysvaiva. Vain hyvin pieni vähemmistö haasteet kohtaavista lopulta radikalisoituu väkivaltaisesti. Tutkimustulosten mukaan terrorismiin johtaa useita reittejä, mutta niiden syvempi ymmärrys edellyttää huolellista ja paikalliset olosuhteet huomioivaa empiiristä tutkimusta.

Kun aihetta lähestyy huomioiden rakenteelliset ja sosiaaliset tekijät, uskonnon sisäiset diskurssit, sosiaalisen median merkitys informaation levityksessä ja rekrytoinnissa sekä rasismien ja ulossulkevan ilmapiirin aiheuttama turhautuminen, on mahdollisuus kehittää uusia toimintatapoja turvallisen ja yhtenäisen yhteiskunnan takaamiseksi. ■

Karin Creutz on tutkija ja luennoitsija Etnisten suhteiden ja nationalismien tutkimuskeskuksessa CERENissä, Helsingin yliopistossa. Hän on erikoistunut islamofobiaan, maahanmuuttoon, integraatioon ja ääriyhmiin.

FT Marko Juntunen on transnationaalisia yhteisöjä, globaalia liikkuvuutta, kansainvälisiä rajoja sekä Euroopan muslimivähemmistöjä tutkiva sosiaaliantropologi, arabiankielisen kirjallisuuden kääntäjä sekä islamin tutkija. Hän toimii sosiaaliantropologian yliopistonlehtorina Tampereen yliopistossa.

Muslimiperheet, väkivaltainen radikalismi ja arjen turvallisuus

Kansainvälisessä turvallisuustyössä on viidentoista vuoden aikana tapahtunut suuria muutoksia, jotka heijastuvat myös muslimiperheiden elämään. Vuoden 2001 syyskuun 11. päivän tapahtumien jälkeen monet maat ovat kehittäneet turvallisuuspolitiikkojaan osana kansainvälistä terrorismin vastaista sota. Muslimeista on tullut ”epäilyttäviä yhteisöjä”, joiden liikkumista, yhteydenpitoa ja muuta toimintaa seurataan aikaisempaa tarkemmin.

Kun keräsin aineistoa pääkaupunkiseudulla asuvien somaliäitien parissa 1990-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa väitöskirjaani varten, islam näyttöytyi äitien arjessa ja puheessa turvallisuutta ja rauhaa luovana ulottuvuutena arjessa. Monet esimerkiksi katsoivat, että Somalian sisällissota, pakolaisuus ja ihmisten kärsimys ylipäättään johtui siitä, että Jumala halusi rangaista kansaa, joka ei ollut noudattanut islamia riittävän hyvin. Uudessa ei-islamilaaisessa maassa islamin merkitystä jouduttiin miettimään uudella tavalla: kuinka järjestää vaikkapa rukoustaustot työpaikoilla tai miten ottaa huomioon ruokaan

liittyvät islamin säännöt. Islamin harjoittamisen avulla luotiin jatkuvuutta ja kodin tuntua uudessa kulttuurisessa ympäristössä, kaukana alkuperäisestä kodista. Uskonnollisia instituutioita kuten moskeijoita ja koraanikouluja pidettiin turvasatamina muutoksen keskellä.

Minulla on ollut kiinnostava tilaisuus palata uudelleen somalialaisten perheiden ja aikaisempien tutkimushavaintojen pariin, sillä teen parhaillaan Suomen Akatemian rahoituksella tutkimusta inhimillisen turvallisuuden kokemuksista somalialaisissa ylitajaisissa perheissä Kanadassa, Suomessa ja Somaliassa. Tutkimushankkeessani olen kiinnostunut siitä, mitkä asiat aiheuttavat turvatomuutta perheille ja miten turvallisuutta toisaalta pyritään arjessa rakentamaan. Kolme tutkimuskontekstiani ovat erilaisia ja samoin turvallisuuskysymykset näyttöytyvät niissä erilaisina, mutta yhtenä yhteisenä haastateltavien huolenaiheena on väkivaltainen radikalismi ja sen vaikutus muslimiyhteisöihin. Huolenaihetta aiheuttavat sekä muslimiyhteisön ulko- että sisäpuolelta tulevat tekijät.

TURVALLISTAMISEN JA TERRORISTITEKOJEN VAIKUTUS MUSLIMEIHIN

Ylitajaisien perheiden arkea hankaloittaa se, että terrorismin rahoittamisen pelossa pankit esimerkiksi Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa ja viimeksi Keniassa ovat sulkeet rahanvälitysfirmojen tilejä. Myös Nordea Suomessa on toiminut vastaavalla tavalla. Tämä vaikeuttaa suuresti tavallisten perheiden elämää Somaliassa, jotka ovat riippuvaisia ulkomailla asuvien sukulaisten rahalähetyksistä. Myös kehitysyhteistyöhön tarkoitettuja varoja lähetetään Somaliaan yleensä samojen rahanlähetyksifirmojen kautta, koska Somalian virallinen pankkijärjestelmä ei toimi.

Haastattelemani henkilöt, erityisesti naiset, joiden uskonnollinen vakaumus näkyy selvästi ulospäin vaatetuksesta, ovat kertoneet islamofobisista reaktioista niin kaduilla kuin työpaikoilla. Myös maiden rajoilla ihmisiä pysäytellään ja heiltä kysellään aikaisempaa enemmän. Erityisen selvästi muslimeihin kohdistuvat pelot ja stereotyyppiset asenteet näkyvät silloin, kun muslimien on näkyvästi uutisoitu olleen väkivallantehtojen takana.

Esimerkiksi kevättalvella 2015 tekemässäni ryhmähaastattelussa nuoret suomensomalialaiset naiset kertoivat, kuinka he kokivat Charlie Hebdon ja Kööpenhaminan terroristi-iskujen tai Isisin teloitusuutisten jälkeen, että heitä katsottiin oudosti hississä ja työpaikoilla tai kuinka heitä pelotti, että joku hyökkäisi heidän kimpuunsa. Monet kokivat tarvetta selittää, että islam oli todellisuudessa rauhan uskonto ja että heitä itseään hävetti, että islamin maine tahrautui ihmisten takia, joita he itse eivät pitäneet oikeina muslimina. Jotkut myös totesivat, että he kokivat että heiltä muslimina odotettiin anteeksipyyntöä kaikkien muslimien puolesta teoista, joihin he eivät itse olleet millään lailla osallisia. Eräs nuori nainen kertoi työ-kaverinsa reaktiosta:

”Isis oli taas kun tehnyt jotain, niin työtoverihan tietää, että mä rukoilen, ja mä en syö sianlihaa, ja mulla on huivi, niin hän jotenkin usko, että mä oon niin lähellä mun uskontoa, niin äärimuslimi, ääri-islamisti vai mitä sitä sanotaan. Hän luuli minua... Mä oon tosi huumorintajuihen onneksi, niin hän kehtasi kysyä, että hei mua pelottaa,

Helsingin seudulla syrjäytyminen sekä rasismien ja ulkopuolisuuden kokemukset ovat tyypillisiä esiin nousevia teemoja.

että ootko sä äärimuslimi? Se ei saanut yöllä nukkuttua sitä, että mä tulín sen mieleen, kun sanottiin äärimuslimi, niin hän alkoi miettiä, että herranen aika, xxx rukoilee, onkohan se xxx sitten? Sitten kun mä aina välillä sanon, että mä olin moskeijassa, niin sitten tuli pelko, että voi ei.”

Haastattelussa Torontossa ja Helsingissä on tullut esiin myös se, kuinka muslimit näkevät median käsittelevän eri yksilöiden tekemiä väkivaltatekoja eri tavoin: mikäli tekijä on muslimi, puhutaan terrorismista, mutta mikäli tekijä ei ole muslimi, puhutaan mielenvikaisuudesta te-

koa selittävänä tekijänä. Myös haastateltavani ovat kokeneet epäoikeudenmukaisena myös sen, että samaan aikaan kun maailma tuomitsee Euroopassa tapahtuneet terroriteot, esimerkiksi Israelin väkivaltaa Palestiinassa ei tuomita.

NUORET MUSLIMIT IDENTITEETIÄ ETSIMÄSSÄ

Väkivaltaisten radikalististen ryhmien kyky houkuttaa musliminuoria on huoli paitsi viranomaisille myös muslimivanhemmille. Vaikka todellisuudessa vain muutama kanadansomalialainen tai suomensomalialainen nuori

on liittynyt Al-Shabaabiin tai Isisiin, vanhemmat pyrkivät aikaisempaa enemmän seuraamaan sitä, missä lapset ja nuoret liikkuvat, ja myös sitä kuka heille opettaa uskontoa ja mitä heille opetetaan.

Torontossa eräs äiti kertoi, kuinka hän oli muutamaa vuotta aikaisemmin piilotellut poikansa passia, koska pelkäsi että tämä saattaisi matkustaa salaa ja liittyä Al-Shabaabiin Somaliassa, kuten muutama ikätoverit olivat tuolloin tehneet. Poika oli kokenut voimakkaan uskonnollisen herätyksen, vietti paljon aikaa moskeijassa ja kertoi vanhemmille haluavansa lopettaa yliopisto-opinnot. Tämä vaihe meni kuitenkin myöhemmin ohi ja poika saavutti tasapainon uskonnollisen identiteetinsä ja muun elämän välillä.

Nuoret, toisen sukupolven muslimit, joiden vanhemmat ovat tulleet maahanmuuttajina maihin, joissa islam on vähemmistöuskontona, suhtautuvat islamiin usein eri tavoin kun vanhempansa: kun vanhemmille islam merkitsee yhteyttä omaan etniseen, kulttuuriseen ja uskonnolliseen ryhmään, toisen sukupolven muslimille uskonnollisuus on tyypillisesti oman valinnan ja etsinnän tulos. Nuori nainen Helsingissä selitti:

”Mä olin vuosia sellaisessa tilassa, että mä en tiennyt, kumpi mä oon (somalialainen vai suomalainen), päivittäin mä mietin... ja piti taistella sen eteen, että no miksen mä voisi olla suomalainen, tai mikä musta tekee erilaisemman. Silloin kun mä yritin etsiä, mikä mä oon, kuka mä oon, niin mä en ollut hirveän uskonnollinen, tai siis mä en rukoillut, mä olin hällä väliä koko elämästä. Mutta mitä vahvemmaksi uskonnon rooli tuli, että mä

aloin rukoilemaan ja alkamaan oleen tietoisempi mun omasta käyttäytymisestä, niin se tavallaan täytti sen tyhjiön, ettei tarvinnut koko ajan miettiä kumpi mä oon. Nyttén riittää, että mä oon muslimi.”

SYRJÄYTYMINEN JA ULKOPUOLISUUS SUURIA HUOLENAIHEITA

Väkivaltaisen radikalismien ja siihen liittyvien turvallistamispolitiikoiden aiheuttama huoli on kuitenkin pieni verrattuna muihin perheiden kokemuksiin turvallisuusriskeihin: Torontossa asuinalueiden turvattuus ja monien nuorten kohtaama aseellinen väkivalta sekä epäluottamus viranomaisiin kohtaan tulevat vahvasti esiin haastattelussa. Helsingin seudulla taas syrjäytyminen sekä rasismien ja ulkopuolisuuden kokemukset ovat tyypillisiä esiin nousevia teemoja. Median tuottama stereotyyppinen kuva muslimista ja erityisesti somalialaisista, ongelmat koulutuksessa ja työsaannissa sekä taloudelliset vaikeudet ovat samankaltaisia molemmissa kaupungeissa. Näiden ongelmien ratkaiseminen on ensisijaista, kun nyt kuumeisesti mietitään keinoja väkivaltaisen radikalisoitumisen ennaltaehkäisemiseksi. ■

Kirjoittaja toimii akatemiaturkijana Sosiaalitieteiden laitoksella Helsingin yliopistossa.

Kansalaiskasvatus koulujen välineeksi ääriajattelua vastaan

Jyväskylän yliopiston dosentti **Sakari Suutarinen** korostaa kansalaiskasvatuksen asemaa väkivaltaisen radikalisoitumisen ennalta ehkäisemisessä. Nuoren pitää voida opetella koulussa nykyistä enemmän yhteistyötä ja yhteisöllisyyttä. Kansalaiskasvatuksen kautta on mahdollista tavoittaa kokonaisia ikäryhmiä jättämättä ketään ulkopuolelle.

Suomalaiset nuoret ovat vahvoilla kansainvälisissä tieto- ja taitotason mittauksissa, mutta kun tutkitaan pätevään kansalaisuuteen liittyviä käsityksiä, asenteita ja toimintaa, saavat Suomen nuoret pohjalukemia. Erityisesti suomalaisten poikien keskuudessa havaittava maahanmuuttajakriittisyys on osoitus puutteellisista kansalaistaidoista. Sakari Suutarisen mukaan kansalaiskasvatuksen laiminlyönti Suomessa on lähtöisin sadan vuoden takaa. Autonomian loppuaikoina Suomi oli demokratian edelläkävijämaita. Sisällissota kuitenkin muutti yhteiskunnan kehityssuunnan, sillä yhdeksi sodan syyksi tulkittiin liika demokratia. Koululaitosten demokratia ajettiin alas, eikä se palautunut ennen kuin 1970-luvulla kouluneuvostojen muodossa, jotka nekin myöhemmin poistettiin.

Historia ja yhteiskuntaoppi valmentavat nuoren

kohtaamaan toiset ihmiset yhteisön tasolla, mikä harjaannuttaa heitä toimimaan yhdessä. Tämän alueen niukka resurssointi ja laiminlyönti oppilaitoksissa voi johtaa yleiseen epäsosiaalisuuteen. Suutarinen varoittaa, että nyt some-aikana ihmiselle voi muodostua eräänlainen valesosiaalisuus: erilaisissa netin keskusteluryhmissä saatetaan olla tekemisissä vain samalla tavalla ajattelevien ihmisten kanssa. Kun omia ennakkokäsityksiä vahvistetaan ilman että kukaan haastaisi ajattelemaan toisin, ei opita miettimään syvemmin omaa ajattelua tai ymmärtämään vastapuolen argumentteja. Tällaiset käytännöt voimistavat väistämättä ääriajattelua. Silloin kun yhteiskunnan tilanne on jatkuvasti kurjistumassa ja ääriajattelun kannattajat saavat osakseen runsaasti huomiota, mahdollistuu ongelmien syiden ulkoistaminen ja joku ryhmä joutuu syntipukiksi.

OPPILAIKEN ASEMA JA SEN MUUTOSTARVE

Konkreettinen apu väkivaltaisen radikalisoitumisen ennalta ehkäisemiseksi löytyy oppilaiden aseman muutoksesta, mitä painotetaan myös kansainvälisesti. Esimerkiksi muiden Pohjoismaiden kouluneuvostotoiminnassa päättävältä on koulu- tai luokkatasolla. Etelä-Euroopassa nuoret puolestaan saatetaan tekemisiin oman kotikunnan kanssa. Suomessa ei toimita kummallakaan tavalla, mikä on huolestuttava ja ongelmallinen piirre, dosentti Suutarinen selittää. Oppilaiden aseman muutos voisi tarjota kansalaiskasvatukselle paremman pohjan, jolloin myös radikalisoituminen ja aatteiden ääriytyminen voitaisiin välttää.

Peruskoulua luotaessa haluttiin koulusta tehdä opettajien ja oppilaiden yhteinen työpaikka, jonka kehittämiseen oppilaat osallistuisivat. Nykyisellään kouludemo-

kratia ei toteudu. Nuorten ottaminen huomioon ja heidän osallistumisensa mahdollistaminen ovat Suutarisen mukaan ensisijaisia toimia, joilla voidaan ehkäistä nuoren ajautuminen väkivaltaisiin ääriilikkeisiin. Oppilastoimikunnat – joiden tulisi mahdollistaa nuorten osallistuminen kouluissa – ovat lähinnä viihdyttämisinstituutio. Rehtorien tulisi antaa oppilastoimikunnille valtaa.

– Tällä hetkellä ollaan riskialttiissa tilanteessa, sillä hyväosaisten kouluissa tämä menettely on jo laajemmin käytössä. Tämä osaltaan lisää yhteiskunnan kahtiajakoa, sillä samalla kun hyväosaisia koulutaan vaikuttamaan ja osallistumaan, valtaosa jää vaille tällaisia kokemuksia. Lisäksi toisen asteen koulutukseen siirtyessä ikäryhmät jakaantuvat lukion ja ammatillisen koulutuksen kesken, joista jälkimmäisestä on karsittu lähes kaikki yhteiskunnalli-

nen aineopetus pois. Tämä tarkoittaa kansalaisvalmiuksien ja kansalaispätevyyden epätasaista jakautumista jo instituutioiden puolesta, Suutarinen näkee.

– Radikalisoivat nuorisokulttuurit voivat pelkistää asioita, jolloin monipuolisemman ja realistisemman maailmankuvan rakentamisesta ei välitetä. Tämä monipuolisen maailmankuvan saavuttaminen olisi erittäin tärkeä elementti radikalisoitumista vastaan.

Suomessa nuorten tottumattomuus yhteisölliseen toimintaan ja järjestöihin sekä osallistumispassiivisuus ovat Suutarisen mukaan suuria ongelmia. Nuorisoa ei nimittäin saada osalliseksi yhteiskunnalliseen kehittämistoimintaan kouluissa, kunnissa eikä myöskään valtiontasolla. Ratkaisuksi hän tarjoaa vanhempia sukupolvia, jotka voisivat totuttaa nuoria tällaiseen toimintaan ja opastaa heitä vaikuttamisen pariin.

PELON ILMAPIIRI

Keskustelun puutteen vuoksi väkivaltainen radikalisoituminen ja ääriajattelu eivät tule kouluissa esille, eikä niihin kyetä puuttumaan. Suomessa oppilaat kohtaavat opettajan yksipuolisesti opetustyössä eivätkä juuri toiminnan suunnittelun ja kehittämisen merkeissä kuten muissa Pohjoismaissa.

Ääriajattelun ilmiantamista Suutarinen ei koe hyväksi ratkaisuksi ja sanoo tällaisen toiminnan syövän kansalaiskasvatuksen perusteita. Pahimmassa tapauksessa menetetään mahdollisuus keskustelulle ja kansalaiskasvatukselle koko ryhmän ja ikäluokan kanssa.

– Kun oppilas esittää rasisin vitsin tai tuo ilmi ääriajattelua, testaa hän samalla, miten opettaja siihen suhtautuu. Opettaja voi tulkita sen kysymyksenä ja toivomuksena käsitellä kyseistä aihepiiriä.

Suomessa keskusteluarkuus ei kohdistu niinkään

opettajaan kuin muihin oppilaisiin. Nuoret eivät uskalla tuoda omia mielipiteitään esille luokkatovereiden seurassa. Poikkeus on kuitenkin maahanmuuttajakriittinen ryhmä, jonka voidaan ajatella edustavan jo tietynlaista ääriajattelua. Suutarisen mielestä olisi paikallaan selvittää, miten ääriajatteluun suhtaudutaan ylipäänsä ja miksi juuri nämä nuoret kokevat voivansa niin rohkeasti esittää mielipiteitään. Ääriajattelulla voi olla haitallinen vaikutus koulun ilmapiiriin oppilaiden alkaessa väistelemään toisiaan, mikä johtaa sananvapauden tukahtumiseen. Vaikeneminen puolestaan voi pahimmillaan johtaa pelon ilmapiiriin, eivätkä oppilaat uskalla tuoda omia mielipiteitään esiin, kun arastelevat muiden reaktiota niitä kohtaan.

ASENTEISSA ON VARAA MUUTOKSELLE

Sakari Suutarisen mukaan Opettajien Ammattijärjestön tulisi herätä tarpeeseen lisätä opettajien tietoisuutta väkivaltaisesta radikalisoitumisesta. Jos opettajien tietämys on puutteellinen, aihepiiri jätetään helposti käsittelemättä. Opetussuunnitelmasa tulisi kiinnittää enemmän huomiota asenne- ja demokratiakasvatukseen, sillä se ei reagoi riittävällä tavalla nuorten osallistumisen vahvistamiseen, nuorten asemaan koulussa tai radikalisoitumiseen. Jos kansalaisajattelua kehittävät kurssit ovat vapaaehtoisia, ne eivät tavoita kaikkia.

Historian ja sankaritarinoiden perusteella ei kyetä luomaan realistista sodankuvaa etenkin nykypäivän epäsymmetrisistä sodista. Sodan ihannoiti voi olla taustalla myös siinä, miksi

maastamme lähtee taistelijoita ulkomaisiin sotiin puolelle tai toiselle. Suomen historian suurkertomuksessa ani harva hyvinvointivaltionrakentaja pääsee peruskoulun historiankirjoihin, mutta sotasankareita niistä kyllä löytyy, Suutarinen luonnehtii.

– Yksi keino radikalisoitumisen hillitsemiseksi on kansallisen identiteetin rakentamisen muokkaaminen, millä kouluopetuksen yhteydessä tarkoitetaan kansallisen suurkertomuksen muokkaamista. Nykyinen suurkertomus korostaa etnistä kantasuomalaisuutta ja kansakunnan uhanalaisuutta. Vaihtoehdoissa kertomuksessa voisivat korostua demokratia, vapaan talonpoikasyhteiskunnan historia sekä suomalaiset oikeustavat. Tällä näkökulmalla olisi merkittäviä etuja niin maahanmuuttajien kotoutumisessa kuin demokratian kehittämisessäkin.

– Opetussuunnitelmiin tulisi tehdä tilaa nuoria kiinnostavien ajankohtaisten asioiden käsittelylle. Mitä enemmän oppilaat voivat tutkia ajankohtaisia asioita yhdessä aikuisten ja luokkatovereidensa kanssa, sitä lähemmäs päästään realistisen maailmankuvan rakentamista. Lähteiden kriittistä arviointia harjoittamalla ja medialukutaitoa yhdessä kehittämällä voitaisiin eliminoida mahdollisuus siihen, että nuoret lähtevät omillaan pohtimaan asiaa verkon keskusteluryhmissä, joissa keskustelu voi olla hyvin yksioikoista. Myös opettajat saisivat enemmän tietoa lasten ja nuorten ajatuksista. Nykyisellään opettajat tarjoavat tietoa, joka on ollut olennaista edellisille polville, jolloin nuorille tärkeät aiheet saattavat jäädä käsittelemättä. ■

Jenginuorihanke rikollisuutta ja radikalisoitumista vastaan

Jenginuorihanke toteutetaan vuosina 2012–2016 pääkaupunkiseudulla ja sen päätavoitteena on rakentaa ennaltaehkäisevä etsivän työn malli rikoksilla oireilevien nuorten tavoittamiseen. Hanketta rahoittaa Raha-automaattiyhdistys ja hallinnoi Kriminaalihuollon tukisäätiö. Hankkeen taustana on eri sidosryhmien huoli muista kulttuureista tulevista, esimerkiksi romani- ja somalinuorista, mutta myös valtaväestöön kuuluvista nuorista, jotka toimivat rikollisesti ja oireilevat päihteiden käyttäjinä.

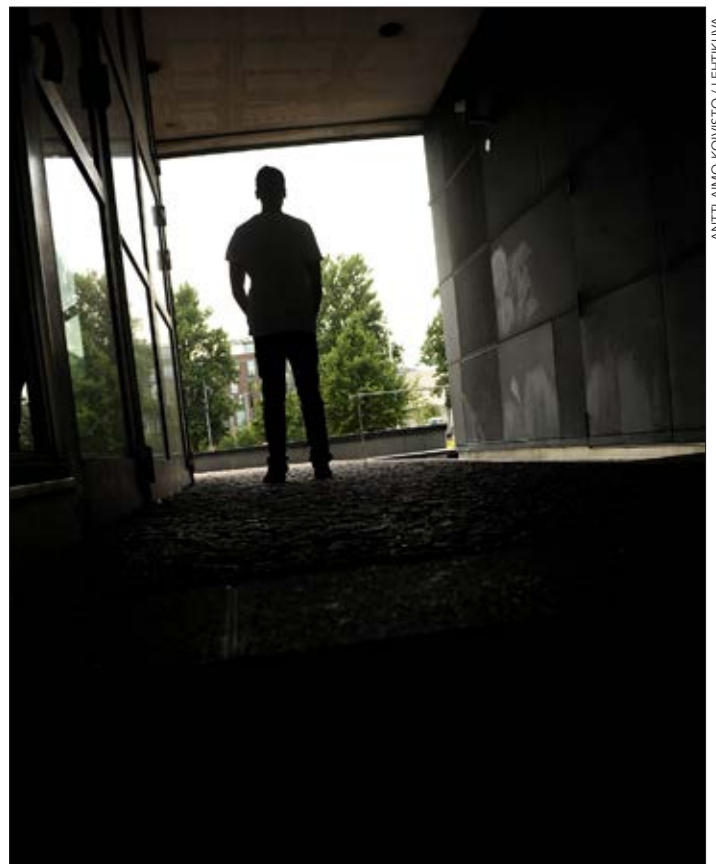
”Katunuoret” ja erityisesti Jenginuorihankkeen asiakkaat voivat olla laiminlyötyjä kotioloissa, koulusta lintsajia, karkulaisia, rikollisia, päihderiippuvaisia tai jengeissä/ryhmittymissä liikkujia. Usein nuorilla esiintyy useampia syitä syrjäytymiselle. Kysymys nuorten kotioloista on oleellinen syrjäytymisen tarkastelussa ja vanhempien taloudellisella tilanteella voi olla vaikutusta nuoren syrjäytymiseen. Kotona on voinut mahdollisesti esiintyä fyysistä, psyykkistä tai seksuaalista väkivaltaa. Myös vanhempien rikollinen käyttäytyminen ja päihdeongelmat voivat johtaa nuoren syrjäytymiseen. Silloin

kyse voi olla ylisukupolvisuudesta, joka tarkoittaa sosiaalista, opittua perimää.

”Radikalisoituminen on mahdollista, jos ei ole mitään järkevää tekemistä ja nuorella on jo päihde- tai mielen-terveysongelmia”, sanoi eräs afrikkalaistaustainen nuori hankkeessamme. Siksi olemme hankkeessamme yrittäneet järjestää tekemistä mahdollisimman monelle syrjäytymisvaarassa olevalle nuorelle sekä opintopolkuja ja ennen kaikkea töitä.

NUORET TUKEVAT TOISIAAN

Jenginuorihankkeen kokemusasiantuntijat tulevat hankkeeseen töihin eri väylien kautta. Nuorimpia on löydetty kadulta ja vanhemmat kokemusasiantuntijat on tavoitettu eri yhteistyötahojen kautta. Kokemusasiantuntijoille työ hankkeessa on vaihtoehto ja tuki omalle kuntoutusprosessille. Kuntoutusprosessi päihde- ja rikollisuuskierrosta on pitkä ja yksilöllinen. Osalla kokemusasiantuntijoilla oma kuntoutuminen on jo pitkällä ja osalla se on alkumetreillä. Hankkeen aikana kokemusasiantuntijat eivät saa hankkia rikos- tai päihdetuomioita eivätkä he saa tulla päihtyneenä

ANTTI AIHO-KOIVISTO / LEHTIKUVA

töihin. Lisäksi he saavat tukea omalle kuntoutusprosessilleen Jenginuorihankkeen työntekijöiltä.

Suomessa uutisoitiin syksyllä 2014 nuorisoryhmien tekemistä väkivalta- ja ryöstö-iskuista tuntemattomiin. Suureksi puheenaiheeksi nousi,

mikä on aiheuttanut näiden nuorten rikollisen käyttäytymisen ja miten heitä voisi auttaa. Kriminaalihuollon tukisäätiön Jenginuorihanke sai tapahtumien aikana jonkin verran näkyvyyttä. Hankkeen tehtävänä on tavoittaa kokemusasiantuntijoiden avulla

rikollisesti oireilevia nuoria pääsääntöisesti kadulla. Kokemusasiantuntija on henkilö, jolla on oman kokemuksensa lisäksi koulutus toimia työntekijänä. Kokemusasiantuntijat ovat siis palkattuja työntekijöitä. Työmuodossa kiinnostaa Jenginuorihankkeen rohkea lähestymistapa tavoittaa rikollisesti oireilevat nuoret. Kokemusasiantuntijuutta on käytetty sosiaalipalveluissa harmillisen vähän. Tämä herättää ristiriitaisia tunteita: voiko entinen rikollinen auttaa rikollisesti oireilevaa nuorta?

Hankkeen kokemukset näyttävät rohkaisevilta. Saman kulttuuritaustan omaavalla kokemusasiantuntijalla on paremmat mahdollisuudet auttaa ja ennalta ehkäistä mm. radikalisoitumista.

ASIAKKAAT LÖYTYVÄT JALKAUTUMALLA

Jenginuorihankkeen ennalta ehkäisevä työ on monimuotoista, matalakynnyksistä ja urauurtavaa. Kokemusasiantuntijoiden kulttuurinen tausta sekä heidän oma kokemuksensa tuo uudenlaisen lähestymistavan rikollisesti oireilevien nuorten saavuttamiseen.

Jenginuorihankkeen tärkein työmuoto on jalkautuminen. Kokemusasiantuntijat sekä hankkeen projektityöntekijä ja projektipäällikkö liikkuvat hankkeen toimintalueen kaduilla ja pyrkivät sitä kautta tavoittamaan nuoria. Kokemusasiantuntijoiden katutuntemus ja maine helpottavat nuorten tavoittamista ja vuorovaikutuksen syntymistä. Hankkeen luonne on matalakynnyksinen. Asiakkaat saavat tulla toimistolle juttelemaan ja tuoda ystävänsä mukaan. Kokemusasiantuntijat ovat helposti tavoitettavissa joko puhelimitse tai kasvotusten.

Jenginuorihanke tarjoaa asiakkailleen hyvin monimuotoista apua vertaistuen lisäksi. Ensimmäisten tapaamisten aikana perehdytään siihen, missä nuori kokee tarvitsevansa apua. Työntekijät ja kokemusasiantuntijat kysyvät asiakkaalta esimerkiksi koulunkäynnistä, mahdollisesta päihdeongelmasta ja perhelanteesta. Keskeisintä on asiakkaan aseman parantaminen yhteiskunnassa, jota lähdetään tavoittelemaan kiinnittymällä koulu- ja työelämään nuoren ehdoilla. Asiakkaat saavat myös apua erilaisissa virasto- ja viranomaisasioissa sekä arjenhallinnan parantamisessa. Merkittävä osa Jenginuorihankkeen monimuotoista työtä on harrastusmahdollisuudet, jotka toteutetaan eri järjestöjen ja kokemusasiantuntijoiden kanssa. Tarjolla on jalkapalloa, musiikin tuottamista, vapaapainia, tanssia ja sählyä. Nuoret voivat myös esittää toivomuksia siitä, mitä he haluaisivat tehdä kokemusasiantuntijoiden kanssa, kuten ulkona syömistä, keilaamista ja elokuvissa käyntiä.

MYÖS PERHEIDEN KANSA TYÖSKENNELLÄÄN

Jenginuorihanke tekee työtä asiakkaiden perheiden kanssa. Perhetyön tarkoituksena on kartoittaa asiakkaan kotiolot. Erityisesti maahanmuuttajataustaisten nuorten vanhemmat eivät välttämättä ole tietoisia nuorten rikollisuudesta tai päihteiden käytöstä. Hanke on jo tavoittanut Helsingin Kontulan alueen somalivanhempia sekä romaniperheisiin on tehty kotikäyntejä. Kouluissa tehty työ painottuu koulun käynnin parantamiseen. Esimerkiksi läksykerhoja ja yksilöopetusta yhdessä kokemusasiantuntijan ja erityisopettajan kanssa on järjestetty.

Jenginuorihanke on myös pitänyt kouluissa erilaisia tiedotus- ja valistustilaisuuksia, joissa kokemusasiantuntijat ovat olleet äänessä. Hanke on saanut somalivanhempien yhdistyksen mukaan katutyöhön perjantai- ja lauantai-iltaisin. Sillä on varmasti rauhoittava vaikutus katurauhaan ja jopa radikalisoitumiseen.

NUORTEN ELÄMÄNHALLINTA PARANTUNUT

Asiakkaiden luottamuksellinen kohtaaminen on ollut hankkeen tärkeimpiä tavoitteita. Luottamuksellisen kohtaamisen avulla nuoret ovat kiinnittyneet projektiin miettimään omaa elämän tilannettaan. Asiakastapaamiset ovat olleet tiiviitä, pitkiä prosesseja, joissa jokaisen asiakkaan tilannetta on kartoitettu yksilöllisesti ja kuunneltu nuoren toiveita. Tärkeä tavoite on myös herättää nuoreissa toivoa oman tulevaisuutensa suhteen.

Nuoret ovat itse kertoneet oman elämänhallintansa paranemisesta, mikä tarkoittaa sitä, että he nousevat aamulla ylös, menevät jonnekin toimintaan tai tapaamaan hankkeen työntekijöitä, ruokailevat, ovat päihdeettömiä ja rikoksettomia. Rikoksettomuus ei ole ollut hankkeen nuorille itsensänselvää käsitteä vaan asiaa on käsitelty ryhmissä, harrastuksissa ja yksilötapaamisissa.

Monet asiakkaat ovat täysikäisyydestään huolimatta jättäneet peruskoulunsa kesken. Esimerkiksi monilta romaninuorilta puuttuu peruskoulun päättötodistus. Opintojen loppuun saattaminen on ollut tärkeä osa elämän hallintaa ja tulevaisuutta ajatellen.

Perheiden kanssa samanlaiset elämänhallinnan ongelmat ja kipupisteet ovat korostuneet kuten yksilötapaamisakin. Työtä perheiden kanssa

on tehty lastensuojeluviranomaisten kanssa yhteistyössä. Projektityöntekijän rooli on ollut kuunteleva ja arjen avun antaminen. Arjen apu tarkoittaa perheen lasten tilanteiden hoitamista ja vaikka viemistä kouluun ja päihdehoitoon. Lasten tilanteet ovat olleet haastavia ja äitien uupumus ja keinottomuus ajoittain hyvinkin totaalista.

Projektissa olleet nuoret ovat olleet erityisen tyytyväisiä siihen, että hankkeen työntekijät ovat olleet helposti tavoitettavia. Nuoret ovat sanoneet että päivittäisten, jopa yksinkertaisten asioiden hoito virastoissa ja muissa paikoissa on ollut tärkeää. Nuoret ovat pitäneet erityisen mielekkäänä elokuvissa käyntejä, harrastuskäyntejä, ruokailuja ravintoloissa, joissa on opeteltu ruokailutapoja. Monet kulttuuritarjonnan paikat, joissa olemme käyneet, ovat olleet nuorille uusia elämyksiä ja ajatuksia herättäviä. Osa nuorista on lähtenyt tätä kautta koulutuspoluille hankkimaan itselleen ammattia. Monet nuoret ovat työllistyneet hankkeen kautta. He ovat löytäneet työtä esimerkiksi taksikuskina, rakennusalalta, ravintola-alalta, musiikin parissa, nuorisotyössä ja eläinten parissa.

Nuoret ovat kertoneet myös että suhde viranomaisiin on muuttunut, parempaan suuntaan. Viranomaiset voidaan nähdä myös auttavana tahona. ■

Artikkeli perustuu projektin työntekijöiden kokemuksiin ja Laurean opiskelija Maija Mahonin opinnäytetyöhön.

Kirjoittaja on Jenginuorihankkeen projektipäällikkö Kriminaalihuollon tukisäätiössä.

Poliittinen väkivalta Suomessa

Katsaus väkivaltaisen radikalisoitumisen historiaan

Radikalismilla tarkoitetaan voimakasta muutoshalua ja erottautumista vallitsevista normeista. Sen vastakohta niin politiikassa kuin muussa yhteiskuntaelämässä on konservatismi, jossa halutaan säilyttää vallitsevaa asiantilaa ja nojataan vallitseviin arvoihin. Konservatiivisten säilyttävien voimien ja radikaalien muutosvoimien välinen kamppailu on normaali osa poliittista ja kulttuurista kehitystä.

Jonain ajankohtana radikaalilta vaikuttava poliittinen vaatimus ei enää paria vuosikymmentä myöhemmin herätä voimakkaita tunteita, ja päinvastoin saatamme pitää kulttuurisesti vieraina ja radikaaleina sellaisia arvoja, jotka vielä pari sukupolvea sitten olivat valtavirtaa meidänkin järjestelmässämme. Suomessa esimerkiksi kansallinen itsenäisyys, tasavaltainen valtiomuoto, parlamentaarinen demokratia, naisten asema, kielikysymys, sananvapaus ja uskonnonvapaus olivat vielä sata vuotta sitten radikaaleja ajatuksia, jotka radikalisoivat poliittisia aktivisteja. Nyt pidämme niitä poliittisen järjestelmämme kulkuvälineinä – itsestäänselvyksinä, joiden kyseenalaistaminen vaikuttaa puolestaan radikaalilta.

Rauhanaikojen poliittisen radikalismien historiaa Suomessa viimeisten sadan vuoden aikana käsiteltiin 2011 julkaistussa, kolmentoista kirjoittajan kokoomateoksessa *Suomi, terrorismi, Supo – koira joka ei haukkunut*. Kirja tarjoaa edelleen hyvän johdatuksen väkivaltaisen radikalismien hahmottamiseksi Suomessa. Se sai myös 2014 julkaistun jatko-osan *Poliittisen väkivallan poluilla*. Aivan viime vuosien tapahtu-

mat antaisivat aiheetta uuteen jatko-osaan ainakin kolmen radikalismitrendin osalta: islamilaisen jihadismin, islamofobisen äärioikeiston ja venäläismielisen putinismien.

VENÄJÄN KYLJESSÄ

Laki on luonteva rajapyykki kansallisessa kehityksessä operoiville juristeille, mutta yhteiskuntatieteilijän tai historioitsijan näkökulmasta se on ongelmallinen, sillä lait ovat kovin erilaisia eri maissa ja eri aikoina. Se, mikä on länsimaissa normaalia oppositiotoimintaa tai sananvapauden harjoittamista, on autoritäärisissä maissa usein lähtökohtaisesti laitonta ja leimataan ääriajatteluksi ja terrorismiksi, vaikka väkivallanteoja ei edes olisi tapahtunut. Tällaisia autoritäärisiä järjestelmiä ei Suomessa ole tarvinnut etsiä itärajan kauempaa, mikä seikka on myös leimannut Suomen väkivaltaisen radikalismien historiaa.

Kansallisessa vapaustaistelussamme kilpailivat strategian suunnasta kolme koulukuntaa, joita vastaavat ovat tunnustettavissa useimmista itsenäisyys- ja vastarintataisteluista maailmalla. Oli konservatiivisia myöntäväisyyssmiehiä, joita kai nykykielenkäytössä olisi kutsuttu maltillisiksi. Oli astetta radikaalimpia laillisuusmiehiä, joiden radikalismi oli tsaarinvallan näkökulmasta sitä röyhkeyttä, jolla eräät suomalaiset tahot kinasivat kansallisista lakitulkinnostaan ja sopimuksista, ymmärtämättä että yksinvaltiat oli tällaisten välineellisten sivuseikkojen yläpuolella. Pietari ei ollut raastupa – ja kuten elokuva *Helmikuun manifesti* (1939) osuvasti kuvasi

suomalaisten ja venäläisten perin erilaista suhtautumista sopimuksiin: ”sopimus – eto tolko bumaga”.

Radikaaleimpia olivat suoraa toimintaa kannattaneet aktivistit, jotka ryhtyivätkin monenlaisiin poliittisiin väkivallanteoihin Suomen vapauden lunastamiseksi. Kenraalikuvernööri Bobrikovin ja prokuraattori Soisalon-Soinisen murhat lukeutuvat kuuluisimpiin aktivistien väkivallanteoista, mutta esimerkiksi Teemu Keskisarja on kuvannut 1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen Suomea ”terrorismin potentiaaliseksi pikkujättiläiseksi”, siinä määrin tsaarinvastainen poliittinen väkivalta yltyi ennen kuin Venäjän oma vallankumous tarjosi Suomelle yllättävän helpon oiketien itsenäisyyteen.

Itsenäisyys ei vapauttanut meitä Venäjään liittyvästä poliittisesta väkivallasta. Suomi ajautui eurooppalaisittain poikkeuksellisen veriseen sisällissotaan, ja vielä sen jälkeen poliittinen väkivalta Suomessa kytkeytyi suoraan tai epäsuorasti itänaapuriin aina toisen maailmansodan lopputulokseen saakka. Aleksi Mainio on sekä em. kirjoissamme että tänä vuonna ilmestyneessä väitöskirjassaan käsitellyt Suomen vähemmän tunnettua asemaa – venäläisemigranttien Suomesta käsin harjoittamaa vastarintatoimintaa neuvostovaltaa vastaan.

KYLMÄN SODAN PUSKURI

Suomi selvisi kohtalostaan toisen maailmansodan hävinneiden puolella huomattavasti paremmin kuin muut Saksan ja Neuvostoliiton väliin joutuneet valtiot. Se vältti miehityksen, menetti kyllä merkit-

Nykyvalossa kolme trendiä näyttäyty vaarallisimpina: uuden polven jihadismi, islaminvastainen äärioikeisto sekä Venäjän propagandalla ratsastava putinismi.

täviä alueita idästä, mutta säilytti itsenäisyytensä. Vaikka Suomi säilytti länsimaisen poliittisen järjestelmän, demokratian ja markkinatalouden, Neuvostoliitto rajoitti kylmän sodan aikana monin tavoin Suomen vapautta sekä valtiona että yhteiskuntana. Suitsiminen tapahtui suurelta osin myöntyväisen poliittisen eliitin kautta, mikä jätti jälkeensä tuon ajan Suomea vähemmän mairittelevan termin, suomettumisen.

Näkyvän poliittisen väkivallan rintamalla kylmän sodan Suomi oli hiljainen, näennäisesti vakaa paikka. Vielä vuonna 1922 murhattiin ministeri Heikki Ritavuori. Sen jälkeen tiedettyjä poliittisia murhia ei ole, joskin asioista perillä olevat ovat kauan kuiskutelleet KGB:n ja sen itäeurooppalaisten filiaalien toteuttamista murhista, joita muualla on arkistojen avauduttua jo voitu tutkia. Kotimaisten kommunistien väkivaltainen toiminta tyrehtyi – se ei enää vastannut Moskovan etuja Suomen uudessa asemassa.

Suomi oli kylmän sodan puskurivaltio, jossa läntisten ja itäisten tiedustelupalvelujen edustajat tapailivat ja mittailivat toisiaan. Tilanne lienee tuonut ainakin terrorismin ja kumouksellisen ääritoiminnan osalta Suomelle vakautta, vaikka tuon vakauden korostaminen on tänä päivänä kaikki vaaran vuodet, yöpakkaset ja noottikriisit huomioiden varsin jälkiviisasta. Suhdanteiden äkisti muuttuessa Suomi olisi voinut löytää itsensä Tšekkoslovakian tai Afganistanin asemasta. Kylmän sodan kylmyyteen kuitenkin kuului, että Euroopan jäädyttämiseksi kuumat taistelut käytiin pääosin kehitysmaissa. Siellä ihmisiä kuoli yhteensä enemmän kuin toisessa maailmansodassa.

Kylmän sodan Suomi tarjosi sivuikkunan terrorismin maailmaan lähinnä siten, että Suomessakin jouduttiin tarkkailemaan aikakauden vasemmistoradikaaleja ja terroristiryhmiä, palestiinalaisradikalismia ja Iranin vallankumouksen myötä ensimmäisiä islamismista, samoin kuin

eräiden sosialistileiriin kuuluneiden maiden, erityisesti Saddam Husseinin Irakin, Muammar al-Qaddafin Libyan ja Kim Il-sungin Pohjois-Korean harjoittamaa valtioterrorismia. Christian Jokisen tänä vuonna hyväksytyt väitöskirja kokoaa näitä tapauksia yksiin kansiin.

UUSIEN UHKIEN AIKA

Neuvostoliiton hajoamista seurasi poikkeuksellinen välikausi poliittisen väkivallan historiassamme, sillä terrorismi ja poliittinen väkivalta eivät enää liittyneet suoraan tai epäsuorasti itänaapurimme. Tuli peräti muodikkaaksi erottaa nämä kokonaan geopolitiisesta ja historiallisesta kontekstistaan ja liittää lukuisaan joukkoon niitä ”uusien uhkia”, joiden ajateltiin valtaavan taivaamme kuin mustat joutsenparvet. Epämuodikasta oli muistuttaa perinteisistä turvallisuushaasteistamme, joita Jyri Häkämies nimesi kolme ja sai siitä hyvästä osakseen kovin tunnevaltaisen myllytyksen.

Islamilaisesta radikalismista tuli 1990- ja 2000-luvuilla hallitseva teema terrorismin ja poliittisen väkivallan tarkasteluentä. Viimeistään al-Qa’idan nousun ja 9/11:n myötä enää historioitsijat muistivat punaisia armeijakuntia, Carlosia ja Abu Nidalia, jotka edellisellä ajanjaksolla olivat kylväneet kauhua maailmaan. Suomikin seurasi kansainvälistä muotia, vaikka oma muslimiväestömme oli pieni eikä ollut tuohon mennessä osoittanut kuin marginaalisia merkkejä ääriajattelusta. Maa-hanmuutto kasvoi kuitenkin merkittävästi 90-luvulta alkaen sekä lähialueilta että kaukaa, yhä useammin myös maailman konfliktialueilta.

Tämän aikakauden määrittäviin tekijöihin kuuluivat teknologiset innovaatiot: Internet tuli osaksi nuorten ja pian aikuistenkin arkea nopealla kohinalla. Tätä seurasivat satelliittikanavien, sosiaalisen median ja videojakopalvelujen leviäminen. Radikalisoituminen kasvaa usein verkossa, joskin siirtyy sieltä suljettuihin

henkilöverkostoihin siinä vaiheessa, kun radikaaleista aatteista siirrytään väkivaltaiseen toimintaan.

Perinteiset ääriivasemmisto ja äärioikeisto, anarkistit, eläinaktivistit ja eräät uskonlahkot aiheuttivat jonkin verran valvontatarpeita, mutta nykyvalossa kolme trendiä näyttäyty vaarallisimpina: uuden polven jihadismi, islaminvastainen äärioikeisto (esimerkkinä Anders Breivik) sekä Venäjän propagandalla ratsastava putinismi. Kaikkien kolmen trendin volyyymi on Suomessa noussut merkittävästi ja hyvin nopeasti vasta viimeisten kymmenen vuoden aikana.

UUSI KYLMÄ SOTA

Poliittisesti epäkorrektisti mutta historian näkökulmasta oikeutetusti nimitän uusinta aikakautta uudeksi kylmäksi sodaksi. Kansainvälisessä katsannossa aggressiivinen suurvaltain vastakkainasettelu on palannut radikalismia määrittävään keskiöön, vaikka länsimaat eivät tähän asiointilaan olisi halunneet ja mielellään sen kiistäisivät. Kansallisessa katsannossa on radikalismien osalta palattu lyhyen välikauden jälkeen siihen tilanteeseen, jossa radikalismi useimmiten suoraan tai epäsuorasti liittyy itänaapurimme politiikkaan.

Alexander Stubb arveli rajapyykin ylittyneen elokuussa 2008, kun Venäjä hyökkäsi Georgiaan. Hyökkäystä edelsi ja seurasi massiivinen propagandaooperaatio, jonka vaikutuksista eräät suomalaiset edelleen kärsivät. Itse katson, että uuteen kylmään sotaan liu’uttiin vähittäin vuodesta 1999 alkaen – Balkanin ja Kaukasian osalta jo sitä ennen – ja varsinaisen rajapyykin muodostivat Georgian, Ukrainan ja Libanonin väri vallankumoukset, joissa Venäjä yhä erikoisoperaatioistaan huolimatta hävisi propagandasodan. Tilanne johti Venäjällä ja sen liittolaismaissa, kuten Iranissa, Syyriassa ja Serbiassa, massiiviseen panostukseen demokraattisten vallanvaihdosten uhan torjumiseen, propagandasodankäyn- ➔

Oikeusvaltiomme kannalta ongelmallisinta on, että yleisten syiden nojalla toisia alkavat koskea eri säännöt kuin toisia.

→ tiin ja siihen, mitä nykyisin on muodokasta kutsua hybridisodaksi. Oikeastaan kyse ei ole uudesta ilmiöstä, vaan Venäjän keisarikunnan ja Neuvostoliiton pitkäaikaisesta toimintatavasta, jota seurattiin jo Turkin-vastaisten sotaretkien ja Itä-Euroopan valloituksen yhteydessä sekä kylmän sodan taistelurintamilla kolmannessa maailmassa. Aiheesta voi lukea esimerkiksi Poliittisen väkivallan poluilla -kirjasta Aleksii Mainion sekä romanialaisen historioitsijakolmikron osuuksista.

Venäjä loi strategiseksi työkalukseksi polit-teknologien ammattikunnan, jonka tehtävänä oli kilvoitella sellaisten strategioiden ja operaatioiden rakentelussa, joilla edistettiin joko vallan vertikaalia Venäjällä tai vallan projisoimista ulospäin propagandan, provokaatioiden ja aseellisten ääriiliikkeiden kautta. Välittöminä kohteina olivat lähiulkomaat. Vihollinen, jota piti torjuttaman, oli ennen kaikkea läntisen demokratiamallin pehmeä valta, joka houkutteli varsinkin nuorempia ikäluokkia Venäjän rajamaissa ja autoritäärisissä arabimaissa. Iranin vihreän vallankumouksen murskaamiseen Teheran sai tukea Venäjältä. Arabikevät yllätti ymmärtämättömät ja valmistautumattomat länsimaat, mikä antoi Venäjälle ja sen liittolaisille propagandadun pyrittäessä demonisoimaan arabimaiden demokraattisia kansannousuja. Länsimaiden suora interventio pakotti Venäjän vetäytymään vielä Libyassa, mutta Syyriassa Venäjä ja Iran käänsivät kortit päättäväisyydessään ja yhtenäisyydessään heikkoa Länttä vastaan.

Al-Qa'ida vajosi arabikevään myötä marginaaliin eikä ole siitä kunnolla toipunut. Sen paikan on ottanut Irakista toimintansa aloittanut ja sittemmin moneen otteeseen nimeään vaihtanut Da'ish (ISIS), jonka kohdalla on merkittävää havaita sen taistelleen lähinnä Irakin uutta hallintoa ja Syyrian oppositiota vastaan – ei Bashar al-Assadin hallintoa. Massiivisella panostuksellaan propagandaan ja hybridisodankäyntiin Da'ish on jättämässä Usama bin

Ladinin samanlaiseen unholaan kuin tämä aikanaan jätti Carlosin ja Abu Nidalin.

Lännen päättämättömyyttä ja vetäytymistä Syyriassa seurasi hybridisodan tuominen Eurooppaan, jossa välittömissä kohteiksi joutuivat Ukraina, Georgia ja Moldova. Toiminta on kuitenkin yltenyt merkittävästi myös Itämeren ja Balkanin alueilla ja suuntautuu yhä suuremmin jopa EU:n ja Naton jäsenmaita vastaan. Radikalisoituminen johtaa kohdemaissa yhteiskunnalliseen polarisaatioon ja ääriiliikkeitään, jotka ovat tämän hybridisodankäynnin eturintamassa.

UHKAHORISONTTI

Radikalisoitumisen taustalta löytyy monenlaisia toimijoita: valtiollisia polit-teknologeja ja turvallisuuspalveluita, ideologeja ja saarnamiehiä, organisaattoreita ja agitaattoreita, vieraan vallan asiaa ajavia vaikuttaja-agentteja, soppaa hämmentäviä provokaattoreita ja trolleja, mutta myös epävakaita yksilöitä, joiden merkitystä ei nykyaikana voi enää vähätellä, kuten Breivikin tapaus ja Helsingin yliopiston joukkosurmahanke osoittivat.

Jihadismin potentiaali on maahanmuuttajaväestön lisääntymisen myötä edelleen kasvava, samoin sitä propagandassaan hyödyntävän islaminvastaisen ääriiliikkeen. Kolmas nopeasti volyymiin kasvattanut radikalismi, Venäjän asiassa kiihkoilu, on kuitenkin kansallisen turvallisuuden kannalta potentiaalisesti vaarallisin trendi, sillä sen takana on suurvalta-toimijoita ja vaikutus ulottuu poliittiseen, taloudelliseen ja sotilaalliseen eliittiin tiiviisti kytkeytyviin tahoihin saakka.

Vaikka viranomaiset seuraavat suomalaisten tai Suomessa asuvien jihadistien matkailua Syyriaan ja rahalähetyksiä Somaliaan, samaan aikaan Suomessa on saanut vapaasti edustaa demokraattista eurooppalaista valtiota vastaan toimivaa laitonta aseellista ääriiliikettä, joka Donbasissa toimeenpanemansa, Talibaniin ja Da'ishiin verrattavan terrorin samoin

kuin Ukrainaa vastaan tekemiensä iskujen perusteella harjoittaa selvästi terroristista toimintaa. Tälle ääriiliikkeelle on saanut viranomaisten estämättä myös värvätä taistelijoita ja aseellisen toiminnan kouluttajia sekä pyörittää suuren volyymin propagandaa. On oikeudellisesti kestävämpiä, jos mainittuja asioita saa yleisten syiden vuoksi vapaasti tehdä, kun taas terrorismiepäilyksi voi huonolla onnella joutua matkustamalla kotikyläänsä auttamaan Syyriaan tai lähettämällä sukulaisilleen rahaa Afrikkaan. Meillä elää yhä valitettavan yleisenä syrjivä ajatus, että ollakseen terroristista, toiminnan täytyy jotenkin liittyä islaminuskoon.

Oikeusvaltiomme kannalta ongelmallisinta on, että yleisten syiden nojalla toisia alkavat koskea eri säännöt kuin toisia. Tämä kyseenalaistaa kansalaisten samanarvoisuuden lain edessä ja hivuttaa maahamme demokratialle ja sananvapaudelle haitallisia käytäntöjä. Vieraan valtion pelisääntöjen hivuttaminen maahamme nakertaa oikeusvaltion uskottavuutta, ulkopoliitikastamme puhumattakaan, ja tämä on tietysti toiminnan tarkoituskin. Muualta maailmasta tiedämme, että ne, joihin ei voi kajota, muuttuvat nopeasti valtioksi valtiossa. Varoittavia esimerkkejä löytyy Hizbullahista, Talibanista, Krimiltä ja Donbasista, suuressa maailmassa myös suurkaupunkien slummeista, joihin poliisi ei enää rohkene mennä. Auktoriteetti on silloin karannut valtiolta aivan väärin käsiin. ■

Kirjoittaja on tutkinut Suomen poliittisen väkivallan historiaa ja toimittanut kokoomateokset: Suomi, terrorismi, Supo – koira joka ei haukkunut. WSOY 2011 ja Poliittisen väkivallan poluilla. Turun yliopisto 2014.

Lähialueen konfliktit heijastuvat Eurooppaan

**Kun muutama ihminen toteutti tappavan iskun Charlie Hebdon toimitukseen Pariisissa tammi-kuussa, Ranska aloitti epäiltyjen ajojahdin yli 80 000 poliisin voimin samalla kun tapah-
tunutta pohdittiin lukemattomissa TV ja radiolähetyksissä, komiteamietinnöissä ja seminaa-
reissa ympäri maailmaa. Miksi teko tehtiin? Voisiko se tapahtua myös meillä? Mitä voisimme
tehdä estääksemme vastaavat teot?**

Pariisin isku ja sen aiheuttama reaktio kuvaa hyvin terrorismin nykytilaa Euroopassa. Se on äärimmäisen harvinainen ilmiö, jonka seurauksena kuolee tai haavoittuu vain muutamia, pahimmillaan kymmeniä ihmisiä vuosittain, mutta se aiheuttaa sitäkin suuremman myllerryksen. Samalla kun kaikki tilastot osoittavat terrorismin vähentymistä Euroopassa, uusia tiedustelumekanismeja, valtuuksia, terrorisminvastaisia toimijoita perustetaan sekä kansallisesti että yhteisesti EU-maiden kesken.

Onko tässä mitään järkeä?

Eurooppa on modernin terrorismin kehto. Täällä sai alkunsa anarkistien pommi-iskut 1800-luvun loppupuolella. Sitten separatiset ryhmät ja vasemmistoradikaalit ovat räjäyttellee pom-

mejaan siviilikohteissa. Nyt tilastoissa näkyy enää näiden liikkeiden jäämiä. Korsikalaiset separatistit ovat nykyään aktiivisimpia terroristeja Euroopassa, eivätkä hekään yleensä tapa. ETA ja IRA ovat lopettaneet aseellisen toimintansa ajoja sitten. Pienimuotoista ääriivasemmistolaista toimintaa on yhä Etelä-Euroopassa, erityisesti Kreikassa, mutta sekin on harvinaista. Äärioikeistolainen toiminta on järjestäytyneempää, mutta siihen liittyvää väkivaltaa ei yleensä lasketa terrorismiksi vaan viharikoksiksi.

Tilastoja katsoessa tulee kuitenkin raaputtaa pintaa syvemmälle. Pelkkä toteutettujen iskujen ja kuolonuhrien määrän vertailu ei anna riittävä kokonaiskuvaa, sillä siinä missä ne ovat laskussa, pidätysten määrä terrorismirikoksissa on kasvussa. Valtaosa

näistä pidätyksistä liittyy jihadistiseen liikehdintään Euroopassa, ei perinteiseen ”eurooppalaiseen” terrorismiin. Se on heijastumaa Euroopan ulkopuolisista tapahtumista, mutta kuten Charlie Hebdon isku ja muut vastaavat tapahtumat osoittavat, jihadistinen terrorismi kohdistuu myös Eurooppaan.

Siksi terrorismia vastaan pitää yhä toimia.

GLOBAALI JIHADISMI LÄIKKY YLI RAJOJEN

Pitkään näytti siltä, että syyskuun 11. päivän isku vuonna 2001 ja sitä seurannut globaalinen jihadismin aalto oli hiipumassa. Madridin ja Lontoon iskut vuosina 2004 ja 2005 olivat tuon aallon huipentumia Euroopassa, mutta Tanskan pilapiirrosjupakan jälkipyykkiin liittyneet surkeasti suunnitellut ja toteutetut

iskuyritykset vaikuttivat jo jihadismin pateettisilta kuolonkouristuksilta. Arabikevään luoma toivo demokraattisesta kehityksestä Lähi-idässä näytti osoittavan, että väkivallattomalla toiminnalla saadaan parhaiten tuloksia aikaan, ei pommeja räjäyttämällä.

Sitten arabikevään herättämät unelmat murskattiin rajusti Libyassa, Egyptissä ja eritoten Syyriassa, jossa puhkesi verinen, yhä jatkuva sisällissota.

Kansainvälinen yhteisö osoitti kyvyttömyytensä estää Syyrian valtavaa humanitaarista katastrofia. Assadin regiimin käyttämät kemialliset aseet siviiliväestöä kohtaan kauhistuttivat, mutta eivät riittäneet. Väkivaltaisuuksien seurauksena Syyrian asukasluku on tippunut arviolta jo neljä miljoonaa, joista kolmen miljoonaa on lähtenyt pa- →

Vaikka vierastaistelijoiden uhka on todellinen, siihen ei pidä yli reagoida.

WESTEND61 / LEHTIKUVA

→ kolaisiksi rajojen ulkopuolelle. Yli kuusi miljoonaa ihmistä on pakolaisena omassa kotimaassaan. Sodalla ei silti näy loppua. Eri kapinallisryhmitymät taistelevat keskenään ja Assadin regiimi pysyy yhä pystyssä. Maltilliset voimat ovat jo kauan sitten paenneet maasta ja antaneet tilaa eri ääriryhmille. Niistä tunnetuin on oman kalifaattinsa julistanut ”islamilainen valtio” Isis, joka levittäytyi Irakin puolelle viime vuonna. Isisin menestys

onnistui puhaltamaan globaalin jihadismin liekin takaisin eloon. Yhdistettynä erittäin taitavaan propagandan käyttöön siitä tuli hetkessä koko islamilaisen vastarinnan symboli, kulttimainen ilmiö, joka vetosi kymmeneen tuhansiin ihmisiin niin voimakkaasti, että he päättivät lähteä kodeistaan osallistumaan Syyrian sotaan. Sekään ei vielä riittänyt kansainvälisen yhteisön reagointiin. Vasta kun Isis levitti videoita länsimaisten toimit-

tajien tapoista, Yhdysvallat sai kasattua sekalaisen sotilaallisen liittouman ja aloitti Isisin vastaiset sotatoimet. Nyt Isis on ajettu puolustusasemiin, mutta ilman riittävää maavoimien käyttöä, sitä ei pystytä lyömään.

Vaikka Isisin päähuomio on Syyrian ja Irakin alueella, sen ideologiaan kuuluu koko islamilaisen maailman yhdistäminen omaksi suurvaltioksi. Ideologia on houkutteleva etenkin niille, jotka kokevat, että islam on jäänyt suurvaltapolitiikassa länsimaiden jalkoihin sekä sotilaallisesti että kulttuurillisesti. Siksi monet vastaavat pienet ääriryhmät ovat inspiroituneet Isisin toiminnasta ja ilmoittautuneet innolla sen kannattajaksi. Merkittävin näistä on pitkälti mediahuomion katveessa tapaava tuhoa tekevä Boko Haram Nigeriassa. Ero al-Qaidan johtamaan globaaliin jihadismiin on se, että nämä ryhmät pyrkivät Isisin esimerkkiä seuraten valtaamaan ja hallitsemaan maa-alueita, eikä pelkästään luomaan ideologista perustaa siviiliväestön keskellä tekemällä terrori-iskuja.

Isis ei kuitenkaan yhdistä islamilaista maailmaa, vaan jakaa sitä. Toisin kuin al-Qaida, Isis on avoimesti hyödyntänyt Irakissa olevaa katkeruutta eri islamin suuntausten välillä. Vaikka länsimaissa ollaan huolestuneita Isisin länttä kohtaan toteuttamasta väkivallasta, tosiasiassa Isis taistelee muita islaminuskoisia vastaan. Se pitää shiiaimuslimeita vihollisena numero yksi, jopa ennen

juutalaisia ja länsimaalaisia, koska katsoo, että shiitit ovat pettureita ja vääräuskoisten liittolaisia. Väkivaltaisuuudet Syyriassa ja Irakissa heijastuvat kasvavana kireytenä paitsi Lähi-idässä, jossa shiialainen Iran ja sunnilainen Saudi-Arabia pyrkivät alueellisina suurvaltoina kilpailemaan vallasta, myös muualla maailmassa sunnien ja shiiojen välien kiristymisen myötä.

VIERASTAISTELIJAT UHKANA

Terrorismin kannalta merkittävintä Syyrian sisällissodassa on se, että konflikti on houkuttellut vierastaistelijoita ennätyksellisen määrän eri puolilta maailmaa. Pelkästään Euroopasta Syyriaan on lähtenyt nelisentuhatta taistelijaa, Suomesta 50–70. Suuri osa heistä on päätenyt juuri Isisin riveihin, koska muut ryhmät ovat olleet paljon haluttomampia ottamaan joukkoihinsa tuntemattomia ulkomaalaisia. Isisin menestys rintamalla näkyy myös selvänä piikkiä lähtijöiden määrässä.

Vierastaistelijoiden taustalla oleva dynamiikka on erilaista heidän lähtömaissaan. Moni etenkin Pohjois-Afrikasta ja Lähi-idästä lähtenyt vierastaistelija on puhtaasti rahasta kiinnostunut, sillä toisin kuin moni paikallinen valtio, Isis on pystynyt maksamaan taistelijoilleen kohtuullista palkkaa. Syyt Euroopasta lähtemiseen ovat toiset. Isisin maailmankuvaan kuuluu varsin valikoiva uskonnollisten dogmien käyttö ja tulkinta,

Terrorisminvastaisen toiminnan painopisteen tulee siis olla maltillisessa mutta huolellisessa viranomaistyössä.

minkä takia Isis houkuttelee riveihinsä lähinnä huonosti uskonnon tunneilla läksynsä tehneitä nuoria, joita kiinnostaa enemmän toiminta kuin teologia. Moni lähtee seikkailunhalusta, moni puhtaasta rajoittamattoman väkivallankäytön mahdollisuudesta inspiroituneena.

Vierastaistelija-ilmiö ei ole uusi. Esimerkiksi Espanjan sisällissotaan 30-luvulla lähti yli 70 suomalaista vapaaehtoista. Historiallisen tietämyksen valossa on tehty varsin erilaisia arvioita siitä, minkälaisen uhan vierastaistelijat muodostavat kotimaissaan palattuana takaisin. Erityisesti Afganistanin sotaa 80-luvulla on käytetty esimerkkinä, sillä konflikti houkutteli paljon jihadisteja, ja al-Qaida perustettiin. Afganistanin sodan vierastaistelijoista noin 10 prosenttia muodosti turvallisuusuhkan vielä palattuana. Syyrian sota ja Isis on kuitenkin erilainen. Afganistanin sodassa jihadismin globaali ulottuvuus oli vielä kehitymässä ja se levisi laajemmin käyttöön vasta kaksoistornien sorruttua. Isis on alusta asti yllyttänyt kaikkia halukkaita toimimaan myös kotimaissaan, jos he eivät pääse Syyriaan tai jos he palaavat Syyriasta kotiinsa. Siksi voi olla, että Isisin riveissä taistelleet ovat jopa al-Qaidan aktivisteja tuhoisampia palattuana. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole. Esimerkiksi Somalian konflikti ei ole juuri levinnyt maan rajojen ulkopuolelle vierastaistelijoiden takia, vaikka

myös siihen on liittynyt jonkin verran globaalia jihadia kannattavia taistelijoita.

VIERASTAISTELIJA-ILMIÖN PUUTTUMINEN

Terrorismintorjuntaan liittyvä lainsäädäntö on usein reaktiivista. Lyhyessä ajassa säädetään lakeja, luodaan politiikkaohjelmia, käytäntöjä jne. Näin kävi reaktiona syyskuun 11. päivän iskuihin, Madridin ja Lontoon iskuihin sekä nyt reaktiona Syyrian sisällissotaan lähteneisiin vierastaistelijoihin. Toistaiseksi toimintatapojen kirjo on kuitenkin ollut erilaista, eikä edes Euroopassa ole yksimielisyyttä siitä, miten ilmiöön pitäisi puuttua. Esimerkiksi Ranskassa ja Saksassa on estetty matkustamista asettamalla epäiltyjä matkustuskieltoon. Isossa-Britanniassa on jopa poistettu tunnetuilta terroristeilta kansalaisuuksia. Tanska sen sijaan on pehmeämmällä linjalla. Palaajat pyritään sopeuttamaan takaisin yhteiskuntaan ja lähtöä yritetään estää luomalla tiuhia sosiaalisia verkkoja ja viranomaisten yhteistoimintaa, jotta lähtijöiden halut huomattaisiin ajoissa. Mikään näistä toimista ei kuitenkaan liity itse sairauteen, Syyrian sisällissotaan, vaan sen aiheuttamiin oireisiin Euroopassa.

Vaikka vierastaistelijoiden uhka on todellinen, siihen ei pidä ylireagoida. Monen lähtijän motiivit voivat olla naiivia auttamishalua tilanteessa, jossa virallisia kanavia ei ole. Palaaja taas on syystä tai toisesta usein pettynyt Isisiin.

Todellisuus ei ehkä vastannut mielikuvia, jotka oli rakennettu Isisin itse luoman propagandan varaan. Tällaiset ihmiset olisivat merkittävä apu, kun ehkäistään lähtöä vierastaistelijaksi tai tarvitaan tärkeää tietoa itse järjestöstä ja sen toiminnasta, mutta heidän tuomitsemisensa pienistä rikoksista voi usein estää yhteistyön. Sotatraumojen aiheuttama väkivaltaisuus puolestaan ei välttämättä ole poliittista. Se voi ilmetä esimerkiksi lähisuhdeväkivaltaana. Ongelma on siis se, miten erottaa todelliset terroriuhkan muodostavat yksilöt niistä, jotka eivät ole uhka.

On huomattava, että moni terrori-isku ja jihadismin nimien tehnyt ei ole edes käynyt Syyriassa, vaan inspiroitunut siitä, mitä Isis tekee. Lähtemisen estäminen saattaa tietyissä tapauksissa aiheuttaa sen, että yksilö päätyy väkivaltaiseen radikaaliin tekoonsa juuri kotimaassaan eikä Syyriassa. Näin kävi Kanadassa viime vuoden lopulla. Myös liiallinen poliisin tai muiden viranomaisten paine juuri islaminuskoisten vähemmistöjen suuntaan saattaa työntää potentiaaliset lähtijät väärään ratkaisuun. Vastaavasti poikkeuksellisten menetelmien käyttö, kuten vaikkapa perusoikeuksien rajoittaminen, voidaan kokea epäoikeudenmukaisena toimena, joka syventää juopaa valtion ja sitä vastaan toimimista harkitsevan yksilön välillä.

Terrorisminvastaisen toiminnan painopisteen tulee

siis olla maltillisessa mutta huolellisessa viranomaistyössä. Poliisin, sosiaaliviranomaisten, opettajien ja muiden nuorten kanssa ruohonjuuritasolla työskentelevien tahojen pitää ymmärtää väkivaltaisen radikalismien riskit ja ilmenemismuodot sekä kommunikoida keskenään. Vaikka internet muodostaa merkittävän kasvualustan radikalismille, oikeat fyysiset kontaktit ovat yhä avainasemassa. Siksi uusien lakien, menetelmien ja valtuuksien sijaan tarvitaan ennen kaikkea riittävästi jalkatyötä, eli virkamiehiä, poliiseita ja muita ihmisiä, jotka antavat toimivan ja oikeudenmukaisen fyysisen kontaktin valtion suunnasta. ■

Kirjoittaja työskentelee Ulkopoliittisessa Instituutissa vanhempänä tutkijana, joka on perehtynyt terrorismiin ja muuhun poliittiseen radikalismiin.

Terrorismiturismi

Vierastaistelijailmiö työllistää kansainvälistä terrorismin torjuntaa

Radikaali-islamistiisiin ryhmiin, kuten ISIL:iin (Islamic State in Iraq and the Levant) ja ANF:iin (Al-Nusrah Front) on viime vuosina virrannut useita tuhansia vierastaistelijoita ympäri maailman. Suomesta lähteneiden vapaaehtoisten suuri määrä suhteessa muslimiväestöömme on herättänyt kansainvälistäkin huomiota. Syyrian ja Irakin konfliktialueelle matkustaneiden vierastaistelijoiden joukkoon mahtuu seikkailijoita, joista puhutaan myös jihad-turisteina, uskonveljiään puolustavia sunnimuslimeita ja umpifanaattisia ääri-islamisteja. Mobilisaatiota on pitänyt yllä internetissä, sosiaalisessa mediassa ja Sharia4:n kaltaisissa verkostoissa välittyvä radikaali-islamistisen toiminnan ylistys. Euroopasta lähtevien vaellusintoa juuri Syyriaan – eikä esimerkiksi Afganistaniin, Maliin, Somaliaan tai Jemeniin – selittää sinne matkustamisen helppous ja halpuus erityisesti Turkin kautta.

Taistelijavirran volyyymi Syyrian ja Irakin konfliktialueelle on herättänyt länsimaissa kasvavaa huolta. Vaikka moni vierastaistelija kuolee tai katoaa, jatkaa globaalijihadistista kampanjaansa taistelusta toi-

seen tai tulee turvallisuusviranomaisten kiinni ottamaksi, jäljelle jää myös niitä, jotka aikanaan palaavat lähtömaihinsa. On arvioitu, että noin joka kymmenes konfliktista palaava vierastaistelija jatkaisi väkivallan käyttöä lähtömaassaan tai sen tukemista sieltä käsin. Kyse ei ole skenaarioiden kautta ajateltuna yksin kohonneesta terroristihyökkäyksen vaan myös värväämisenä ja rahoittamisena sekä muuna terroristisena edistämisenä piirtyvästä riskistä. Radikaloitunut mieli yhdistettynä taisteluissa opittuihin taitoihin merkitsee joka tapauksessa kasvanutta väkivallan uhkaa, varsinkin kun näin tahtovia ja kykeneviä on yhä suurempi joukko. Europolin rankingissa palaavia vierastaistelijoita pidetäänkin EU:n turvallisuutta tällä hetkellä eniten uhkaavana terrorismi-ilmiön muotona.

KANSAINVÄLISEN JÄRJESTELMÄN REAKTIO

YK:n turvallisuusneuvosto hyväksyi presidentti Obaman johtamassa huippukokouksessa 24.9.2014 yksimielisesti Yhdysvaltain muotoileman päätöslauselman 2178 terroristisen vierastaistelijailmiön tukahduttamiseksi. Koska

turvallisuusneuvosto näkee terroristisissa vierastaistelijoissa rauhan rikkoutumisen uhan, rauhan rikkomisen tai hyökkäyksen olemassaolon, kyseinen päätöslauselma on voitu hyväksyä YK:n peruskirjan VII luvun alaisuudessa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että turvallisuusneuvostolle on annettu toimivaltuus päättää jäsenvaltioita sitovasti vierastaistelijailmiön suitsimiseen tähtäävistä toimenpiteistä. Päätöslauselman toimenpideluettelo sisältää muun muassa velvollisuuden padota terroristisiksi vierastaistelijoiksi epäiltyjen virta konfliktialueille riskianalyysin, rajavalvonnan ja tiedonvaihdon keinoin. Instrumentin operatiivisen puolen nyrkkinä voidaan kuitenkin pitää terrorismimotivoituneeseen matkustamiseen, niin sanottuun terrorismiturismiin ulottuvaa kriminalisointivelvoitetta.

Euroopan neuvoston ministerikomitea perusti 21.1.2015 terroristisia vierastaistelijoita ja siihen liittyviä kysymyksiä käsittelevän komitean (COD-CTE) ja antoi sille tehtäväksi valmistella lisäpöytäkirjaluonnos EN:n terrorismin ennaltaehkäisyä koskevaan yleissopimukseen. Lisä-

pöytäkirja on hyväksytty EN:n jäsenvaltioiden ulkoministerikokouksessa 19.5.2015. Kyseinen pöytäkirja jäsentää päätöslauselmasta 2178 kolme kriminalisointivelvoitetta: 1) matkustaminen ulkomaille terrorismirikoksen tekemistä varten tai sen yrittäminen, 2) sellaisen matkustamisen rahoittaminen ja 3) organisoiminen tai muu tukeminen. Oikeusministeriön rinnan valmisteleman ja 22.5.2015 julkaiseman arviomuistion valossa näyttää selvältä, että Suomessa ryhdytään lainsäädäntötoimiin puheena olevien uusien kansainvälisten kriminalisointivelvoitteiden täytäntöönpanemiseksi rikoslaissa.

UNIVERSAALIN RIKOSOIKEUDEN VOIMAANTUMINEN

Päätöslauselman 2178 mukaan henkilöä, joka terroristisen valmistelun, terroriteon tekemisen tai siihen osallistumisen taikka terroristisen koulutuksen antamisen tai koulutautumisen tarkoituksessa matkustaa muuhun maahan kuin siihen, minkä kansalainen hän on tai jossa hän vakituisesti asuu, on pidettävä terroristisena vieras-

Terroristista vierastaistelijaa ajetaan kansainvälisen rikosoikeuden pihteihin niin sotarikos-säännösten kuin terrorismikriminalisointien suunnalta.

taistelijana (foreign terrorist fighter). Mainittua ilmausta yhdistää laittoman vihollistaistelijan (unlawful enemy combatant) termiin rikosoikeuden ja kansainvälisen humanitaarisen oikeuden luova yhdistäminen. Erottava puoli on sitäkin merkittävämpi. Laittomaksi vihollistaistelijaksi nyttemmin jo käytöstä jääneen leimaamisen tarkoituksena oli asemoida subjekti niin rikosoikeuden kuin sodan lakien ulkopuoliseksi hylkiöksi. Terroristista vierastaistelijaa puolestaan ajetaan kansainvälisen rikosoikeuden pihteihin niin sotarikossäännösten kuin terrorismikriminalisointien suunnalta.

Vaikka ISIL:n hirmuteot Syyrian ja Irakin alueella, kuten Jordanielaisen pilotin elävältä polttaminen, jesidien vaino ja Mohammed Emwazin ”Jihadi John” suorittamat mestaukset, jäänevät valtaosin

rankaisemattomiksi, voidaan näiden tapausten kautta hahmottaa, miten sotarikos- ja terrorismirikosoikeuden vuoropeli toimisi, jos lain koura tavoittaisi tekijät. Jordanian ilmavoimien upseerin polttomurha on ilmeinen sotarikos, koska teko oli kosto Jordanian pommituslennoista eli yhteydessä aseelliseen selkkaukseen, uhri oli sotavanki ja teossa käytettiin kiellettyä sodankäyntimenetelmää. Kymmenientuhansien jesidien karkottaminen kodeistaan Sinjarissa ja saartaminen ruokaa ja juomaa vailla oleviin vuoristo-olosuhteisiin näyttäisi joukkomittaisuutensa vuoksi täyttävän jopa törkeän rikoksen ihmisyyttä vastaan. Siviilipanttivankien mestaamisista on taas pidettävä terroristisessa tarkoituksessa tehtyinä murhina pitäen mielessä, että teoista julkistettujen videoiden tarkoituksena

on herättää pelkoa länsimaalaisten keskuudessa ja että niissä vaaditaan Yhdysvaltoja vetämään asevoimansa pois Irakista.

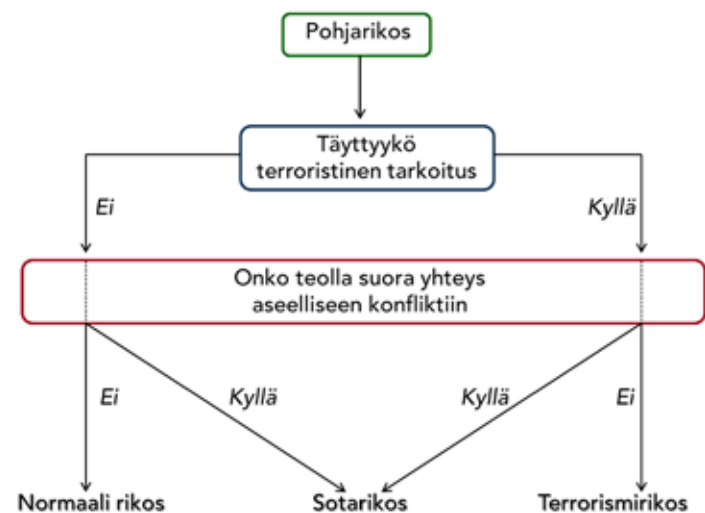
JOHTOPÄÄTÖKSET

Se, että teko on tehty aseellisen konfliktin aikana ja sen alueella, ei sellaisenaan riitä pitämään tekoa sotarikoksena. Esimerkiksi ISIL:n toteuttamat siviilien mestaamiset eivät ole sotarikoksia, koska näillä teoilla ei ole yhteyttä järjestön sotatoimiin Syyrian tai Irakin hallitusten joukkoja vastaan. Kyse on sitä vastoin terrorismirikoksista, jotka ovat sotarikosten tavoin erittäin vakavia rikoksia. Syyrian ja Irakin poikkeusolosuhteissa tapahtuu siten rinnan sotarikoksia ja sodankäynnin piirteitä omaavia terrorismirikoksia.

Se, minkä rikostyyppin tekoihin terroristiset vierastaistelijat konfliktin hornankattilassa syyllistyvät tai jättävät syyllistymättä, jäänee useimmissa tapauksissa pimentoon jo yksin siitä syystä, että sortuneelta valtiolta tai sen jotenkin nilkuttavalta hallinnolta on turha odottaa esitutkintatoimia tai myötämielistä suhtautumista oikeusapupyynnöihin. Konfliktialueen toimijoiden erilaiset tavoitteet vaikeuttavat myös lähtömaissa taistelivirtaa tukevan toiminnan oikeudellista arviointia: onko kyse terrorismirikoksen edistämisestä, kapinallisten auttamisesta vai humanitaarisen avun antamisesta.

Päätän kirjoitukseni kahdeksan väitteeseen. Koska humanitaarisen avun vankkurit nytkähtävät todennäköisemmin liikkeelle kohti aseellista konfliktia kuin terroristista väkivaltaa, siviilien kärsimyksen vähentämisen kannalta on tärkeää nähdä Syyrian ja Irakin operaatioalueet ennen kaikkea sodan näyttämönä. Samalla on tiedostettava, että teko, joka aseelliseen selkkaukseen liittyessään konstituoit sotarikoksen, täyttää normaalioloissa usein terrorismirikoksen tunnusmerkit (ks. kuvio 1). Konfliktialueen sotarikollisesta voi siis paluunsa jälkeen tulla lähtömaataan vastaan hyökkäävä terroristi. Syy tuottaa tilannekuvaa konfliktialueen tapahtumista ja tekijöistä liittyen näin ollen palaavien vierastaistelijoiden muodostamaan terrorismiuhkaan eikä sen – lähes toivottomaan – selvittämiseen, kummalle puolelle sodan ja terrorismin usvaista rajaa riskihenkilöiksi luokiteltujen teot siellä mahdollisesti sijoittuvat. ■

Kirjoittaja on väitellyt terrorismirikosoikeuden alalta.

Kuvio 1. Rikostyyppien välinen konkurrensi.

Esimerkiksi pankeilla on velvollisuus on tehdä ilmoitus epäilyttävästä liiketoimesta tai terrorismin rahoituksesta.

■ TAPANI HOLOPAINEN

Terrorismin rahoittamisen torjunta Suomessa

Terrorismi on hivuttanut viime vuosien aikana yhä lähemmäksi suomalaisten jokapäiväistä elämää. Maailman pienentyminen ilmenee myös siten, että aikaisemmin kaukaiselta tuntuneet konfliktit ovat entistä helpommin saavutettavissa. Joulukuussa 2014 annettiin tuomiot Suomen ensimmäisen terrorismin liittyvän esitutkinnan seurauksena: Helsingin käräjäoikeus totesi neljän henkilön syyllistyneen terrorismin rahoittamiseen tapauksessa, jossa Afrikan Sarven alueelle tehtiin Suomesta käsin islamilaiseen kulttuuriin liittyvää hawala-rahavälitysjärjestelmää hyödyntäen useita rahalähe-

tyksiä, joiden vastaanottajien katsottiin kuuluvan alueella vaikuttavaan *Harakat al-Shabaab al-Mujahideen* -nimiseen terroristijärjestöön. Vaikka al-Shabaabin asema onkin heikentynyt, pysyy se edelleen otsikoissa Keniassa ja Somaliassa tekemiensä terroristi-iskujen seurauksena.

PAKOTTEET TERRORISMIN RAHOITAMISEN TORJUNNASSA

USA:n johtama koalitio ryhtyi 9/11 tapahtumien jälkeen toimiin, joista käytetään nimitystä "War on Terror". Kampanjaan kuului massiivisten sotilasoperaatioiden lisäksi myös poliittisia ja lainsäädännöllisiä reformeja, jotka tähtäsivät

ylkansallisen terrorismin vastaisen taistelun ohjeistamisen legitimointiin ja kansallisten terroristilainsäädäntöjen harmonisointiin. Terrorismin vastaisia talouspakotteita käytettiin jo ennen 9/11-iskuja mm. Talebaneja vastaan, mutta loppuvuodesta 2001 YK:n antama päätöslauselma 1373 (2001) ja sen implementointia koskevat EU:n yhteiset kannat sekä Neuvoston asetus vaikuttivat ratkaisevasti terrorismipakotteiden merkityksen räjähdysmäiseen kasvuun. Pakotteet ovat sittemmin vakiinnuttaneet asemansa osana terrorismin vastaista taistelua, ja niiden avulla pyritään vastaamaan myös ISIL:n ja sen riveissä

toimivien vierastaistelijoiden luomaan uhkaan.

Edellä mainittu YK:n päätöslauselma edellyttää, että jäsenvaltioiden tulee jäädyttää terroristiseen toimintaan linkittyvien henkilöiden ja yhteisöjen varat sekä kriminalisoida varojen saattaminen tällaisten tahojen haltuun. OECD:n alaisuudessa toimiva rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjumiseen erikoistunut elin *Financial Action Task Force* (FATF) totesi vuonna 2007 Suomeen kohdistuneen maatarkastuksen loppuraportissa, että Suomi ei tältä osin ole noudattanut YK:n päätöslauselmaa. FATF:n suosituksen mukaan Suomeen piti perustaa kan-

sallinen mekanismi, jonka avulla voitaisiin hallinnollisesti jäädyttää varat tahoilta, joilla on terrorismiyhteyksiä. Samaan lopputulokseen päätyi seuraavana vuonna YK:n turvallisuusneuvoston alainen terrorismin vastainen komitea. Se piti arviossaan Suomen vallitsevaa lainsäädäntöä riittämättömänä ja vakavana puutteena päätöslauselmaa koskevien velvoitteiden täytäntöönpanossa.

VAROJEN JÄÄDYTTÄMINEN EI OLE RANGAISTUS

Tilanteen korjaamiseksi otettiin Suomessa käyttöön 1.6.2013 uusi hallinnollinen jäädyttämisjärjestelmä. Varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi annettu laki (325/2013) mahdollistaa terrorismiin liittyvien luonnollisten henkilöiden sekä oikeushenkilöiden asettamisen kansalliselle terroristipakotelistalle. Keskusrikospoliisissa toimivalla Rahanpesun selvittelykeskuksella on merkittävä rooli jäädyttämisspäätösten valmistelussa ja niiden edellytysten selvittämisessä.

Lain mukaan Keskusrikospoliisiin on jäädytettävä varat seuraavissa tilanteissa:

- 1) Henkilö tai ryhmä on mainittu EU:n ns. sisäisten terroristien pakotelistalla
- 2) Henkilöä epäillään, syytetään tai hänet on tuomittu rikoslain 34 a luvussa mainitusta terrorismirikoksesta
- 3) Ulkomainen toimivaltainen viranomais lähettää pyynnön varojen jäädyttämisestä, ja KRP toteaa pyynnön perustelluksi.

Myös sellaisten oikeushenkilöiden varat jäädytetään, joissa tosiasiallista määräysvaltaa käyttää jäädyttämisspäätöksen kohteena oleva henkilö.

Varojen jäädyttämisspäätös ei ole rangaistus, eikä se vaikuta jäädytettyjen varojen omistussuhteisiin. Tarkoituksena on estää päätöksen kohdetta kanavoimasta varojaan terroristiseen toimintaan, minkä johdosta esimerkiksi pankkeilla on velvollisuus asettaa päätöksen kohteelle tai saattaminen jollain muulla tavalla kohteen hallintaan voidaan katsoa joko terrorismin rahoittamiseksi tai säännösetyrikokseksi. Samoin kuin kaikkien muidenkin pakotelistojen kohdalla, on varojen luovuttamiskielto asetettu jäädyttämissäädöksissä koskemaan kaikkia. Tämä vaatimus puolestaan edellyttää sitä, että päätökset julkaistaan ja että päätösten kohteet kyetään tehokkaasti identifioimaan. Päätökset julkaistaan Virallisessa lehdessä, minkä lisäksi Keskusrikospoliisin kirjastosta on saatavilla julkinen

luettelo kulloinkin voimassa olevista jäädyttämisspäätöksistä.

Keskusrikospoliisin tekemät jäädyttämisspäätökset panee täytäntöön ulosottomies ulosottokaarta noudattaen. Jäädyttämisspäätökset ovat voimassa toistaiseksi, mutta Keskusrikospoliisiin tulee arvioida päätöksen edellytysten olemassaoloa kuuden kuukauden välein sekä aina, kun päätöksen tekoon vaikuttaneet olosuhteet ovat muuttuneet.

YK:n päätöslauselma 1373 (2001) velvoittaa jäädyttämään terroristiseen toimintaan liittyvien henkilöiden ja yhteisöjen varat riippumatta siitä, missä niitä tavataan. Lain esitöiden mukaan ulkoasiainministeriön edustajan tulee ilmoittaa kansallisista jäädyttämisspäätöksistä EU:n terrorismin vastaiseen työryhmään sekä YK:n pakotekomiteaan, jolloin kyseisten

työryhmien harkittavaksi tulee kansallisen jäädyttämisspäätöksen soveltamisen laajentaminen EU:n ja YK:n jäsenmaita velvoittavaksi.

Tätä kirjoitettaessa on jäädyttämisspäätöksiä tehty yhteensä 49 kappaletta. Näistä 31 koskee EU:n sisäisiä terroristeja ja yhdeksän henkilöitä, joita epäillään, syytetään tai jotka on tuomittu terrorismirikoksesta. Yhdeksän oikeushenkilön varat on jäädytetty sillä perusteella, että jäädyttämisspäätöksen kohteena olevan henkilön on katsottu käyttävän niissä todellista määräysvaltaa.■

Kirjoittaja on rikoskomisario, joka työskentelee Keskusrikospoliisissa Rahanpesun selvittelykeskuksessa. Hänen johtamansa toiminnon tehtäviin kuuluu terrorismin rahoittamisen torjuminen.

Terrorismilainsäädännön muutostarpeita arvioitu

Terrorismilainsäädännön muutostarpeita arvioitu

Oikeusministeriössä on valmistunut arviomuistio, jossa arvioidaan YK:n turvallisuusneuvoston viime syksynä hyväksymän päätöslauselman ja Euroopan neuvostossa tänä keväänä valmistuneen terrorismiyleissopimuksen lisäpöytäkirjan vaikutuksia rikoslainsäädäntöön. Päätöslauselmalla ja lisäpöytäkirjalla pyritään puuttamaan erityisesti ulkomaille terroristisessa tarkoituksessa lähtevien henkilöiden muodostamaan uhkaan.

Arviomuistion johtopäätöksen mukaan Suomea velvoittava päätöslauselma ja lisäpöytäkirjaan liittyminen edellyttävät, että rangaistavaksi säädetään matkustaminen terrorismirikoksen tekemistä varten. Rangaistavaa olisi se, että Suomen kansalainen matkustaa mistä tahansa maasta tai henkilö matkustaa Suomesta sellaiseen valtioon, jonka kansalainen hän ei ole tai jossa hän ei pysyvästi asu, tehdäkseen siellä terrorismirikoksen. Myös yritys olisi rangaistava. Kriminalisointi mahdollistaisi matkustamiseen puuttu-

misen jo ennen henkilön maasta poistumista.

Arviomuistion mukaan terrorismin rahoittamisena tulisi rangaistavaksi uuden matkustamisrikoksen rahoittaminen. Lisäksi muistiossa ehdotetaan laajennusta niiden terrorismirikosten piiriin, joiden tekemistä varten voidaan ottaa terroristista koulutusta.

Myös useissa muissa Euroopan maissa selvitetään päätöslauselman vaikutuksia lainsäädäntöön.

Arviomuistio on parhailaan lausuntokierroksella./RK

Rikoksen uhrin asemaan parannusta

Uhripoliittinen toimikunta on saanut parivuotisen urakkansa päätökseen. Loppuraportissa esitellään suunnitelma tukipalveluiden rakenteellisista ratkaisuista ja rahoitusmalleista. Lisäksi ehdotetaan laajojen uhripoliittisten kysymysten edistämiseksi jatkotoimia, joilla uhrin asemaa voidaan edelleen parantaa ja uhrin oikeudet turvata käytännössä EU:n uhridirektiivin tavoitteiden mukaisesti. Toimikunta katsoo, että tarvittaisiin vahva poliittinen päätös ja kirjaus rahoitusratkaisuista hallitusohjelman toimintasuunnitelmaan.

Kolmen ministeriön asettama laajapohjainen uhripoliittinen toimikunta aloitti työskentelynsä vuonna 2013 kartoittamalla rikoksen uhrin tukipalveluiden nykytilaa, resursseja ja palveluihin liittyviä ongelmia. Kartointus osoitti rahoituksen riittämättömyyden ja epävarmuuden olevan suurin ongelma tukipalveluja tarjoavien järjestöjen toiminnassa. Tämä johtaa osaltaan siihen, että eri puolella Suomea asuvilla rikoksen uhreilla ei ole yhtäläisiä mahdollisuuksia päästä palveluiden piiriin.

Tukipalveluiden rahoitusongelmat ovat olleet tiedossa jo pitkään. Ratkaisua on yritetty hakea kirjauksilla hallitusohjelmiin ja kansallisten ohjelmien, kuten naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämishojelman ja sisäisen turvallisuuden ohjelman, toimenpiteillä. Etenkin Rikosuhripäivystyksen ja turvakotien toimintaedellytykset ovat aiheuttaneet keskustelua valtion talousarvioehdotusten ja Istanbulin sopimuksen ratifioinnin yhteydessä.

YLEISIIN TUKIPALVELUIHIN RAHOITUS RIKOSUHRIMAKSUSTA

Väliraportissaan alkuvuodesta 2014 toimikunta esitti, että Suomessa otettaisiin käyttöön rikosuhrimaksu uutena uhrin tukipalvelujen rahoituslähteenä. Järjestelmä osallistaisi myös rikoksentehtäjän tukipalveluiden rahoittamiseen. Ehdotus sai vahvan poliittisen tuen ja sitä vietiin vauhdilla eteenpäin. Eduskunta hyväksyi rikosuhrimaksua koskevan hallituksen esityksen keväällä 2015 lakivaliokunnan mietinnön mukaisena (HE 293/2014, LaVM 32/2014). Lain on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2016 aikana.

Rikosuhrimaksun vuosituotto, arviolta 4,5 miljoonaa euroa, kattaisi vain osan rikosuhripalveluiden tuottamisesta. Kuten hallituksen esityksestä ilmenee, tuoton jakamisesta valtionavustuksena rikosuhripalveluita tuottaville yhteisöille on tarpeen säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

EU-maissa 16.11.2015 mennessä täy-

täntöön pantava uhridirektiivi edellyttää, että rikoksen uhreille tarjotaan yleisiä uhrin tukipalveluja, joilla tarkoitetaan tukea, neuvontaa ja tietoa sekä ohjaamista erityistukipalveluihin. Toimikunta on katsonut, että kyse on tältä osin lakisääteisistä palveluista, joiden järjestämis- ja rahoitusvastuu kuuluisi valtiolle, tarkemmin oikeusministeriölle. Näiden palveluiden tuottajana Rikosuhripäivystys on Suomessa ainoa laatuaan. Sen toiminta yleisten tukipalveluiden tarjoajana turvautunee rikosuhrimaksun tuoton kautta.

ERITYISTUKIPALVELUISSA ERILLISRATKAISUT TARPEEN

Turvakotipalvelujen järjestämis- ja rahoitusvastuu on tämän vuoden alussa siirtynyt valtiolle, tarkemmin sosiaali- ja terveysministeriölle. Tähän liittyi hallituksen esitys laiksi valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle (HE 186/2014). Eduskunta edellytti, että hallitus seuraa lain toimeenpanoa ja

Toimikunta katsoo, että seksuaalirikosten uhreille suunnattuja erityistukipalveluja tulee kehittää vastaamaan paremmin Istanbulin sopimuksen tavoitteita.

arvioi turvakotitoiminnan järjestämisvastuun ja rahoituksen toimivuutta samoin kuin kriisiavun toimivuutta suhteessa sosiaali- ja terveystaloustalouden järjestelmään.

Suomi ratifioi jo vuonna 1986 Yhdistyneiden kansakuntien naisiin kohdistuvan syrjinnän poistamista käsittelevän CEDAW-sopimuksen. Maaliskuussa 2014 sopimuksen 7. määräaikaisraportissa Suomi sai kritiikkiä siitä, että naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämishojelman toimeenpanoon ei ole osoitettu riittäviä taloudellisia resursseja. Sopimusta valvova komitea suositteli mm. turvakotien riittävän määrän ja resurssien varmistamista, maksuttoman ympärivuorokautisen auttavan puhelimen avaamista sekä Istanbulin sopimuksen ratifioimista. Istanbulin sopimus on nyt ratifioitu Suomessa ja se tulee voimaan 1.8.2015 lukien. Sopimuksen jäsenvaltioiden on järjestettävä naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan uhreille riittävät turvakotipalvelut, ympärivuorokautinen auttava puhelinalpalvelu sekä palveluja seksuaalisen väkivallan uhreille.

Turvakotien paikkamäärä on uhripoliittisen toimikunnan mukaan puutteellinen. Määrää tulisi lisätä erityisesti Pohjois- ja Itä-Suomessa, missä turvakotipalvelujen tarjonnan kattavuus on tällä hetkellä heikoin. Toimikunta esittää, että turvakotipalvelujen järjestämiseen tulisi varata enemmän rahaa valtion budjettiin. Nykyinen 11,3 miljoonan euron rahoitus on alakanttiin verrattuna toimikunnan väliraportissa esitettyyn arvioon 33 miljoonan euron tarpeesta.

Seksuaalista väkivaltaa kokeneiden palveluissa olennaisimmat puutteet ovat uhrille tarjottavan avun ja tuen vähäisyys. Toimikunnan asiantuntijakuulemisessa ilmeni, että seksuaalisen väkivallan uhreille suunnatut palvelut puuttuvat julkisen puolen sosiaali- ja terveystaloustalousta käytännössä kokonaan. Tukinainen ry vastaa tällä hetkellä ainoan Suomessa toimivan raiskauskeskuksen toiminnasta.

Vuonna 2012 Tukinainen tarjosi yksilökohtaista kriisityötä 147 asiakkaalle ja vastasi 475 kriisi- ja juristipäivystykseen tulleeseen puheluun. Monien soittajien kanssa käytiin useita keskusteluja, joten puhelujen määrä oli yhteensä noin 2200.

Toimikunta katsoo, että seksuaalirikosten uhreille suunnattuja erityistukipalveluja tulee kehittää vastaamaan paremmin Istanbulin sopimuksen tavoitteita ja että palvelujen riittävästä rahoituksesta tulee huolehtia. Palvelujen kehittämisessä tulee hyödyntää järjestöjen asiantuntemus. Sosiaali- ja terveysministeriö on linjannut, että palvelut järjestetään osana normaaleja sosiaali- ja terveystaloustalouksia.

Myös naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan uhreille perustettavan auttavan puhelimen järjestämisvastuuta toimikunta esittää sosiaali- ja terveysministeriölle. Palvelua suunnitellaan rahoitettavaksi rikosuhrimaksun tuotoilla. Palvelun tuottaisivat yhteistyössä järjestöt, joilla on jo nyt auttavia puhelimia ja tätä kautta vaadittavaa kokemusta ja osaamista palvelun tuottamisesta.

KÄYTÄNTÖJÄ, KOULUTUSTA JA VIESTINTÄÄ KEHITETTÄVÄ

Uhridirektiivin täytäntöönpanon edellyttämiä lainsäädännön muutostarpeita on tarkasteltu toisessa oikeusministeriön työryhmässä, jonka ehdotus valmistuu hallituksen esityksen muotoon keväällä 2015. Kun lainsäädäntö on kunnossa, rikoksen uhrin aseman parantamisessa keskeistä on tukipalvelujen rahoituksesta ja sisällöistä huolehtimisen lisäksi toimintatapojen ja hyvien käytäntöjen kehittäminen.

Uhripoliittinen toimikunta painottaa uhrille kohdennettavaa ja viranomaisen välistä viestintää, uhrien ohjaamista tarpeenmukaisesti tukipalveluihin, sensitiivistä kohtelua sekä uhrin suojelua. Uhrien erityistarpeisiin tulee kiinnittää huomiota ja osaaminen varmistaa koulutuksella, ohjeilla ja moniammatillisella yhteistyöllä.

Toimikunnassa edustettuina olleiden järjestöjen mukaan iso osa uhreista jää edelleen tukipalveluiden ulkopuolelle niihin ohjaamista koskevasta poliisin omasta ohjeistuksesta huolimatta. Toimikunta pitääkin tärkeänä, että poliisien ja muiden rikoksen uhreja kohtaavien viranomaisten vastuuta ohjata uhrin tukipalveluihin vahvistettaisiin. Tällä hetkellä palveluihin ohjataan selkeästi eniten naisia, jotka ovat joutuneet lähisuhdeväkivallan ja seksuaalirikosten uhriksi.

Toimikunta ehdottaa loppuraportissaan, että uhridirektiivin tavoitteiden mukaisten uhrin oikeuksien turvaamiseksi tulisi perustaa poikkihallinnollinen työryhmä, joka toimisi oikeusministeriön johdolla ja jossa olisivat edustettuina muut keskeiset ministeriöt hallinnonaloinen sekä keskeiset järjestöt. Työryhmän tehtävänä olisi mm. luonnostella suositukset hyvistä käytännöistä ja koulutuksesta. Valmistelutyö työryhmän asettamiseksi on oikeusministeriössä jo aloitettu.

Uhridirektiivi edellyttää, että jäsenvaltioilla on käytössään keinoja arvioida sitä, minkälaisia erityistoimenpiteitä uhrin suojelemiseksi asiaa esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä käsiteltäessä mahdollisesti tarvitaan. Suomessa tämä edellyttää uudentyyppisen suojelutarpeen arviointimenetelmän kehittämistä. Tähän kehittämistyöhön toimikunta on esittänyt sisäministeriön vastuulle omaa työryhmää. ■

Oikeusministeriön johdolla toimineessa uhripoliittisessa toimikunnassa olivat oikeusministeriön lisäksi edustettuina sisäministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, valtiovarainministeriö, Kuntaliitto, Raha-automaattiyhdistys, Rikosuhripäivystys, Ensi- ja turvakotien liitto ry, Tukinainen ry sekä Monika-Naiset liitto ry. Työskentelynsä aikana toimikunta kuuli laajasti uhrin aseman kehittämisessä mukana olevia sekä uhrin auttamiseksi toimivia tahoja. Kirjoittavat toimivat toimikunnan sihteereinä.

Nettivihje Suomessa

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten torjuntaa verkossa

Kuvilla alkaa olla yhä keskeisempi merkitys verkon sosiaalisessa maailmassa. Yhä kiihtyvä digitalisaatio on lisännyt verkkoon ladattavan kuvamateriaalin määrää ja käyttöä. Esimerkiksi lasten ja nuorten itse webkameralla, älypuhelimilla tai muilla mobiililaitteilla kuvaamien videoiden ja muun kuvamateriaalin määrä on kasvanut räjähdysmäisesti (HS 29.11.2014). Erityistä huolta on herättänyt nuorten itse kuvaamien seksuaalissävyytteisten videoiden ja muun kuvamateriaalin lisääntyminen ja tämänkaltaisen aineiston hallitsematon leviäminen epäasialliseen tai rikolliseen käyttöön.

Verkkorikollisuuden on ennustettu kasvavan voimakkaasti tulevaisuudessa. Yleisten arvioiden mukaan digitaalisen median käyttö alkaa olla lähes aina jollain tavalla mukana lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. Lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvää kuvamateriaalia jaetaan ja levitetään internetin välityksellä ja myös lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä toiminta ja ns. grooming on arvioiden mukaan lisääntynyt (Europe-

an Online Grooming Project, Final Report, 2012).

Tehokas ja onnistunut rikoksantorjunta edellyttää toiminnan kohdentamista sinne, missä rikokset ovat tilastollisesti lisääntyneet. Lasten seksuaalisen hyväksikäytön osalta tämä tarkoittaa sitä, että kyberturvallisuuden kehittämisessä ja rikosten ennaltaehkäisyssä on tärkeää huomioida lapset ja nuoret.

TIEDON KERÄÄMINEN LASTEN SEKSUAALISESTA HYVÄKSIKÄYTÖSTÄ

Pelastakaa Lapset ry. toteuttaa laajasti lasten suojelua digitaalisessa mediassa. Koulutuksen ja mediakasvatuksen kautta se lisää lasten ja nuorten sekä lasten parissa työskentelevien ammattilaisten tietoisuutta turvallisesta toiminnasta verkkoympäristöissä. Järjestö myös ylläpitää nettivihjepalvelua, jonka tavoitteena on nopeuttaa ja edistää lapsiin kohdistuvan laittoman seksuaalisen kuvamateriaalin poistumista verkosta. Uusi toimintamuoto on ennalta ehkäisevä oma-apu verkkosivusto, **otanvastuun.fi**, henkilöille, jotka tuntevat seksuaalista kiinnostusta lapsiin ja laittomiin lasten kuviin.

Suomen Nettivihje (Finnish Hotline) on osa kansainvälistä INHOPE-verkosta, joka koordinoi yli 50 vihjepalveluyksikköä 45 maassa. Maailmanlaajuisen verkoston vihjepalveluissa työskentelee yhteensä noin 170 kuvamateriaalin analyysoijaa.

Vihjeysiköt ovat verkossa toimivia palveluita, joille kuka tahansa netinkäyttäjä voi ilmoittaa lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvästä kuvamateriaalista tai toiminnasta verkossa. Ilmoituksen eli vihjeen voi lähettää nimettömästi ja pelkästään epäily kuvan tai toiminnan laittomuudesta riittää. Nettivihje ei ole viranomaistaho, minkä on arvioitu madaltavan kynnystä välittää tietoa laittomasta kuvamateriaalista tai toiminnasta.

Nettivihjetyöhön kuuluu päivittäinen kansalaisilta tulleiden vihjeiden arviointi, luokittelu ja analysointi uusinta teknologiaa ja kansainväliset kriteerit täyttävää järjestelmää hyödyntäen. Vihjeitä käsittelevät ainoastaan tehtävään erityiskoulutuksen saaneet analyysoijat. Käsitelystä noudatetaan tarkasti Suomen lainsäädäntöä ja vihjetyötä ohjaavat myös INHOPE-verkoston periaatteet

ja sovitut työskentelykäytännöt.

Suomen Nettivihje välittää tiedon kaikesta laittomaksi arvioidusta aineistosta ja toiminnasta Keskusrikospoliisille mahdollisia toimenpiteitä varten. Suomeen liittyvien laittomaksi arvioitujen vihjeiden osalta on oma nopeutettu prosessinsa. Yhteistyö poliisin kanssa on jatkunut jo 13 vuotta ja tiedon välitys on vakiintunut toimivaksi ja tehokkaaksi käytännöksi.

Tieto laittomaksi epäiltyä aineistosta välittyy uuden IC CAM -järjestelmän kautta myös kansainväliseen verkostoon. Tämä mahdollistaa kyseisen maan jatkotoimenpiteet materiaalin nopeaksi poistamiseksi. Uusimpien tilastojen mukaan Hotline-verkoston analyysoijat prosessoivat yli miljoona vihjettä vuonna 2014. Vihjeistä, jotka sisälsivät laitonta lapsiin kohdistuvaa seksuaalista materiaalia, välittyi aina tieto viranomaisille. Vuonna 2014 viranomaisille välitettiin noin 90 000 todistetusti laitonta lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvää kuva- tai videomateriaalia ja tiiviin yhteistyön ansiosta näistä kuvista noin 90 prosenttia poistui internetistä keskimäärin kol-

Verkon kautta toteutettaviin seksuaalirikoksiin liittyy useita lainsäädännöllisiä, lastensuojelullisia ja rikostorjunnallisia haasteita, jotka on tärkeää huomioida.

messä päivässä. (INHOPE, Annual Report, 2014)

RIKOKSENTORJUNTA UHRIDIREKTIIVIA TOTEUTTAEN

Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö verkossa on yhä kasvava rikollisuuden muoto, jonka torjunnassa laaja kansallinen ja kansainvälinen yhteistyö

(järjestöt, viranomaiset, palveluntarjoajat) on yleisesti arvioitu tehokkaimmaksi rikoksentorjunnan keinoksi. EU:n direktiivi (2011/93/EU) lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta velvoittaa jäsenmaita torjumaan lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia

ja vahvistamaan rikosten uhrin suojelua ja auttamista. Lisäksi direktiivissä määritellään erityissäännöksiä koskien esimerkiksi internetin lapsipornografiaa.

Nettivihje-toiminta on vahvasti ennaltaehkäisevää ja vähentää sekä laittoman materiaalin levittämistä että sen lataamista ja käyttöä. Lapsuudessa tapahtunut seksuaalinen hyväksikäyttö lisää riskiä joutua seksuaalirikoksen uhriksi myös myöhemmin nuoruudessa ja aikuisuudessa. Vaikka lapsuuden seksuaalinen hyväksikäyttö ei yksinään ennusta toistuvuutta, riski uhriksi joutumisen toistumiseen myöhemmin elämässä on merkittävä. Nettivihjeen toiminta on äärimmäisen tärkeää erityisesti toistuvan uhriutumisen ennalta ehkäisemiseksi.

AKTIIVINEN VAIKUTTAMISTYÖ OSANA RIKOKSENTORJUNTA

Verkon kautta toteutettaviin seksuaalirikoksiin liittyy useita lainsäädännöllisiä, lastensuojelullisia ja rikostorjunnallisia haasteita, jotka on tärkeää huomioida. Nettivihjeen yli kymmenen vuoden aktiivinen ja laadukas koulutus- ja valistustyö sekä viranomaisyhteistyö ja siihen liittyvä nopea tiedonvälitys ovat edistäneet ja tehostaneet lapsiin verkossa tapahtuvien seksuaalirikosten ennaltaehkäisyä ja torjuntaa. Laittoman lapsiin liittyvän seksuaalisen aineiston mahdollisimman nopea poistuminen verkosta

vähentää välittömästi myös kuvien käyttöä, globaalia kierrätystä, levittämistä ja lataamista tietokoneelle omaan käyttöön.

Lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjunta verkossa on erittäin haasteellista. Rikoksentorjuntaan tarvitaan monialaista toimintaa, alkaen yksittäisen henkilön kansalaisaktiivisuudesta jatkuen laajempaan kansainväliseen viranomaistoimintaan. Nettivihjeeseen saapuneiden viihjeiden määrä perustuu täysin kansalaisten aktiivisuuteen ja toimintaan tilanteissa, joissa heillä herää epäily mahdollisesta lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvästä aineistosta tai toiminnasta verkossa. Pelastakaa Lapset ry:n nettivihjepalvelu on erinomainen esimerkki yksilötoiselta käynnistyvästä rikoksentorjunnasta, joka jatkuu katkeamattomana maan rajat ylittävään kansainväliseen viranomaisyhteistyöhön. ■

Pelastakaa Lapset ry:n Nettivihjettyötä tukevat EU ja Ray.

Kirjoittaja työskentelee asiantuntijana Pelastakaa Lapset ry:n Lapset ja digitaalinen media -yksikössä.

NÄIN LASTEN SEKSUAALISEEN HYVÄKSIKÄYTTÖÖN LIITTYVÄ VIHJE KÄSITELLÄÄN

Oho, tämä taitaa loukata lapsen oikeuksia.

Netti vihje

Vihje vastaanotettu. Vihje käsitellään.

Aineisto arvioidaan laittomaksi

Aineisto välitetään Keskusrikospoliisille ja kansainväliselle INHOPE-verkostolle

Asia käsitellään siinä maassa, missä aineisto sijaitsee.

Palveluntarjoaja ja poliisi tekevät tarvittavat toimenpiteet.

Vuonna 2014 laittomista kuvista noin 90 % poistui internetistä keskimäärin kolmen päivän sisällä.

JOKAINEN VIHJE ON TÄRKEÄ.
ILMOITA LAPSEEN LIITTYVÄSTÄ SEKSUAALISESTA TOIMINNASTA JA MATERIAALISTA.

WWW.NETTIVIHJE.FI

KUVA: PELASTAKAA LAPSET RY

Sovittelulaki antaa tilaa konfliktin ulkopuoliselle vallankäytölle

Rikos- ja riita-asioiden sovittelua pidetään tuomioistuinkäsittelyä pehmeämpänä menettelynä, jossa osapuolet saavat sopia konfliktinsa haluamallaan tavalla. Taustalla on ajatus restoratiivisesta oikeudesta, jossa konfliktia käsitellään osapuolten ehdoilla ja pyritään korjaamaan konfliktista aiheutunut vahinko sekä vastuuttamaan tekijää. Australialainen kriminologi **John Braithwaite** pitää restoratiivisen oikeuden tärkeänä osana sen kykyä edistää yksilön vapautta ulkoiselta dominoinnilta. Sovittelu ei kuitenkaan ole vailla ulkopuolista vallankäyttöä, joka on institutionalisoitu sovittelulaissa.

Restoratiivisista lähtökohdistaan huolimatta sovittelulaki oikeuttaa samalla sovittelijoiden ja sovittelutoimistojen vallankäytön. Sen yhtenä muotona on, että sovittelutoimisto toimii sovittelun portinvartijana soveltuvuusarvioinnin kautta (3§ ja 15§). Selkeitä kriteereitä tälle ei anneta, vaan sovittelutoimistossa on huomioitava ”rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena”; riita-asioissa puolestaan arvioidaan tarkoituksenmukaisuutta. Nämä kriteerit jättävät paljon valtaa sovittelutoimistolle.

Osaltaan tästä kertoo sovitteluun tuleiden juttujen käynnistymisprosentti, joka Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan vaihteli 64 ja 83 prosentin välillä eri puolilla Suomea vuonna 2013. Vaihtelua voivat selittää sovittelutoimistojen erilaiset soveltuvuusarvioinnin kriteerit. Tämä altistaa osapuolet toimintamalleille, joissa asia voidaan todeta sovitteluun sopivaksi tai sopimattomaksi hyvin väljin, subjektiivisin perustein.

Myös viranomaisilla on paljon harkintavaltaa, kun määritellään sovittelun sovellusala käytännössä. Sovittelulain valmistelussa asiaa lähestyttiin pitkälti oikeusjärjestelmän näkökulmasta. Sovittelusta pyrittiin luomaan oikeusjärjestelmää täydentävä tekijä, joka toimii vaihtoehtoisena ratkaisumallina lähinnä asianomistajarikoksissa. Virallisen kontrollijärjestelmän osana toimimisesta kertoo osaltaan lainsäätäjien ja asiantuntijoiden halu painottaa vapaaehtoisten sovittelijoiden koulutusta ja ammattitaitoa, mikä voi viedä kohti sovittelun ammattimaistumista. Tämä on toki siinä mielessä perusteltua, että esimerkiksi lähisuhdeväkivallan erityispiirteiden huomioon ottaminen vaatii osaamista.

Tällä tavoin sovittelu kuitenkin menettää osan sen ytimessä olevasta maallikkotoiminnasta, jolloin vaarana on konfliktin kaappaaminen asianosaisilta, ellei heitä muisteta pitää prosessin keskiössä. **Nils Christie** puhuu tässä yhteydessä ”vallan ansasta”, jota ei hänen mukaansa voida välttää, mikäli sovittelijoita koulutetaan.

Se, miten jutut ohjautuvat sovitteluun, kertoo osaltaan siitä, miten sovittelu jäsentyy osaksi virallista kontrollikoneistoa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan jopa 96 % sovittelutapauksista tulee joko poliisin tai syyttäjän kautta. Tällöin sovitteluun tulevat asiat käyvät käytännössä läpi kaksi soveltuvuusarviointia; ensin sen tekee aloitteen tehnyt viranomainen ja sen jälkeen sovittelutoimisto. Määrittelyvalta on suurimmillaan lähisuhdeväkivallan kohdalla, jossa osapuolet eivät itse voi tehdä sovittelualoitetta lainkaan vaan sen täytyy tulla poliisilta tai syyttäjältä. Valtaa käyttää myös sovittelija, joka voi katsoa asian olevan sovitteluun kelpaamaton erillis- tai yhteistapaamisten perusteella. Varsinaisen päätöksen tekee sovittelutoimisto pitkälti sovittelijan antaman informaation pohjalta.

Toisinaan konfliktin osapuolet ja konflikti itsessään joutuvat siis ulkopuolisen

Nykymuotoinen sovittelu luo oikeusjärjestelmään yhden asianosaislähtöisen keinon lisää, mutta samalla myös yhden kontrollitahon lisää.

tahon arvioitavaksi jopa kolme kertaa, jolloin voidaan puhua jo varsin vahvasta säätelystä sovitteluun soveltuvien asioiden suhteen. Tavoitteena on kontrolloida osapuolten välistä vallankäyttöä ja varmistaa heidän vapaaehtoisuutensa sekä kykynsä ymmärtää sovittelun tarkoitus ja siinä tehtävien ratkaisujen merkitys, mutta tullaanko samalla luoneeksi järjestelmä, joka ei anna osapuolille tarpeeksi tilaa määrittää omaa konfliktiaan?

Sovittelu voi toimia myös kontrollia laajentavana menettelynä. Alle 15-vuotiaiden tilanne on selkein, koska he eivät ole rikosoikeudellisessa vastuussa, mutta voivat silti päätyä sovitteluun. Heille sovittelu on tavallaan siviilioikeuden vaihtoehto, mutta luultavasti valtaosa sovitteluun tulevista alle 15-vuotiaiden tekemistä rikoksista kuten vahingon- teoista tai väkivallasta ei koskaan johdaisi oikeuskäsittelyyn. **Juhani Ala-Kurikan** oman kokemuksen mukaan tämän lisäksi sovitteluun lähetetään myös muita asioita, jotka eivät muutoin johtaisi minkäänlaiseen viranomaiskäsittelyyn. Näitä ovat erityisesti kunnianloukkaukset ja muut lievähköt rikokset, jotka poliisi katsoo vähäisiksi sekä teot, jotka eivät välttämättä ole rikoksia tai rikos on jo vanhentunut. Vaikka sovittelu on vapaaehtoista, luovat viranomaisilta tulleet aloitteet painetta sovitteluun etenkin epäillyille, koska sovittelusta kieltäytyminen palauttaa asian aloitteen tehneelle viranomaiselle.

Tällaisten asioiden ohjautuminen sovitteluun on sinänsä hyödyllistä, koska näin voidaan mahdollistaa konfliktin rakentava käsittely ja välttää sen eskaloituminen, mutta samalla laajennetaan sosiaalisen kontrollin piiriä. Tällöin on pidettävä erityistä huolta siitä, että sovittelussa noudatetaan restoratiivisia periaatteita ja vältetään stigmatisoivaa

kontrollia, jossa on sekä teoreettisia että empiirisiä ongelmia: se rikkoo yksilön vapautta ja luo kasvualustan vastarinnan alakulttuureille Braithwaiten termistöä käyttäksemme.

Sovitteluun liittyvät yhteiskunnallisen vallankäytön elementit eivät kuitenkaan pääty tähän. Hallituksen esityksessä (93/2005) otettiin kantaa tukihenkilöiden käyttöön ja todettiin sen olevan pääsääntöisesti mahdollista. Samalla kuitenkin lisättiin, että tukihenkilön käytön voi estää, mikäli sen katsotaan "vaarantavan sovittelun häiriötöntä kulkua", mikä korostaa sovittelijan asiantuntijaroolia konfliktia käsiteltäessä. Samaa roolia ja valtaa sovittelijalle annetaan, kun todetaan, että "sovittelija voisi myös esitellä osapuolille erilaisia vaihtoehtoisia malleja ongelmakysymysten ratkaisemiseksi". On kuitenkin tärkeää, että sovittelijan rooli säilyy fasilitatiivisena eikä evaluaatiivisena, jotta osapuolten oma ääni on sovittelussa kaiken perustana ja että he kokevat ratkaisut omikseen.

Vallan siirrosta asianosaisilta viranomaisille on hyvänä esimerkkinä hallituksen esityksen kohta "(sovittelun) lopputulos jää usein sovittelualoitteen tehneen poliisi- tai syyttäjäviranomaisen arvioitavaksi". Lause on mielenkiintoisessa ristiriidassa sen kanssa, että samalla sivulla mainitaan myös että "sovittelijan tulisi auttaa osapuolia löytämään keskenään heitä tyydyttävät ratkaisut asiassa". Asiaa käsitellään siis konfliktina, jossa päätäntävalta on osapuolilla, mutta toisaalta lopputulosta arvioi jokin ulkopuolinen taho, jolla ei ole konfliktista täyttä kuvaa. Tällöin osapuolten harkinta jätetään sivuun ja alistetaan ulkopuoliselle vallankäytölle. Sovittelutoimiston osalta vallankäyttöä on kontrolloitu siten, että osapuolella on oikeus hakea muutosta sovittelutoimiston päätöksiin, jotka koskevat jutun ottamista sovittel-

tavaksi, tukihenkilön pääsyä sovitteluun tai sovittelun keskeyttämistä (23§), mutta päätöksestä valittaminen on ongelmallista, koska selkeitä kriteereitä päätöksenteolle ei ole asetettu.

On olennainen osa restoratiivista prosessia, että siinä ei tarvitse käyttää teknistä ja oikeudellista kieltä. Sovittelu on kuitenkin osa rikosoikeusjärjestelmää, joten kokonaan tällaisen kielenkäytön välttäminen ei ole mahdollista, koska asianosaisten täytyy tietää asemansa prosessissa ja ottaa sovittelusopimuksessa kantaa rangaistusvaatimuksiin. Tämä alleviivaa sovittelun roolia oikeusjärjestelmän täydentäjänä ja ohjaa osapuolet käyttämään ennalta määriteltyä oikeudellista kieltä sopimusta tehdessä. Sopimuksella on paitsi käytännöllinen myös symbolinen funktio sovinnon merkinä, eikä tämä symboli välttämättä ole osapuolten näköinen.

Kuvailemamme sovittelun ongelmat eivät kuitenkaan ole vain lakisäätteisiä vaan myös toimijoiden itsensä rakentamia. Sovittelussa voitaisiin myös nykyisen lainsäädännön puitteissa käyttää enemmän tukihenkilöitä, ja siten saada yhteisöä mukaan, sekä pyrkiä palauttamaan konfliktia entistä enemmän osapuolten omaisuudeksi. Suomalainen sovittelu on kuitenkin niin lähellä oikeusjärjestelmää, että se on irtautunut varsin kauas radikaaleista lähtökohdistaan. Nykymuotoinen sovittelu luo oikeusjärjestelmään yhden asianosaislähtöisen keinon lisää, mutta samalla myös yhden kontrollitahon lisää. Sovittelutoiminnan kehittäminen ja valvonta vaativatkin tasapainottelua maallikkotoiminnan ja ammattimaisuuden sekä sosiaalisen kontrollin ja konfliktin palauttamisen välillä. ■

VTM Juhani Ala-Kurikka työskentelee sovittelun ohjaajana Länsi-Uudenmaan sovittelutoimistossa ja OTT Henrik Elonheimo on restoratiivisen oikeuden dosentti Turun yliopistossa.

Kirjoittaja on yliopettaja Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa.

Konnakriminologian klassikko

Noin 15 vuoden ajan kriminologisen keskustelun piirissä on ollut esillä koulukunta ja näkökulma, jota voidaan leikillisesti suomeksi kutsua ”konnakriminologiaksi” (convict criminology, CC). Se on vapaamuotoisesti organisoitunut ryhmä kriminologeja, joilla itsellään on tuomioita ja vankilataustaa ja jotka myöhemmin ovat suorittaneet akateemisia tutkintoja ja jopa edenneet professoreiksi.¹

Tunnetuin tällainen kriminologi lienee **John Irwin**, joka 1950-luvulla suoritti viiden vuoden vankilatuomion Soledadin vankilassa aseellisesta ryöstöstä (kirjoja: *The Felon*, *Prisons in Turmoil*, *The Jail* ja *Lifers*). Irwin opetti San Franciscon State Universityssä 27 vuoden ajan. Muita merkittäviä nimiä ovat mm. **Richard McCleary**, **Stephen Richards** ja **Greg Newbold**. CC-ryhmän kasvuun vaikutti ilmeisesti myös Yhdysvaltojen ”sota huumeita vastaan”, koska sen kautta vankiloihin tuli paljon keskiluokkaisen taustan omaavia henkilöitä, joilla oli paremmat mahdollisuudet tuomion jälkeen jatkaa akateemisella uralla. Useimmat ryhmän jäsenet onkin tuomittu huumerikoksista.

Ryhmän työssä korostuu kriittinen näkökulma rikosoikeus- ja vankilajärjestelmään. Samalla se painottaa laadullisen tutkimuksen ja etnografisen näkökulman

tärkeyttä kriminologisessa tutkimuksessa. CC:n mukaan ylemmän keskiluokan taustan omaavan akateemisen tutkijan on usein mahdotonta tavoittaa ja käsitteellistää vankilamaailmaa ja siihen liittyviä ilmiöitä. Samalla he eivät kiistä oman subjektiivisuutensa riskiä. Tutkimuksen lisäksi CC-ryhmä toimii mentorina, järjestää akateemisia opintojaksoja ja toimii vaikuttajaryhmänä.

Kriminologian varhaisempikin historia tuntee konnakriminologeja. Ehkä tunnetuin sellainen oli **Frank Tannenbaum** (1893–1969).² Tannenbaum oli koulutukseltaan lähinnä historioitsija ja kriminologiassa hänet tunnetaan eräänlaisena leimautumisteorian ”isoisänä”. Tannenbaum liittyi yli 100 vuotta sitten Yhdysvalloissa anarkistis-sosialistisiin piireihin (mm. *International Workers of the World*,

IWW) ja johti työttömien miesten mielenosoitusta erääseen kirkkoon vaatien suojaa ja leipää. Tannenbaum pidätettiin ja huolimatta ensikertalaisuudestaan, hän sai vuoden ehdottoman vankilatuomion. Vankila-aikanaan hän oli todistamassa merkittäviä vankilakapinoita.

Vankilan jälkeen Tannenbaum tutustui edistykselliseen vankilauudistajaan **Thomas Mott Osbornen**, ryhtyi kirjoittamaan kokemuksistaan ja aloitti akateemiset opinnot. Mm. *Atlantic Monthly*-lehteen 1920-luvulla kirjoittamissaan artikkeleissa hän kritisoi ankarasti vankilalolosuhteita. Tannenbaum arvioi, että ”julmuus on aina ollut tunnusomaista vankilahallinnolle”. Hänen mukaansa ”meillä on todisteita tästä bruttaalisuudesta läpi koko kirjoitetun historian ja tämä pitää sisällään kaikki kansakunnat, joilla on kirjoitettua historiaa”. Tannenbaumin omassa vankilassa vangit eivät

saaneet pitää sellissään kynää eivätkä kirjoituspaperia. Myös vanhaan Auburn-järjestelmään kuuluva hiljaisuussääntö oli edelleen voimassa. Vankilaan liittyvä yksinäisyys ja eristäminen johtivat Tannenbaumin mukaan vihan kierteeseen, joka taas lisäsi eristämistä ja julmuutta.

Kesällä 1920 Tannenbaum kävi tutustumassa noin 70 vankilaan eri puolilla maata. Hän pyrki löytämään mallivankilan, josta kyseinen osavaltio voisi olla ylpeä. Sellaista ei löytynyt. Amerikkalaisen perinteen mukaisesti suuri osa vangeista oli täysin toimeettomina selleissään tai yhteistilassa. Hän myös ihmetteli miten joillakin vanhemmilla selliosastoilla oli vielä ns. paljusellit käytössä (tarpeet tehdään ämpäriin, vrt. Suomi 2015!). Tannenbaum katsoi, että useimmat vankilanjohtajat olivat epäpäteviä ja suositteli erityisen koulutuskeskuksen perustamista vankineuvostovirkamiesten kouluttamiseksi. Vuonna 1931 Amerikan vankilayhdistyksen kokouksessa Tannenbaum korosti, miten tuhannet ihmiset ovat tuhansia kertoja tuoneet esiin sen tosiseikan, että vankilatuomio tekee ihmisistä pahempia eikä parempia.

Vuonna 1943 Tannenbaumia pyydettiin kirjoittamaan esipuhe merkittävään kriminologiseen teokseen *New Horizons in Criminology*. Siinä hän toisti ajatuksensa (Barnes & Teeters 1949, v):

Näissä oloissa ongelmamme ei nouse mahdollisista rikollisuuden poistamisesta – etsimisestä, vaan tarpeesta löytää joitain mahdollisia keinoja sen vähentämiseksi ja sellaisten yksilöiden toimintatapojen muokkaamiseksi, joista tulee rikoksentehtäjiä. Olemme epäonnistuneet näissä molemmissa. Rangaistusmenetelmämme, kuten usein on osoitettu, eivät vähennä tehtyjä rikoksia eivätkä paranna vangittujen elämäntapaa. Uusiminen on silmiinpistävä, erityisesti niiden kohdalla, jotka piti ”parantaa” ensimmäisen vankeuden avulla. Vankila ei ole parannuslaitos (reformatory) ja parannuslaitoksemme ovat pohjimmiltaan vankiloita huolimatta nimestään.³

Jo Tannenbaumin varhaisissa teksteissä voidaan nähdä viitteitä kehittyvästä leimautumisteoriasta. Vuonna 1925 hän kirjoitti tämän ilmenemisestä: ”Älä leiki

Billyn kanssa. Billy on paha poika. Hän on ollut nuorisovankilassa”. Tannenbaumin kriminologisenä pääteoksena voidaan pitää vuonna 1938 ilmestynyttä *Crime and the Community* -teosta. Siinä hän toi esiin ajatuksen, miten valtiollisen kontrollin interventiot ovat kriminogeenisiä, koska ”ne dramatisoivat pahuuden”. Vain osa rikoksia tekevästä lapsista jää kiinni. Tämä kiinnijääminen ei ole vailla seurauksia. Lapsi tulee valituksi erityisen hoidon kohteeksi. Maailma muuttuu kokonaan, ihmiset reagoivat häneen uudella tavalla. Hänet tehdään tietoiseksi siitä, että hän erilainen ihmisolento ja hän alkaa myös itse pohtia identiteettiään. Tannenbaum kirjoitti:

Ensimmäinen ”pahuuden” dramatisointi, joka erottaa lapsen ryhmästään erikoistunutta hoitoa varten näyttölee suurempaa roolia rikollisen tuottamisessa kuin mahdollisesti mikään muu kokemus... Hänet varustetaan merkillä... Henkilöstä tulee sellainen, minkälaiseksi hänet kuvataan.

Myöhemmin psykologian ja kriminologian piirissä ryhdyttiin puhumaan ”itseään toteuttavista ennusteista”.⁴

Myöhempi leimautumisteoreettinen suuntaus sai voimakkaitakin muotoja, mm. **Michel Foucaultin** tuotannon kautta. **Janne Kivivuori** (2001) on kutsunut vuoden 1975 jälkeistä aikaa kontrollifikaation ajaksi. Tällöin on ylenmääräisesti uskottu virallisen sosiaalisen kontrollin voimaan ja siihen, miten se ja vain se tuottaa rikollisen ihmisen. Sivuun ovat jääneet niin yksilölliset käyttäytymiserot kuin epävirallinen sosiaalinen kontrollikin (esim. vankiyhteisön vaikutus). Sosiaalityön ja kriminaalihuollon piirissä vaikutti jonkin verran 1960-luvun lopulta lähtien ns. radikaali non-interventionismi. Yksinkertaistaen siinä lähdettiin ajatuksesta, jonka mukaan rikoksia tekevä nuoren elämään ei tule valtiollisin toimin puuttua lainkaan, koska nuo toimet vain johtavat leimautumiseen ja rikolliseen uraan. Pahimmillaan tämä saattoi merkitä heitteillejättöä.

Maltillinen leimautumisteorian tunnistaminen lienee tarpeen. Leimautumista, leimautumista ja identiteetin uudelleenrakentamista tapahtuu. Tässä

mielessä Tannenbaumin pioneerityö oli arvokasta. Uudemman konnakinologian panos kriminologiseen tutkimukseen ja teorianmuodotukseen ei ole ollut vielä kovin mullistavaa. Lähestymistavan panos on painottunut vahvasti vankilamaailman etnografiseen kartoittamiseen ja siihen liittyen kriittisten näkökulmien esiintuomiseen. Mutta jo pelkästään nämäkin oikeuttavat lähestymistavan ja ryhmän olemassaolon. ■

LÄHTEITÄ:

Yeager, Matthew G.: *Frank Tannenbaum: The Making of a Convict Criminologist*. *The Prison Journal* 91 (2011):2, 177–197.

Jones, Richard S. ym.: *The First Dime: A Decade of Convict Criminology*. *The Prison Journal* 89 (2009):2, 151–171.

Ross, Jeffrey Ian & Richards, Stephen C.: *Convict Criminology*. Belmont: Wadsworth, 2003.

Tannenbaum, Frank: Foreword, teoksessa Barnes, Harry E. & Teeters, Negley K.: *New Horizons in Criminology*. New York: Prentice-Hall Inc., 1949.

Kivivuori, Janne: *Genet, Sartre, Foucault*. *Oikeus* 30 (2001):1, 4–15.

¹ Ryhmään kuuluu jäsen/jäseniä myös Suomesta.

² Myös norjalaista sosiologia ja rauhantutkijaa Johan Galtungia voidaan pitää konnakinologina. Kieltäytyttyään 1950-luvulla aseista Norjassa hän joutui vankilaan. Kokemuksiaan hyödyntäen hän kirjoitti vankilatutkimuksen klassikon (*Fengsels samfunnet*, 1959).

³ 1870-luvulta lähtien Yhdysvaltoihin perustettiin uudentyyppisiä vankiloita (reformatory) perinteisempien (penitentiary, katumuslaitos/kuritusluona) tilalle. Ne oli tarkoitettu nuorille tai ensikertalaisille vangeille ja niissä pyrittiin kuntoutukseen mm. ammatillisen koulutuksen avulla.

⁴ Käsite lienee lainattu sosiologi Robert Mertonilta, joka esitteli sen vuonna 1948. Mertonin mukaan tilanteen virheellinen määrittely herättää uutta käyttäytymistä, joka tekee alkuperäisestä virhemääritelmästä toden.

Rikksentorjunta- kilpailun aiheena kyberrikollisuus

Oikeusministeriö järjestää kansallisen rikksentorjuntakilpailun, jonka voittaja edustaa Suomea vuoden 2015 Euroopan rikksentorjuntakilpailussa. Teema on tänä vuonna kyberrikollisuuden eli tietoverkkoihin kohdistuvan tai niitä hyödyntävän rikollisuuden ehkäisy. Osin on kyse uudeltaisesta rikollisuudesta, mutta monilta osin perinteisestä rikollisuudesta, kuten petoksista ja kunnianloukkauksista, joiden tekoon tietoverkot ovat luoneet uusia mahdollisuuksia.

Kyberrikollisuuden torjuntaan kuuluvat esimerkiksi toimet, joilla pyritään estämään tai vähentämään:

- tietomurtoja, palvelunestohyökkäyksiä ja hakkerointia,
- tunnuslukujen kalastelua, petoksia ja maksukorttirikoksia verkossa sekä
- lasten seksuaalista hyväksikäyttöä, kiusaamista ja väkivaltaista radikalisoitumista internetin ja sosiaalisen median välityksellä.

Kilpailuehdotus voi liittyä johonkin mainituista teemoista tai jonkin muunlaisen verkkorikollisuuden ehkäisyyn.

Suomen kilpailun voittajan valitsee syyskuussa oikeusministeriön kokoama riippumaton raati. EU-kilpailun järjestää Euroopan rikksentorjuntaverkosto (EUCPN). Voittaja saa palkinnoksi 10 000 euroa ja kaksi muuta 5 000 euroa. Tulos julkistetaan joulukuussa Luxemburgin rikksentorjuntakonferenssissa. Suomen voittajahankkeen edustajalle maksetaan matkat tähän tilaisuuteen. Kilpailuun voi osallistua 27. elokuuta saakka.

Lisätietoa kilpailusta ja ilmoittautumislomake www.rikksentorjunta.fi

Rangaistuskäytännöt vaihtelevat suuresti Euroopassa

Suomen Kriminalistiyhdistys juhlisti 80. toimintavuottaan seminaarilla huhtikuussa Helsingissä. Yhdistyksen puheenjohtaja **Ville Hinkkanen** kertoi, että toiminnan juuret ovat 1930-luvulla järjestetyssä rikollisuuden vastustamisen teemaviikossa, joka oli reaktio rikollisuuden kasvuun. Keskusteluaiheet ovat pysyneet samoina: rikollisuus sosiaalisena ongelmana, haittojen vähentäminen ja kansalaisyhteiskunnan merkitys rikollisuuden vastaisessa taistelussa; tosin kuolemanrangaistuksesta ei enää keskustella.

Tilaisuuden pääpuhujana oli Euroopan kriminologiyhdistyksen (ESC) puheenjohtaja, professori **Frieder Dünkel** Greifswaldin yliopistosta Saksasta. Hän piti eurooppalaisen kriminaalipolitiikan positiivisimpana ilmiönä Venäjän vankilukujen laskua 2000-luvulla; vuonna 2000 vankeja oli yli 700 sataatuhatta asukasta kohden, nykyään 467. Vankien määrän vähentymiseen ovat vaikuttaneet useat tuomiot Euroopan ihmisoikeustuomioistuimesta. Venäjä on mm. aktiivisesti kehittänyt nuorisorikosoikeutta ja ottanut käyttöön uusia rangaistusmuotoja. Vieläkin isompi muutos suhteellisesti on tapahtunut Latviassa, jossa vankiluku on lähes puolittunut 2000-luvulla. Edelleen Itä-Euroopan vankiluvut ovat moninkertaisia lähteen verrattuna.

Dünkel otti esille, että vankiluvut ja tuomitsemisluvut eivät kulje käsi kädessä eivätkä runsaat tuomiot kerro ankarasta kriminaalipolitiikasta. Esimerkiksi Suomessa annetaan Euroopan huippumäärä tuomioita sataatuhatta asukasta kohden, mutta vankiluku on varsin pieni, Virossa tilanne on päinvastoin. Suomen tilannetta selittää merkittävästi liikenne rikoksista annetut sakkotuomiot; monissa maissa liikenne rikokset hoidetaan hallinnollises-

sa prosessissa. Lisäksi ehdottomien vankeusrangaistusten osuus ja se mistä rikoksista niitä tuomitaan vaihtelevat suuresti Euroopassa. Yksityiskohtana Dünkel kiinnitti huomiota, että Suomessa vain joka neljäs tuomitaan raiskauksesta ehdottomaan rangaistukseen, mikä on eurooppalaisittain melko poikkeuksellista.

ERI ONGELMAT, ERI RATKAISUT

Vankeudelle vaihtoehtoisten rangaistusten käyttö vaihtelee myös. Professori Dünkel kertoi, että Pohjoismaissa, Saksassa ja Englannissa sakkoja käytetään yleisesti, mutta Itä-Euroopassa melko vähän. Sakkovankiongelmia on erityisen paha Saksassa, Sveitsissä ja Hollannissa, kun taas monissa maissa keino ei ole käytössä ollenkaan. Saksassa on käynnistetty sakkovankien määrän vähentämiseksi kokeiluja, joissa käytetään vankeuden sijaan yhdyskuntapalvelua ja yhdistetään rangaistukseen päihdehoitoa. Kustannus-hyöty on ollut kokeiluissa huomattava. Useissa maissa yhdyskuntapalvelua käytetään enemmän kuin ehdotonta vankeutta; näin ei ole Suomessa.

Uusien seuraamusten suhteen Dünkel olisi varovainen. Tekninen kehitys on innostanut monia maita ottamaan käyttöön sähköistä valvontaa eri tarkoituksiin. Hän näkee sille sijaa vain vaarallisten vapautuneiden vankien valvonnassa. Sen sijaan hän suosittelee lämpimästi restoratiivisten menetelmien kehittämistä, joiden vaikuttavuus on tutkimusten mukaan hyvä.

Emeritusprofessorit **Per Ole Tråskman** ja **Raimo Lahti** kommentoivat Dünkelin esitystä ja kertoivat pohjoismaisen ja suomalaisen kriminaalipolitiikan vaiheita yhdistyksen toiminta-aikana. Esitykset herättivät vilkkaan keskustelun kriminaalipolitiikan näkymistä.

Vankilakierteeseen päädytään luultua harvemmin

Vankeusrangaistukset kasaantuvat samoille henkilöille ja vankilakierteeseen päädytään harvemmin kuin usein luullaan. Esimerkiksi lähes puolet ensimmäistä kertaa vapautuneista vangeista ei palaa koskaan vankilaan. Toisaalta keskimääräistä uusimislukua korottavat ne urautuneet vangit, joiden uusimisriski on jo lähtökohtaisesti korkea, osoittaa yhteiskuntatieteiden maisteri **Sasu Tynin** väitöstutkimus.

Tyni selvitti vankeusvankien uusintarikollisuutta, uusimisriskejä sekä vankeinhoidon vaikuttavuutta. Uusintarikollisuutta kartoitettiin vangeilla, jotka olivat vapautuneet vuosina 1993–2012. Tutkimuksen perusteella esimerkiksi vangeille suunnatut toimintaohjelmat eivät vähen-

täneet uusintarikollisuutta tilastollisesti merkittävästi. Tutkimuksessa kuitenkin korostetaan, että vangeille järjestettyjä toimenpiteitä tulee tarkastella uusintarikollisuuden lisäksi esimerkiksi vangin hyvinvoinnin ja terveydentilan, vangin läheisten tai vankilan laitosturvallisuuden näkökulmasta. Ohjelmat saattavat olla kustannustehokkaita, vaikka uusintarikollisuuden erot koe- ja kontrolliryhmän välillä eivät olisikaan tilastollisesti merkittäviä. Ohjelmien käyttöä kuntoutusmenetelmänä puoltaa jo se, jos edes yksi ryhmän vangeista ei syöllisty rikoksiin vapautumisensa jälkeen.

Vankeinhoidon ohjelmien vaikuttavuuden selvittäminen on hankalaa. Vankien uusintarikollisuuteen vaikuttavat

monet vangeista riippumattomat tekijät kuten lainsäädännön muutokset, poliisin resurssit ja rikosten selvitysaste, oikeusprosessien kesto sekä muutokset todellisen rikollisuuden tasossa.

Rikosseuraamuslaitos on joutunut sopeutumaan valtion säästöohjelmiin, joiden seurauksena vankitoimintojen osuus vankien kokonaisajankäytöstä on vähentynyt. Vastaavasti kuntien tiukka taloudellinen tilanne on vaikuttanut siihen, että vankien jatkokuntoutus ja rangaistusajakaisten ulkopuolisten sijoitusten tarjonta ovat vähentyneet.

Sasu Tyni: Vankeinhoidon vaikuttavuus. Onko kuntoutukselle tilastollisia perusteita? Akateeminen väitöskirja. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2015. www.rikosseuraamus.fi

EU:n uhridirektiivin täytäntöönpanosta ehdotus

Oikeusministeriön työryhmä on saanut valmiiksi ehdotuksensa EU:n ns. uhridirektiivin täytäntöön panemiseksi. Direktiivissä säädetään rikoksen uhrin oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista.

Työryhmän mukaan Suomen nykyinen lainsäädäntö täyttää jo pitkälti direktiivin vaatimukset. Täydennyksiä ja täsmennyksiä tarvittaisiin kuitenkin eräiltä osin. Muun muassa esitutkintaviranomaisten ilmoitusvelvollisuutta uhrin oikeuksista esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä laajennettaisiin. Esitutkintalakiin lisättäisiin myös velvollisuus ilmoittaa uhrille mahdollisuudesta saada tukea ja suojelua.

Säännöksiä rikoksesta tuomitun tai epäillyn vapautumisesta ilmoittamisesta tarkistettaisiin. Henkeen, terveyteen, vapautteen tai rauhaan kohdistuneen rikok-

sen tai seksuaalirikoksen uhrilla olisi halutessaan oikeus saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapautumisesta. Edellytyksenä tällöin olisi myös, että ilmoittaminen olisi rikoksen vakavuus huomioon ottaen perusteltua eikä ilmoittamisesta arvioitaisi aiheutuvan vaaraa vapautettavan hengelle tai terveydelle.

Uutta olisi, että esitutkintaviranomaisen tulisi tehdä uhrista yksilöllinen arviointi haavoittuvuuden tunnistamiseksi ja sen arvioimiseksi, mitä erityistoimenpiteitä tarvitaan hänen suojelemisekseen lisäkärsimykseltä, kun asiaa käsitellään esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä. Arvioinnissa olisi otettava huomioon etenkin asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja rikoksen laatu.

Lisäksi uhrin oikeutta asiakirjojen käännöksiin laajennettaisiin.

Vankiluku aleni

Vuonna 2014 päivittäinen keskivankiluku oli 3 097, missä laskua edellisvuoteen oli 78. Vankeusvankien päivittäinen keskimäärä laski 124 vangilla, tutkintavankien sen sijaan nousi 41 vangilla. Valvotussa koevapaudessa oli päivittäin keskimäärin 168 vankia.

Elinkautisvankien määrän 1990-luvulta alkanut kasvu on taittumassa. 2014 lopussa heitä oli 203. Ulkomaalaisvangeja oli 15,6 % kaikista vangeista. Päivittäinen keskimäärä oli 484 (464 v. 2013). Naisia kaikista vangeista oli 8 %.

Vapautuneiden vankeusvankien keskimääräinen laitosajaka oli 10,2 kuukautta (9,6 v. 2013) ja tutkintavankeuden keskipituus oli 3,8 kuukautta (3,5) ; sakon muun torangaistusta suoritettiin 16 päivää.

Myös yhdyskuntaseuraamuksia pantiin täytäntöön aikaisempaa vähemmän, yhteensä 4136. Rangaistusta suorittavien päivittäinen keskimäärä oli 3 137.

Yksityisen turvallisuusalan lakiuudistus hyväksyttiin

Yksityisen turvallisuusalan sääntelyn kokonaisuudistuksen päätavoitteena on ollut lainsäädännön selkeyttäminen. Eduskunta hyväksyi maaliskuussa uuden yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain, joka korvaa nykyisen samannimisen lain. Tämän myötä yksityistä turvallisuusalaa koskeva lainsäädäntö keskitetään yhteen lakiin. Laki käsittää vartioita, järjestyksenvalvoja ja turvasuojaajia koskevat säännökset, minkä vuoksi laki järjestyksenvalvoista ja muissa laeissa järjestyksenvalvojen asettamista koskevat säädökset kumotaan. Samalla säädetään myös muutoksista poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettuun lakiin sekä eräisiin muihin lakeihin.

Lainsäätäjät on lähtenyt asianmukaisesti parantamaan yksityiseen turvallisuusalaan liittyvän lainsäädännön rakennetta kumoamalla hajanaista sääntelyä ja keskittämällä säännöksiä yhteen lakiin. Sääntelyn määrän vähentämisellä voidaan parantaa eri toimijoiden säädösten sisältöjen ymmärtämistä. Ongelmana on, että lakiuudistuksessa ei kuitenkaan huomioida sääntelyssä kaikkia yksityisen turvallisuusalan toimenkuvia, kuten turvatarkastustoimintaa. Tätä voidaan pitää merkittävänä puutteena, koska yksityisen turvallisuusalan toimijat hoitavat vartiointiin ja järjestyksenvalvontaan liittyvien toimeksiantojen ohella turvatarkastusta useissa kohteissa

UUSI TURVALLISUUSALAN ELINKEINOLUPA

Lakiuudistuksen myötä nykyisestä vartioimisliikeluvasta luovutaan. Laissa säädetään turvallisuusalan elinkeinoluovasta, joka vastaa pääsääntöisesti nykyistä vartioimisliikelupasääntelyä. Uusi piirre elinkeinoluovassa on, että järjestyksenvalvontatoiminta tulee pääosin luvanvaraiseksi.

Luvanvaraista on ansiotarkoituksessa tapahtuva ja toimeksiantosopimukseen perustuva toiminta. Toimeksiantosopimukseen perustuva toiminta rajaa ns. omajärjestyksenvalvonnan luvanvaraisuusvaatimuksen ulkopuolelle samoin kuin omavartiointi on vartioimisliiketoiminnassa. Lisäksi luvanvaraisuuden ulkopuolelle jätetään kokoontumislain mukainen järjestyksenvalvonta eli jatkossakin erilaiset yhdistykset voivat hoitaa yleisötilaisuuksissa järjestyksenvalvontaa. Elinkeinoluovan laajentaminen ja luvanvaraisuuden yhdenmukaistaminen järjestyksenvalvontatoimintaan on perusteltua, koska järjestyksenvalvojalla on laajemmat toimivaltuudet kuin vartijalla. Yksityisen turvallisuusalan toimijat ovat myös esittäneet elinkeinoluovan laajentamista.

Hyväksymistä edellyttävä turvasuojaustoiminta eli sähköisten ja mekaanisten lukitusjärjestelmien, murtohälytysjärjestelmien ja kulunvalvontajärjestelmien asentaminen, korjaaminen tai muuttaminen tulee myös elinkeinoluovan alaisuuteen. Elinkeinolupa haetaan Poliisihallitukselta.

Turvallisuusalan elinkeinoluovanhaltijoilla tulee olla palveluksessaan vastaava hoitaja, joka vastaa siitä, että toiminta on yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain mukaisesta. Vastaavan hoitajan tulee olla suorittanut turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinto kokonaisuudessaan. Uudistetussa laissa on kuitenkin tästä siirtymäsäännös. Poikkeuksena pienten alle viisi henkilöä työllistävien turvasuojausyritysten vastaavat hoitajat vapautetaan koulutusveloitteesta. Heillä tulee olla kuitenkin vähintään kolmen vuoden alan työkokemus.

VARTIJAN JA JÄRJESTYKSENVALVOJAN TOIMIVALTUUDET

Vartijan toimivaltuuksiin on tehty useita uudistuksia. Vartijan poistamisoikeus ei

ole enää sidottu toimeksiantajan edustajan antamaan tuloksettomaan poistumiskehotukseen. Lisäksi vartijalle tulee oikeus estää henkilön pääsy vartioimisalueelle. Vartijan kiinniotto-oikeutta myös uudistetaan siten, että jos kiinniotettua ei voida kohtuullisessa ajassa luovuttaa poliisille, vartija voi vapauttaa kiinniotetun viipymättä poliisimiehen ja tämän omalla suostumuksella. Tämä on mahdollista, jos rikoksesta voi seurata vain sakkoa ja jos kiinniotetun henkilöllisyys on tunnettu tai kiinniotettu suostuu esittämään vartijalle henkilöllisyytensä selvittämiseksi tarpeelliset tiedot. Tällaisissa tilanteissa poliisi esittää henkilölle rangaistusmääräysvaatimuksen jälkikäteen.

Järjestyksenvalvojan toimivaltuudet on pidetty pääsääntöisesti ennallaan, mutta joitakin muutoksia on. Järjestyksenvalvojan velvollisuudesta estää henkilön pääsy toimialueelleen tietyissä tapauksissa luovutaan. Järjestyksenvalvojalla on oikeus estää henkilön pääsy toimialueelle, mutta ei velvollisuutta siihen. Poistamisperusteita osin täsmennetään. Järjestyksenvalvojalle tulee oikeus poistaa toimialueeltaan siellä ilmeisen oikeudettomasti oleskeleva henkilö. Järjestyksenvalvojan säilöissäpito-oikeutta rajoitetaan vain yleisötilaisuuksiin ja matkustaja-aluksille. Uutena toimivaltuutena järjestyksenvalvojalle tulee vastaava oikeus kuin vartijalle rikoksesta epäillyn kiinniottamiseen, joka vastaa pakkokeinon yleistä kiinniotto-oikeussäännöstä. Järjestyksenvalvojan voimakeinojen käytösäännös muutetaan vastaamaan vartijaa koskevaa sääntelyä.

Järjestyksenvalvojan toimivaltuuksien uudistaminen selkeyttää nykyisääntelyä. Lisäksi toimivaltuudet ovat nyt entistä lähempänä vartijan toimivaltuuksia. Järjestyksenvalvojen käyttöala laajentuu

yliopistoihin ja ammattikorkeakouluihin sekä yksityisiin tilaisuuksiin. Ongelmana on edelleen se, että eri toimialueille on erilaisia järjestyksenvalvoja, joiden toimivaltuudet eivät myöskään ole yhdenmukaiset. Tämän takia tehtävänimikkeiden yhdistäminen lakiuudistuksen yhteydessä olisi ollut suositeltavaa.

Toimenkuvien yhdistämistä puoltaisi myös se, että siten olisi mahdollista kehittää laaja-alaisesti yksityisen alan koulutusjärjestelmää. Sisäministeriössä on valmisteltu tarkentavia asetuksia, jotka ovat olleet lausuntokierroksella. Asetusluonnoksissa on esitetty mm. vartijan koulutuksen pidentämistä 120 opetustuntiin ja järjestyksenvalvojan koulutusta 40 opetustuntiin. Lakiuudistuksen myötä pitää myös uudistaa turvallisuusalan tutkimukseen johtavien koulutuksien perusteita, koska niitä on uudistettu ja päivitetty melko hitaalla tahdilla verrattuna toimialan kehittämiseen.

Lakiuudistuksessa ei ole huomioitu yksityisen turvallisuusalan toimijoiden rikosoikeudellista virkavastuuta tai suoja, vaikka niihin liittyy useita ongelmia. Poliisilaissa on nykyään ns. kaksoisstandardivaatimus. Säännöksen mukaan poliisimiehellä on virantoimituksessa lisäksi oikeus hätävarjeluun. Poliisimiehen koulutus ja kokemus otetaan huomioon arviotaessa hätävarjelun puolustettavuutta. Yksityisellä turvallisuusalalla tilanne on päinvastainen: toimivaltuudet eivät aina sovellu tilanteisiin, joten joudutaan usein turvautumaan hätävarjelusäännöksiin. Lakiuudistuksessa ei ole myöskään tehty viranomaisvalvontaan ja yhteistyöhön liittyviin säännöksiin merkittäviä uudistuksia.

Lakiuudistuksen voimaantulon ajankohtaa ei ole vielä julkaistu. Käytännössä ajankohta voi olla syksyllä 2015 tai vasta vuoden vaihteessa.

Lasten turvataidot päivitetty

Kaija Lajunen, Minna Andell, Mirja Ylenius-Lehtonen: *Tunne- ja turvataitoja lapsille. Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinninlaitos 2015.*

Tunne- ja turvataitoja lapsille on uudistettu teos Stakesin vuonna 2005 julkaisemasta oppimateriaalista. Materiaali on tarkoitettu noin 5–11-vuotiaille lapsille niin kouluun ja varhaiskasvatukseen kuin perheiden ja pienryhmien kanssa työskentelyyn esimerkiksi sosiaali- ja terveystoimissa. Kirjan menetelmät ovat lapsilähtöisiä, toiminnallisia ja selviytymistä tukevia. Lapset oppivat vertaisryhmissä ja tutun aikuisen kanssa yhdessä pohtien ja harjoitellen. Osa tehtävistä tehdään kotiväen kanssa. Turve Turvakoiran kanssa lapset opettelevat turvaohjeet: sano EI, lähde pois ja kerro

turvalliselle aikuiselle.

Tunne- ja turvataitokasvatus on lasten omien voimavarojen ja selviytymiskeinojen laaja-alaista vahvistamista. Kasvatuksella edistetään lasten itsearvostusta ja itseluottamusta, tunne- ja vuorovaikutustaitoja sekä hyviä kaverisuhteita. Lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa ja kaltoinkohtelua ehkäistään vahvistamalla lasten taitoja puolustaa itseään ja pitää huolta rajoistaan kiusaamisen, väkivallan, houkuttelun ja ahdistelun tilanteissa. Vastuu lasten turvallisuudesta on kuitenkin aina aikuisilla, ja siksi lapsia ohjataan kääntymään huolissaan turvallisten aikuisten puoleen.

Uusia teemoja oppimateriaalissa ovat mm. lapsen oikeudet, vaihtuvat tunteet, kiukku ja sen kesyttäminen, hyvä olo ja hyvä mieli, nettiturvallisuus, nettikaveruus ja selviytymistaidot netissä, oma tilaa ja yksityisyys sekä turvallinen koti. Tavoitteena on, että oppimisen myötä lapset rohkaistuvat kertomaan huolistaan aikuisille. Siksi aineisto sisältää uudistetun osion ammattilaisille tilanteisiin, joissa herää huoli lapsen turvallisuudesta.

Elokuvat valistavat nuorten kokemasta seksuaalisesta väkivallasta

Nuoriin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa ja häirintää ehkäisevä *Right to Choose* -hanke on julkaissut neljä lyhytfilmiä. Esimerkiksi häirintää netissä käsittelevään elokuvaan on pyydetty nuorten netissä oikeasti saamia kommentteja. Muiden ammattilaisten taiten tekemien filmien aiheina ovat väkivalta parisuhteessa, rajojen määrittely seurustelusuhteesta hakiessa ja raiskauksen uhriksi joutumi-

nen. Lyhytfilmit ovat katsottavissa YouTube-bessa *Right to Choose* -kanavalla.

Right to Choose -hankkeen tarkoituksena on lisätä tietoa siitä, mitä on seksuaalinen häirintä, millainen toiminta ylittää rikoksen rajan ja kuinka tulee toimia, jos tällaista kohtaa. Seurustelusuhteessa tapahtuvan häirinnän ja väkivallan lisäksi käsitellään häirintää työelämässä. Hanketta rahoittaa Euroopan komissio.

HAASTE

ASiantuntevasti
Rikksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

HAASTE-lehdestä saa tietoa rikollisuudesta, kriminaalipolitiikasta ja rikksentorjunnasta, tutkimuksesta ja käytännön työstä Suomessa ja muualla. Lehdessä eri tahot keskustelevat ja kirjoittavat samalla foorumilla ajankohtaisista ja periaatteellisista kysymyksistä. Lehteä julkaisevat oikeusministeriö ja rikksentorjuntaneuvosto.

HAASTE kertoo rikoksista ja rangaistuksista, tekijöistä ja uhreista, rikksentorjunnasta sekä lainsäädännöstä ja tutkimuksesta. Lehdessä julkaistaan asiantuntija-artikkeleita, kannanottoja, haastatteluja, uutisia sekä kuvauksia käytännön paikallisesta rikksentorjuntatyöstä.

HAASTE on tarkoitettu rikollisuuteen liittyvien ongelmien parissa työskenteleville sekä aihepiiristä muutoin kiinnostuneille. Erityisesti lehdestä on hyötyä niille, jotka tekevät rikksentorjuntatyötä poliisissa, sosiaali- ja nuorisotoimessa, yhdyskuntasuunnittelussa, elinkeinoelämässä, vakuutus- alalla, kirkossa ja kansalaisjärjestöissä.

HAASTE ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehden vuositilaus maksaa 25 euroa + alv. 10 %. Lasku lähetetään erikseen.

Tilaa HAASTE oheisella tilauskortilla, nettilomakkeella (www.haaste.om.fi) tai sähköpostitse haaste@om.fi.

HAASTE

Tilaa HAASTE-lehden hintaan 25 euroa + alv. 10% /4 numeroa/12 kk

- kestotilaus, tilaukseni jatkuu, kunnes ilmoitan sen päätymisestä (laskutusväli 12 kk)
 määräaikaistilaus (12 kk)

Tilaaaja

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Puhelinnumero _____

Lehden saaja (mikäli eri kuin tilaaaja)

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Vastaanottaja
maksaa
postimaksun

Rikksentorjuntaneuvosto
VASTAUSLÄHETYS
Tunnus 5011705
00003 Helsinki